अनुक्रमणिका

विषय	पृष्ठ
प्रकाशकाचे चार शब्द	
उपासकांनीं लक्षांत ठेवण्यासारख्या गोष्टी	
गणप्रत्यथर्वशीर्षम् व पूजेचे साहित्य	
१ गणेशाची आराधना	१
२ श्रीगणेश पूजाविधि	९
३ पार्थिव गणेशपूजा	३१
४ श्रीगणेशपूजा पौराणपूजाविधि	५७
५ श्रीगणेशनाममंत्र पूजा	७५
६ श्रीगोमयगणपतिविधानम्	८५
७ संकष्टीचतुर्थीचें व्रत	८७
८ नित्यपाठाचे श्लोक	८८
९ श्रीगणेश आराधना (गीत)	८९
१० श्रीगणेश अष्टोत्तरशत नामावलि	९०
११ आरती व भजन	९१ ते ९६

हे पुस्तक धार्मिक भावनेनें प्रकाशित केलें आहे. व्यावसायिक दृष्टी यांत अभिप्रेत नाहीं. म्हणून किंमत अत्यल्प ठेवली आहे.

वि. सू.—

वैदिक पूजानुष्ठान करणाऱ्या, अथर्वशीर्ष पठण करणाऱ्या भक्तांचे गळ्यांत यज्ञोपवीत (जानवें) अवश्य असावें.

उपासकांनीं लक्षांत ठेवण्यासारख्या कांहीं सामान्य परंतु महत्वाच्या गोष्टी

(१) गंध लावणें : करांगुळी जवळच्या बोटानें देवाला, मधल्या बोटानें स्वतःला गंध लावणें. देवाला हळद कुंकू सिंदूर इ. वहाणें तो आंगठा व मधली दोन बोटें यांनीं वहाणें. (२) देव ताम्हणांत घेण्यापूर्वी ताम्हण चांगलें विसळून घेणें किंवा असेल तर स्वतंत्र ताम्हण घ्यावें. म्हणजे तीर्थ उष्टें होणार नाहीं. (३) देव पुसण्याचें वस्त्र स्वच्छ असावें. त्याचा वापर स्वतःचें तोंड पुसण्यास करूं नये. (४) भाद्रपद चतुर्थी, सत्यनारायण वगैरे पूजेचे पूर्वी घरांतील देवांसमोर विडा ठेऊन नमस्कार करावा. आपल्यापेक्षां वडीलधाऱ्या माणसांना नमस्कार करून मगच पूजेला सुरवात करावी. (५) पूजा चालू असतांना इतरांनीं मोठ्यानें बोलूं नये. (६) श्रीगजाननाच्या आगमनापासून तेलाचा दिवा सतत लावून ठेवावा. वीज असेल त्या ठिकाणीं पूजेव्यतिरिक्त विजेचा दिवा चालेल. जेणें करून देवाला अंधारांत ठेऊं नये. विसर्जनानंतर त्या रात्रींही मखरांत दिवा असावा. (७) भाद्रपद चतुर्थीच्या सायंपूजेपूर्वी आंघोळ करणें आवश्यक आहे. (८) आरती बेसूर, फार मोठ्यानें व अशुद्ध म्हणूं नये. सुरांत म्हणावी. शक्य असेल तर तबला पेटीची साथ घ्यावी. मंत्रपुष्पही शुद्ध व बेताच्या आवाजानें म्हणावें. उगाच मोठ्यानें ओरडूं नये. (९) देवावर फुलें फेकूं किंवा उडवूं नयेत. (१०) पंचारती डाव्या बाजूकडून उजवीकडे ओंवाळावी. (११) निर्माल्य विसर्जनच्या वेळीं देवाबरोबर न्यावा. (१२) नित्यपूजेनंतर तीर्थ व निर्माल्य चांगल्या जागीं टाकावा. (१३) श्रीगणेशाला मोदक व लाडू प्रिय आहेत. शक्य असेल त्यांना ह्यापैकीं एकाचा तरी महा-नैवेद्य दाखवावा. (१४) सजावट वगैरे अवांतर खर्च खूप करून धार्मिक खर्चांत कपात करूं नये. (१५) घरांतून मूर्ति घेऊन निघतांना देवाबरोबर कांहीं तरी खाद्य पदार्थाची शिदोरी द्यावी. (१६) श्रीगणेश आराधना पूजेवरून स्वतःच पूजा करणाऱ्यांनीं कांहीं दक्षिणा व देवापुढील पैसे पुरोहितास द्यावेत किंवा श्रीमयूरेशप्रकाशनाला पाठवावे. त्यांचा उपयोग सत्कार्यासाठींच केला जाईल.

॥ अथ गणपत्यथर्वशीर्षम् ॥

शांतिमंत्र :—

ॐ भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम देवा भद्रं पश्येमाक्षभिर्यजत्राः ।
स्थिरैरंगैस्तुष्टुवांसस्तनूभिर्व्यशेम देवहितं यदायुः ॥
ॐ स्वस्तिन इंद्रो वृद्धश्रवाः स्वस्तिनः पूषा विश्ववेदाः ।
स्वस्तिनस्तार्क्ष्योऽअरिष्टनेमिः स्वस्तिनो बृहस्पतिर्दधातु ॥
ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः

ॐ नमस्ते गणपतये । त्वमेव प्रत्यक्षं तत्त्वमसि । त्वमेव केवलं कर्तासि । त्वमेव केवलं धर्तासि । त्वमेव केवलं हर्तासि । त्वमेव सर्वं खल्विदं ब्रह्मासि । त्वं साक्षादात्मासि नित्यं ॥ १ ॥ ऋतं वच्मि सत्यं वच्मि ॥ २ ॥ अव त्वं मां । अव वक्तारं । अव श्रोतारं । अव दातारं । अव धातारं । अवानूचानमव शिष्यं । अव पश्चात्तात् । अव पुरस्तात् । अवोत्तरात्तात् । अव दक्षिणात्तात् । अव चोर्ध्वात्तात् । अवाधरात्तात् । सर्वतो मां पाहि पाहि समंतात् ॥ ३ ॥ त्वं वाङ्मयस्त्वं चिन्मयः । त्वमानंदमयस्त्वं ब्रह्ममयः । त्वं सच्चिदानंदाद्वितीयोसि । त्वं प्रत्यक्षं ब्रह्मासि । त्वं ज्ञानमयो विज्ञानमयोसि ॥ ४ ॥ सर्वं जगदिदं त्वत्तो जायते । सर्वं जगदिदं त्वत्तस्तिष्ठति । सर्वं जगदिदं त्वयि लयमेष्यति । सर्वं जगदिदं त्वयि प्रत्येति । त्वं भूमिरापोऽनलोऽनिलो नभः । त्वं चत्वारि वाक्पदानि ॥ ५ ॥ त्वं गुणत्रयातीतः । त्वं देहत्रयातीतः । त्वं कालत्रयातीतः । त्वं मूलाधारस्थितोऽसि नित्यं । त्वं शक्तित्रयात्मकः । त्वां योगिनो ध्यायन्ति नित्यं । त्वं ब्रह्मा त्वं विष्णुस्त्वं रुद्रस्त्वमिंद्रस्त्वमग्निस्त्वं वायुस्त्वं सूर्यस्त्वं चंद्रमास्त्वं ब्रह्मभूर्भुवः स्वरोम् ॥६॥ गणादिं पूर्वमुच्चार्य वर्णादिं तदनंतरम् । अनुस्वारः परतरः । अर्धेन्दुलसितं । तारेण ऋद्धं । एतत्तव मनुस्वरूपम् । गकारः पूर्वरूपं । अकारो मध्यमरूपं । अनुस्वारश्चान्त्यरूपम् । बिंदुरुत्तररूपम् । नादः संधानम् । संहिता संधिः । सैषा गणेशविद्या । गणक ऋषिः । निचृद्गायत्री छंदः । गणपतिर्देवता । ॐ गं गणपतये नमः ॥ ७ ॥ एकदंताय विद्महे वक्रतुंडाय धीमहि । तन्नो दंतिः प्रचोदयात् ॥ ८ ॥ एकदंतं चतुर्हस्तं पाशमंकुशधारिणम् । रदं च वरदं हस्तैर्बिभ्राणं मूषकध्वजम् ।

रक्तं लंबोदरं शूर्पकर्णकं रक्तवाससम् । रक्तगंधानुलिप्तांगं रक्तपुष्पैः सुपूजितम् । भक्तानुकम्पिनं देवं जगत्कारणमच्युतम् । आविर्भूतं च सृष्ट्यादौ प्रकृतेः पुरुषात्परम् । एवं ध्यायति यो नित्यं स योगी योगिनां वरः ॥ ९ ॥ नमो व्रातपतये नमो गणपतये नमः प्रमथपतये नमस्तेऽस्तु लंबोदरायैकदंताय विघ्ननाशिने शिवसुताय वरदमूर्तये नमः ॥ १० ॥

एतदथर्वशीर्षं योऽधीते । स ब्रह्मभूयाय कल्पते । स सर्वविघ्नैर्न बाध्यते । स सर्वतः सुखमेधते । स पंचमहापापात्प्रमुच्यते । सायमधीयानो दिवसकृतं पापं नाशयति । प्रातरधीयानो रात्रिकृतं पापं नाशयति । सायं प्रातः प्रयुंजानो अपापो भवति । सर्वत्राधीयानोऽपविघ्नो भवति । धर्मार्थकाममोक्षं च विंदति । इदमथर्वशीर्षमशिष्याय न देयं । यो यदि मोहाद्दास्यति स पापीयान् भवति । सहस्रावर्तनात् । यं यं काममधीते तं तमनेन साधयेत् । अनेन गणपतिमभिषिंचति । स वाग्मी भवति । चतुर्थ्यामनश्नञ्जपति । स विद्यावान् भवति । इत्यथर्वणवाक्यम् । ब्रह्माद्यावरणं विद्यात् । न बिभेति कदाचनेति । यो दूर्वांकुरैर्यजति । स वैश्रवणोपमो भवति । यो लाजैर्यजति स यशोवान्भवति । स मेधावान् भवति । यो मोदकसहस्रेण यजति स वांछितफलमवाप्नोति । यः साज्यसमिद्भिर्यजति स सर्वं लभते स सर्वं लभते । अष्टौ ब्राह्मणान् सम्यग्ग्राहयित्वा सूर्यवर्चस्वी भवति । सूर्यग्रहे महानद्यां प्रतिमासंनिधौ वा जप्त्वा सिद्धमंत्रो भवति । महाविघ्नात्प्रमुच्यते । महादोषात्प्रमुच्यते । महापापात्प्रमुच्यते । स सर्वविद्भवति । स सर्वविद्भवति । य एवं वेद । इत्युपनिषत् । भद्रंकर्णेभिः० । स्वस्तिन० । सहनाववतु । सहनौ भुनक्तु । सहवीर्यं करवावहै । तेजस्विनावधीतमस्तु । मा विद्विषावहै । ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

[आवर्तन म्हणतांना " ॐ नमस्ते गणपतये " येथपासून " वरदमूर्तये नमः " येथपर्यंत म्हणावयाचें म्हणजे १ आवर्तन झालें. याप्रमाणें इष्ट संख्येइतकीं आवर्तनें म्हणावीं व शेवटीं फक्त १ वेळ ' एतदथर्वशीर्षं० ' पासून खालील फलश्रुति म्हणावी. (२१ आवर्तनांची १ एकावर्तनी)]

" इति गणपत्यथर्वशीर्षं समाप्तम् "

नित्यपूजेचें साहित्य.

दोन पाट, शुद्ध पाण्यानें भरलेला कलश [तांब्या] पळी, भांडें, ताम्हणें २ एक देवाचे स्नानादि उपचारांकरितां व दुसरें उदक सोडणें वगैरे करतां. स्नानानंतर विशेष कोठें स्पर्श न करतां, सोवळें (पीतांबर मुकटा धावळी) अथवा धूतवस्त्र नेसावें. गळ्यांत यज्ञोपवीत (जानवें) असावें. गंध, अक्षता, फुलें, दूर्वा, सिंदूर, हळद, कुंकूं, कापूर (असल्यास) उदबत्ती, नीरांजन, नैवेद्याकरतां दूध, गूळ, साखर, केळें वगैरे कांहीं तरी असावें.) साधारणपणें नित्य-(रोजच्या) पूजेचें स्थान एकच व शुद्ध पवित्र असावें. पूजेकरितां देवतासंमुख, पूर्वाभिमुख किंवा उत्तराभिमुख बसावें.

भाद्रपद गणेश चतुर्थीच्या पूजेचें साहित्य.

श्रीगणेशाची पार्थिव मूर्ति ज्या ठिकाणीं मांडावयाची तें स्थान शुद्ध पवित्र व सुशोभित करावें. उंच असावें. पाट अगर चौरंग, असावा. त्याचेखालीं थोड्या अक्षता ठेवाव्या. सोवळें (पीतांबर, मुकटा) किंवा धूतवस्त्र नेसावें. गळ्यांत यज्ञोपवीत जानवें असावें. शुद्धपाण्यानें भरलेला कलश (तांब्या) पळी भांडें, ताम्हण, दिवा, समई, पंचामृत एकत्र–अथवा–दूध, दहीं, तूप, मध, साखर निरनिराळें कचोळ्यांत ठेवावें. अत्तर, कढत पाणी (एका भांड्यांत) कापसाचीं देवास वाहावयाचीं वस्त्रें, देवाकरतां जानवें, गंध, अक्षता (धुतलेले तांदूळ) हळद, कुंकूं, सिंदूर, सुगंधी फुलें, पत्री (जी मिळेल ती. पुढें पूजेंत पत्रीचीं नांवें दिलीं आहेत.) दूर्वांच्या जुड्या २१ च्या दोन. एक पूजेकरतां व दुसरी शेवटीं नाममंत्रानें वाहण्याकरतां. कापूर, उदबत्ती, उदबत्तीचें घर, नीरांजन, काडवाती, नैवेद्याकरतां गूळ, खोबरें, दूध, केळें, पेढे वगैरे. नारळ एक. केळीं वगैरे पांच प्रकारचीं फळें. किरकोळ खर्चाकरतां व ब्राह्मण दक्षिणेकरतां यथाशक्ति द्रव्य. विड्यांचीं पानें १० सुपाऱ्या ५ याप्रमाणें साहित्य तयार ठेवून एकाग्र चित्तानें बसणें.

★

॥ श्रीः ॥

श्रीगणेशाची आराधना

ॐ जयजयाजी गणनाथा । तूं विद्यावैभवें समर्था ।
अध्यात्मविद्येच्या परमार्था । मज बोलवावें ॥ १ ॥
नमूं शारदा वेदजननी । सकळ सिद्धि जयेचेनी ।
मानस वर्तलें मननीं । स्फूर्तिरूपें ॥ २ ॥
आतां आठवूं सद्गुरु । जो पराचाहि परु ।
जयाचेनि ज्ञानविचारु । कळों लागे ॥ ३ ॥

श्रीदासबोध ३।१०।३

मनुष्यानें स्वतःचें कर्तव्य काय व स्वहित कशांत आहे याचा प्रथम विचार करावा. शास्त्र व संतसज्जन यांचा उपदेश श्रवण करून तदनुसार वर्तन करणें यांतच त्याचें खरें कल्याण आहे. उच्छृंखलपणा, स्वैरवर्तन यानें नाश होतो. संसारांत किंवा मोक्षमार्गांत देवतेची उपासना–म्हणजे कोणत्याही इष्टदेवतेची आराधना–हा मोठा आधार असतो. संसारांत अनेक प्रकारचे अनेक आघात होत असतात. त्यांचें देवतेच्या कृपेनें निरसन होतें.

समर्थ म्हणतातः–

" उपासनेचा मोठा आश्रयो । उपासनेवीण निराश्रयो ॥ "

मोक्षमार्गांतही साधकापुढें अनेक अंतराय म्हणजे विघ्नें येतात, संकटें येतात, आपत्ति ओढवतात. क्षुद्रदेवताकृत किंवा मनुष्यकृत उपद्रव साधकाला उपासनेपासून भ्रष्ट करण्याकरतां सुरू होतात. अशा प्रसंगीं साधकानें मन खंबीर ठेवावें. उपास्यदेवतेवरची श्रद्धा तिळमात्र ढळूं देऊं नये. कितीही संकटांचे पर्वत कोसळोत, देव माझें रक्षण करील ही दृढ भावना असावी. याविषयीं समर्थांच्या दोन ओंव्या देऊन विषयाकडे वळतों.

समर्थ म्हणतात :–

" देव म्हणजे आपला प्राण । प्राणासी न करावें निर्वाण ।
ऐसी प्रीती जीवैंभावें पूर्ण । भगवंतीं लागावी ॥
देवें भक्त कोण वधिला । देखिला ना ऐकिला ।
शरणागतासी जाहला । वज्रपंजरू ॥
तसेंच –
देव अनाथांचा कैपक्षी । नाना संकटांपासून रक्षी ॥
देवास भक्ताचा विसरू । पडणार नाहीं ॥

(दासबोध–सख्यभक्ति)

अर्थात् आपणही देवाला न विसरतां दृढश्रद्धा ठेवून त्याचेठिकाणीं प्रेमलक्षणाभक्तीनें अनन्य असावें. अशी ही प्रेमलक्षणा भक्ति उत्पन्न होण्याचें मुख्य आणि पहिलें साधन जर कोणतें असेल तर तें ' पूजा ' हें होय.

उपासनेंत इष्टदेवतापूजन हें प्रधान अंग आहे.

' तेन हि देवता संतुष्यति, श्रद्धया कृतपूजनेन आत्मनि दृढविश्वास आह्लादश्च समुत्पद्यत इति प्रत्यहं देवतापूजनं अवश्यं कर्तव्यमेव ।

(श्रीसूक्तविधान पूजाविधी)

पूजेनें देवता संतुष्ट होते. आपल्या मनाला समाधान व शांति लाभते. देवतेच्या सन्निध बसून, देवतेची मूर्ति समोर आणून नुसतें गंधपुष्प समर्पण केलें तरी आनंद होतो. मन उल्हसित होतें. इष्टदेवतेच्या नित्य पूजनानें देवाविषयीं आदर व ' देव माझा, मी देवाचा ' असा प्रेमांकुर उत्पन्न होऊन वाढीस लागतो. मन क्षणभर तल्लीन होतें. याचा अनुभव भाविकांनीं अवश्य घ्यावा. यासाठीं कोणत्याही इष्ट देवतेच्या पूजनाला उपयुक्त होईल अशी माहिती प्रथम देतों.

ज्या वास्तूंत आपण आपल्या मुलाबाळांसह रहावयाचें त्यांत रक्षणकर्त्री देवता अवश्य असावी. देवता हें संसारांत येणाऱ्या आपत्तींविषयीं निवेदन

करण्याचें व त्यांपासून आपलें रक्षण व्हावें या याचनेचें प्रमुख स्थान आहे. या हेतूनेंच पूर्वीं घर बांधतांना देवगृहाची योजना केली जात असे. आज लाखों रुपये खर्च करून टोलेजंग इमारती उभारल्या जातात, पण त्यांत देवगृहाला स्थान नसतें. हा कालमहिमा ! देवगृह म्हणजे देवघर, देव ठेवण्याची जागा. ही स्वच्छ आणि नीटनेटकी असावी. पूजनाकरितां बसलें असतां एकान्त लाभेल, चित्त एकाग्र होईल अशा जागेची योजना असावी. पूजेची जागा स्वच्छ गोमयानें सारवून, रंगावल्यादिकांनीं शोभिवंत केलेली व पवित्र असावी. देवाच्या सन्मुख, प्राङ्मुख वा उदङ्मुख बसावें. आपल्यापेक्षां देवाचें आसन उंच असावें. स्नानादि उपचारांसाठीं देवाला ताम्हनांत घेतलें तर तें ताम्हन पाटावर ठेवावें. आपल्यापेक्षां खालीं–जमिनीवर–ठेवूं नये. देव आपल्यापेक्षां मोठा आहे, ही भावना मनामध्यें बाळगावी. आपण पाट, कृष्णाजिन किंवा कंबलासनावर बसावें. प्रातःकाल हा सत्त्वगुणवर्धक असल्यानें शक्यतों प्रातःकालीं पूजा करण्यानें एकप्रकारें सात्त्विक भाव व आनंद प्राप्त होतो. हा अनुभव प्रत्येकानें स्वतःच घ्यावयाचा आहे.

पूजेविषयीं सामान्य नियम :–

प्रातःकालीं मुखमार्जनोत्तर स्नान करून शुद्ध, पवित्र सोवळें अगर धूतवस्त्र नेसावें. आसनावर बसून आचमन करून भस्म, गोपीचंदन अगर मंगल तिलक लावावा. संध्यादि कर्म करावें. निदान आचमन–प्राणायाम करून गायत्री मंत्रानें तीन अर्घ्यें व दहा वेळां गायत्रीजप करावा. यावांचून दुसरें कर्म करण्याचा अधिकार प्राप्त होत नाहीं. देवपूजा करीत असतांना मध्यें कांहीं खाऊं पिऊं नये. खाल्लेंच तर मुखप्रक्षालन करून आचमन करून पूजा पुढें चालू करावी. देवांची पूजा जेवणापूर्वींच झाली पाहिजे. उपचार वाहतांना मन देवाकडे असावें. भांडणें, ओरडणें, अश्लील शब्द उच्चारणें वर्ज्य करावें. देवाच्या पूजेचे १–२–३–५–१०–१६–३२–४८–६४–८० उपचारसमर्पणापर्यंत अनेक भेद आहेत.

सामान्यत: " **षोडशोपचार पूजा** " हाच शास्त्रविहित विधि म्हणून आचरला जातो. याकरितां येथें त्याचेंच स्पष्टीकरण करतों.

(श्रीसूक्तविधान या पुस्तकांत मीं सविस्तर माहिती दिली आहे ती पहावी.)

(१) आवाहन. (२) आसन. (३) पाद्य. (४) अर्घ्य. (५) आचमन. (६) स्नान. (अभिषेक). (७) वस्त्र. (८) उपवस्त्र. (९) गंध. (१०) पुष्प. (११) धूप. (१२) दीप. (१३) नैवेद्य (१४) प्रदक्षिणा. (१५) नमस्कार. (१६) मंत्रपुष्प. हे मुख्य षोडशोपचार होत. यांत उपांग म्हणून विशेष प्रसंगीं करावयाचे उपचार येतात. ते असे—**स्नान**--या उपचारांत पंचामृत, गंधोदक, अभ्यंग, अभिषेक यांचा समावेश होतो. **गंध**--या उपचारांत हळद, कुंकूं, सिंदूर, बुक्का परिमलद्रव्य (अत्तर) अक्षता हे पदार्थ येतात. **पुष्प**--या उपचारांत बेल,' तुळसी, दूर्वा, शमी हे येतात. **नैवेद्य**--यांत मुखवासाकरितां तांबूल, फल, दक्षिणा हे विषय येतात. **मंत्रपुष्प**--यांत कापूर, काडवाती, आरती येते. रोजच्या पूजेंत हे सर्व उपचार असावेत असें नाहीं. वर लिहिलेले षोडशोपचार समर्पण करणें हें प्रधान समजावें. आतां प्रत्येक उपचाराबद्दल माहिती देतों.

आवाहन :—आवाहन म्हणजे देवतेला बोलाविणें. नेत्र मिटून इष्ट देवतेची मूर्ति मनांत आणून पुष्प, तुलसी अगर दूर्वा घेऊन, समोरच्या प्रतिमेंत देवता आली अशी भावना करून तें पुष्प अगर पत्र देवतेवर ठेवावें.

आसन :—देवतेला बसण्याकरितां अक्षता, तुळसीपत्र, दूर्वा, बेल, शमी यांपैकीं कांहींही अर्पण करावें. (ज्या देवतेला जें प्रिय असेल तें अर्पावें)

पाद्य :—देवाचे पाय धुण्यासाठीं देवाचे पायावर शुद्ध पाणी पळीनें घालावें. मृत्तिका, फोटो किंवा तत्सदृश मूर्ति असल्यास पुष्पानें पायावर थोडें मार्जन करावें.

अर्घ्य :—पळींत अगर अर्घ्यपात्रांत गंध, अक्षता, पुष्प, दूर्वा, दर्भ, फल, इत्यादि घालून तें पाणी मस्तकावर द्यावें. ('तदर्घ्यं मूर्ध्नि चार्पयेत्' असें महोदधि म्हणतो.) कोणी अर्घ्य हातावर देतात.

आचमन :—पुनः चांगलें शुद्ध पाणी घेऊन तें देवाचे मुखापाशीं अर्पण करावें.

स्नान :—स्वच्छ शुद्ध पाण्यानें देवाला आंघोळ घालणें. पंचामृतादि स्नान हा विशेष उपचार असल्यानें रोजच्या पूजेंत तो असावाच असें नाहीं. भावना, श्रद्धा यांवर सारें अवलंबून आहे. अभ्यंगस्नान घालतांना अत्तर देवाचे मस्तकापासून खालीं चरणांपर्यंत लावीत यावें. अभिषेक म्हणजे देवावर पाण्याची संततधार धरणें. त्याकरितां गव्याचें शिंग, शंख अथवा तांब्याचें अभिषेकपात्र असावें. ताम्रपात्र हें सर्व देवांना अत्यंत प्रिय आहे. " ताम्रे देवाः प्रमोदन्ते ताम्रे देवाः प्रतिष्ठिताः ॥ " अभिषेकपात्र एक, अकरा किंवा सहस्र धारांचें असावें. अभिषेकसमयीं पुरुषसूक्त, रुद्र, पवमान, अथर्वशीर्ष, सौर, श्रीसूक्त इत्यादि वैदिक सूक्तें व 'सुरास्त्वां' इत्यादि पौराणमंत्र यथासंभव म्हणावे. अभिषेकाच्या पाण्यांत वाळा, अत्तर, केशर इत्यादि सुगंधी द्रव्यें कोणी घालतात. मृत्तिकादि मूर्तींवर दूर्वेनें वा फुलानें मधून मधून थोडें पाणी शिंपडणें. अभिषेकसमयीं घंटा अगर तत्सम वाद्य वाजवावें.

वस्त्र :—अभिषेकानंतर स्वच्छ वस्त्रानें देवाला पुसावें व नित्याच्या जागेवर तुळसीपत्र, दूर्वा, बेल यांपैकीं योग्य तें ठेवून त्यावर देवाला बसवावें. नंतर वस्त्र अर्पण करावें. वस्त्र स्वच्छ व धूत असावें. वस्त्राभावीं तुळसीपत्र, दूर्वा, फूल, अक्षता यांपैकीं काहींही अर्पण करावें. अलंकार व वस्त्रें हीं निर्माल्य होत नसल्यानें पुनः पुनः समर्पण करण्यास प्रत्यवाय नाहीं.

उपवस्त्र :–उपवस्त्र म्हणजे अंगावरचा शेला वगैरे किंवा यज्ञोपवीत द्यावें. रोजच्या पूजेंत अक्षतादि समर्पण करतात.

गंध :–श्रीविष्णूला तुलसीकाष्ठाचें, श्रीगणपतीला रक्तचंदनाचें व इतर सर्व देवांना चंदनाचें गंध प्रिय आहे. अष्टगंध असल्यास अर्पण करावें.

अक्षता :–शालिग्राम शिलेवांचून अन्य देवांना अक्षता वहाव्या. याचवेळीं देवीला हळद, कुंकूं, बांगड्या, गळेसरी, काजळ, भूषणें इत्यादि उपचार वहावे. सर्व देवांना परिमलद्रव्यें अर्पावीं.

पुष्पें :–शिळीं–सुकलेलीं, चिखलांत पडलेलीं, चुरलेलीं, अपवित्र पदार्थानें दूषित झालेलीं, दुर्गंध येत असलेलीं वर्ज्य करावींत. स्वच्छ, सुवासिक अशीं त्या त्या ऋतूंमध्यें उत्पन्न होणारीं फुलें वहावींत. शंकराला केतक वाहूं नये. सूर्याला बेल, अगस्तिपुष्प, तगरपुष्प वाहूं नये. गणपतीला तुळसी वाहूं नये. देवीला रुई, मंदारपुष्प वाहूं नये. दुर्गानांवाच्या देवीला दूर्वा निषिद्ध आहेत. तदितर देवींना त्या वहाण्यास प्रत्यवाय नाहीं. फुलांच्या बाबतींत शेवटीं ग्रंथकारांनीं असा निष्कर्ष काढला आहे कीं विहित पुष्पांचा अभाव असतांना ज्यावेळीं जीं फुलें उपलब्ध असतील तीं वहावींत. फुलें वाहतांना तीं जशीं उत्पन्न होतात तशींच वहावीं. म्हणजे देंठ वर करून उलटीं वाहूं नयेत. बेल, तुळस उपडी वहावी. दूर्वा स्वतःकडे अग्रें करून अर्पण कराव्या. गणपतीला तांबडीं फुलें, जास्वंद, तांबडें कमळ, मंदारपुष्प, दूर्वा, शमी हीं अत्यंत प्रिय आहेत. विष्णूला तुळसीपत्र, शंकराला बेल, महालक्ष्मीला बेल अत्यंत प्रिय आहेत. द्वादशीचे दिवशीं तुळस व रविवारीं दूर्वा काढूं नयेत. तुळस दहा दिवसांपर्यंत शिळी होत नाहीं. सर्व तऱ्हेच्या फुलांचा अभाव असतां विष्णूला तुळसीपत्र अर्पण केल्यानें पूजा पूर्ण होते.

धूप :–धूप म्हणजे चंदनादि सुगंधी काष्ठांचें चूर्ण, कीं जें अग्नीवर टाकलें असतां सुगंध दरवळेल. धूपपात्र देवाच्या समोर अगर डावीकडे ठेवावें. धूपाच्या सुगंधानें देवता सुप्रसन्न होऊन सन्निध वास करते. म्हणूनच

कर्माच्या आरंभापासून जप करतांना शिष्ट लोक धूप जाळतात. धूप ओवाळतांना घंटा वाजवावी.

दीप :—तूप अगर तेल यांचा दिवा असावा. तुपाचा दिवा (नीरांजन) देवाच्या उजव्या बाजूला व तेलाचा डाव्या बाजूस असावा. दिव्याचें तोंड दक्षिणेकडे करूं नये. अनेक दीप अगर वाती असतील तेव्हां हा निषेध नाहीं. नीरांजन मधलें बोट, करांगुलीजवळचें बोट आणि अंगठा यांनीं धरून देवाच्या नाभीपासून किंवा पायापासून दृष्टीपर्यंत सहा वेळां ओवाळावें.

नैवेद्य :—'यत्करोषि यदश्नासि' या गीतावचनानुसार आपण जो पदार्थ भक्षण करावयाचा तो मनानें तरी देवाला अर्पण करून खावा, असें आहे. त्या त्या देवतेला विशिष्ट पदार्थाचा नैवेद्य प्रिय आहे. पण रोजच्या पूजेंत दूध, गूळ, साखर, केळें, फळ वगैरे जें असेल त्याचा नैवेद्य दाखवावा. अगदींच काहीं नसेल (प्रवासांत वगैरे) तर 'सलिलमपि दद्यात्' म्हणजेच शुद्ध पाणी नैवेद्य म्हणून समर्पण करावें. नैवेद्यपात्राचे खालीं पाण्याचें चौकोनी मंडल करावें. नैवेद्य दाखवितांना मौन ठेवून, देवाची मूर्ति डोळ्यांपुढें आणून 'प्राणाय स्वाहा' इत्यादि सहा मंत्र म्हणतांना प्रत्येक मंत्रानें देवाला घांस द्यावयाचा आहे. नैवेद्य पदार्थावर तुलसीपत्र ठेवावें. गणपतीला नैवेद्य अर्पण करतांना दूर्वांकुर ठेवावा. घरांत रोज देवाला नैवेद्य झालाच पाहिजे. त्यावांचून भोजन करणें निंद्य होय.

तांबूल–फल–दक्षिणा :—हे उपचार रोजच्या पूजेंत आवश्यक नाहींत. दोन अगर पांच पानें उताणीं ठेवून त्यावर सुपारी ठेवून विडा देण्याची पद्धती आहे. वस्तुतः आपण खातों त्याप्रमाणें कात, चुना, वेलची, सुपारी वगैरे घालून विडा तयार करून अर्पण करणें योग्य. मुखवास–किंवा मुखवासन म्हणजे ज्याचें भक्षण केलें असतां मुख वासित म्हणजे

सुवासित—आरक्तोष्ठ होतें. विडा ठेवतांना पानांचीं अग्रें आपणाकडे व देंठ देवाकडे करून ठेवावा.

केळें, नारळ, मोसंबी इत्यादि जें आपणाजवळ असेल तें देवाला समर्पण करावें. फळ देवाचे संमुख ठेवावें. पूजासांगतेसाठीं दक्षिणा देवापुढें ठेवून नंतर ती ब्राह्मणाला द्यावी.

प्रदक्षिणा :—देवाचे उजवीकडून हळूहळू पावलें टाकीत प्रदक्षिणा घालावी. धांवत घालूं नये. देवाचे सभोंवार फिरण्यासाठीं जागा नसेल तर स्वतःभोंवतीं उजवीकडून फिरत प्रदक्षिणा घालावी. मुखानें देवाचें नांव वा स्तोत्र म्हणावें.

नमस्कार :—देवापुढें साष्टांग किंवा पंचांग नमस्कार घालावा. दोन हात, दोन पाय, मस्तक, छाती व दोन्ही गुडघे जमिनीला लावून नमस्कार करणें हा साष्टांग नमस्कार होय. पंचांग म्हणजे दोन हात, दोन पाय आणि मस्तक जमिनीला लावून नमस्कार करणें. शरीराच्या अस्वास्थ्यामुळें किंवा स्थूलपणा, वृद्धपणा इत्यादींमुळें वरीलप्रमाणें नमस्कार करणें अशक्य असेल तर देवापुढें किंचित नम्र होऊन, मस्तक वांकवून दोन हात जोडावे. नमस्कार करण्यांत देवाजवळ नम्रभाव व्यक्त झाला पाहिजे. ताठ उभें राहून एका हातानें नमस्कार करूं नये.

मंत्रपुष्प :—गंध—अक्षतांसह ओंजळभर फुलें घेऊन देवाला समर्पण करावीं. नंतर विविध स्तोत्रपाठ–प्रार्थनेचे श्लोक म्हणून पूजा पूर्ण करावी. शेवटीं देवाचें तीर्थ घ्यावें. त्यानें आयुष्य व आरोग्य वाढतें. यानंतर देवाचा निर्माल्य शुद्धस्थळीं टाकावा.

याप्रमाणें ही षोडशोपचार पूजेची माहिती दिली आहे. ही कोणत्याही देवाच्या पूजेला उपयोगी होईल.

★

अथ गणेशनित्यपूजाविधिः

रोज स्नान–संध्यादि नित्य कर्मानंतर देवतासंमुख अगर देवाचें उजवीकडे प्राङ्मुख किंवा उदङ्मुख (उत्तरेकडे मुख) बसावें. वस्त्र शुचिर्भूत म्हणजे सोवळें निदान धूतवस्त्र तरी असावें. मन सुप्रसन्न ठेवावें. जवळ पाण्यानें भरलेला कलश, पळीभांडें, पाणी सोडण्याकरितां ताम्हन व पूजासाहित्य असावें. शक्यतर आरंभापासून समई–दिवा लावावा. आचमन करून पूर्वीं भस्म वगैरे कांहीं लावलें नसल्यास लावावें. किंवा पिंजर लावावी. नंतर स्वस्थ चित्तानें आचमन करणें. तें असें:–

आचमन—पुढील तीन नांवांनीं एक एक पळी पाणी उजव्या तळहातावर घेऊन प्राशन करावें आणि चौथ्या नांवानें हात धुवावेत.

ॐ केशवाय नमः । ॐ नारायणाय नमः । ॐ माधवाय नमः ।

आणि मग वर हात जोडून पुढील नांवें क्रमानें म्हणावीं—

ॐ गोविंदाय नमः । ॐ विष्णवे नमः । ॐ मधुसूदनाय नमः ।
ॐ त्रिविक्रमाय नमः । ॐ वामनाय नमः । ॐ श्रीधराय नमः ।
ॐ हृषीकेशाय नमः । ॐ पद्मनाभाय नमः । ॐ दामोदराय नमः ।
ॐ संकर्षणाय नमः । ॐ वासुदेवाय नमः । ॐ प्रद्युम्नाय नमः ।
ॐ अनिरुद्धाय नमः । ॐ पुरुषोत्तमाय नमः । ॐ अधोक्षजाय नमः ।
ॐ नारसिंहाय नमः । ॐ अच्युताय नमः । ॐ जनार्दनाय नमः ।
ॐ उपेंद्राय नमः । ॐ हरये नमः । ॐ श्रीकृष्णाय नमः ।

प्राणायामः— प्रणवस्य परब्रह्मऋषिः । परमात्मा देवता । दैवीगायत्री छन्दः । (सप्तानां व्याहृतीनां विश्वामित्र–जमदग्नि – भरद्वाज – गौतम–अत्रि – वसिष्ठ – कश्यपा ऋषयः । अग्निवाय्वादित्य–बृहस्पति–वरुणेन्द्र–विश्वेदेवा देवताः । गायत्र्युष्णिगनुष्टुप् बृहतीपंक्तित्रिष्टुब्जगत्यश्छन्दांसि । गायत्र्या विश्वामित्र ऋषिः । सविता देवता । गायत्री छंदः । गायत्रीशिरसः प्रजापतिऋषिः । ब्रह्माग्निवाय्वादित्या देवताः । यजुश्छंदः) प्राणायामे विनियोगः ।

१ प्राणायामाचे वेळीं एवढा मोठा छंदर्षि वस्तुतः म्हटला पाहिजे, पण पुष्कळ ठिकाणीं न म्हणण्याचा प्रघात आहे, म्हणून आम्ही कंसांत दिला आहे.

ॐ भूः । ॐ भुवः । ॐ स्वः । ॐ महः । ॐ जनः । ॐ तपः । ॐ सत्यम् । ॐ तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि । धियो यो नः प्रचोदयात् (याला गायत्री मंत्र म्हणतात.) ॐ आपोज्योतीरसोमृतं ब्रह्मभूर्भुवः स्वरोम् । (यावेळीं उजव्या हातानें दोन कान व नासिका यांना स्पर्श करण्याचा प्रघात आहे. यांत मूळ बीज वेगळें आहे.) याप्रमाणें आचमन प्राणायाम झाल्यावर पुढीलप्रमाणें देवतानमस्कार करावा.

देवतानमस्कार :— ॐ श्रीमन्महागणाधिपतये नमः । इष्टदेवताभ्यो नमः । कुलदेवताभ्यो नमः । ग्रामदेवताभ्यो नमः । वास्तुदेवताभ्यो नमः । शचीपुरंदराभ्यां नमः । उमामहेश्वराभ्यां नमः । मातापितृभ्यां नमः । काल्कामपरशुरामेभ्यो नमः ।। सर्वेभ्यो देवेभ्यो नमः । सर्वेभ्यो ब्राह्मणेभ्यो नमः । एतत्कर्मप्रधानदेवताभ्यो नमः अविघ्नमस्तु ।

याप्रमाणें सर्व देवांना हात जोडून नमस्कार करावा.

सुमुखश्चैकदन्तश्च कपिलो गजकर्णकः ।
लम्बोदरश्च विकटो विघ्ननाशो गणाधिपः ॥
धूम्रकेतुर्गणाध्यक्षो भालचन्द्रो गजाननः ।
द्वादशैतानि नामानि यः पठेच्छृणुयादपि ॥
विद्यारंभे विवाहे च प्रवेशे निर्गमे तथा ।
संग्रामे संकटे चैव विघ्नस्तस्य न जायते ॥
शुक्लाम्बरधरं देवं शशिवर्णं चतुर्भुजम् ।
प्रसन्नवदनं ध्यायेत् सर्वविघ्नोपशान्तये ॥
सर्वमङ्गलमाङ्गल्ये शिवे सर्वार्थसाधिके ।
शरण्ये त्र्यम्बके गौरि नारायणि नमोऽस्तु ते ॥
सर्वदा सर्वकार्येषु नास्ति तेषाममङ्गलम् ।
येषां हृदिस्थो भगवान् मङ्गलायतनं हरिः ॥
तदेव लग्नं सुदिनं तदेव ताराबलं चन्द्रबलं तदेव ।
विद्याबलं दैवबलं तदेव लक्ष्मीपते तेंऽघ्रियुगं स्मरामि ॥
लाभस्तेषां जयस्तेषां कुतस्तेषां पराजयः ।
येषामिन्दीवरश्यामो हृदयस्थो जनार्दनः ॥

विनायकं गुरुं भानुं ब्रह्मविष्णुमहेश्वरान् ।
सरस्वतीं प्रणौम्यादौ सर्वकार्यार्थसिद्धये ॥
अभीप्सितार्थसिद्ध्यर्थं पूजितो यः सुरासुरैः ।
सर्वविघ्नहरस्तस्मै गणाधिपतये नमः ॥
सर्वेष्वारब्धकार्येषु त्रयस्त्रिभुवनेश्वराः ।
देवा दिशन्तु नः सिद्धिं ब्रह्मेशानजनार्दनाः ॥

देशकालोच्चारणम्:—श्रीमद्भगवतो महापुरुषस्य विष्णोराज्ञया प्रवर्तमानस्य अद्य ब्रह्मणः द्वितीये परार्धे विष्णुपदे श्रीश्वेतवाराहकल्पे वैवस्वतमन्वन्तरे कलियुगे कलिप्रथमचरणे अष्टाविंशतितमे युगे भरतवर्षे भरतखंडे जम्बुद्वीपे इशुपात रामक्षेत्रे बौद्धावतारे गोदावर्याः दक्षिणे तीरे शालिवाहनशके अमुकनाम संवत्सरे (पंचांगाचे मुखपृष्ठावर संवत्सराचें नांव असतें तें पाहून म्हणावें.) अमुकायने (भाद्रपदांत दक्षिणायन असतें) अमुकऋतौ अमुकमासे अमुकपक्षे अमुकतिथौ अमुकवासरे अमुकदिवसनक्षत्रे अमुकस्थिते वर्तमाने चंद्रे अमुकस्थिते श्रीसूर्ये अमुकस्थिते देवगुरौ शेषेषु ग्रहेषु यथायथं राशिस्थानस्थितेषु सत्सु एवंगुणविशेषेण विशिष्टायां शुभपुण्यतिथौ मम आत्मनः श्रुतिस्मृतिपुराणोक्तफलप्राप्त्यर्थं श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं अस्माकं सकुटुंबानां सहपरिवाराणां द्विपदचतुष्पदसहितानां क्षेमस्थैर्य आयुरारोग्य ऐश्वर्याद्यभिवृद्ध्यर्थं सर्वारिष्टनिरसनपूर्वकसमस्ताभ्युदयार्थे च ऋद्धिसिद्धिसहितश्रीमहागणपतिदेवताप्रीत्यर्थं यथाज्ञानेन यथामीलितोपचारद्रव्यैः ध्यानावाहनादिषोडशोपचारैः पूजां करिष्ये । तथा च कलशशंखघंटापूजनं शरीरशुद्ध्यर्थं षडंगन्यासं च करिष्ये ।

(असें म्हणून उदक सोडावें.)

आदौ निर्विघ्नतासिद्ध्यर्थं महागणपतिस्मरणं करिष्ये ।

याप्रमाणें उदक सोडून झाल्यावर गणपतिस्मरण हात जोडून करावें. तें असें:—

गणानांत्वा शौनको गृत्समदो गणपतिर्जगती गणपतिस्मरणे विनियोगः ।

ॐ गणानां त्वा गणपतिं हवामहे कविं कवीनामुपमश्रवस्तमं ।
ज्येष्ठराजं ब्रह्मणां ब्रह्मणस्पत आनः शृण्वन् नूतिभिः सीदसादनं ।।

वक्रतुंड महाकाय सूर्यकोटिसमप्रभ ।
निर्विघ्नं कुरु मे देव सर्वकार्येषु सर्वदा ॥

श्रीमहागणाधिपतये नमः । निर्विघ्नं कुरु ।।

असें म्हणून गजाननाला नमस्कार करावा.

आसनविधिः—पृथिवीति मंत्रस्य मेरुपृष्ठ ऋषिः । कूर्मो देवता । सुतलं छंदः । आसने विनियोगः । ॐ **पृथ्वि त्वया धृता लोका देवि त्वं विष्णुना धृता । त्वं च धारय मां देवि पवित्रं कुरु चासनम् ॥ अपसर्पंतु ते भूता ये भूता भूमिसंस्थिताः । ये भूता विघ्नकर्तारस्ते नश्यन्तु शिवाज्ञया ॥ अपक्रामंतु भूतानि पिशाचाः सर्वतो दिशम् । सर्वेषामविरोधेन पूजाकर्म समारंभे** ॥ इति वामपादतलपार्श्वेन भूमिं त्रिः प्रहृत्य ।

(डाव्या पायाच्या तळाचा पार्श्वभाग तीन वेळां जमिनीवर लावावा.)

देवा आयान्तु । यातुधाना अपयान्तु । विष्णो देवयजनं रक्षस्व । भूमौ प्रादेशं कुर्यात् ।

(उजव्या हाताचा आंगठा व तर्जनी जमिनीला लावावी.)

मनुष्यगंधनिवारणविधिः—

येभ्यो मातेत्यस्य गयःप्लातो विश्वेदेवा जगती । मनुष्यगंधनिवारणे विनियोगः ।

ॐ येभ्यो माता मधुमत्पिन्वते पयः पीयूषं द्यौरदितिरद्रिबर्हाः ।
उक्थशुष्मान् वृषभरान्स्वप्नसस्ताँ आदित्याँ अनुमदा स्वस्तये ॥

एवापित्र इत्यस्य वामदेवो बृहस्पतिस्त्रिष्टुप् । मनुष्यगन्धनिवारणे विनियोगः

ॐ एवापित्रे विश्वदेवाय वृष्णे यज्ञैर्विधेम नमसा हविर्भिः ।
बृहस्पते सुप्रजा वीरवन्तो वयं स्याम पतयो रयीणाम् ॥

आतां शरीरशुद्ध्यर्थं षडंगन्यास करावा—

ॐ यत्पुरुषं व्यदधुः कतिधा व्यकल्पयन् ।
मुखं किमस्य कौ बाहू का ऊरू पादा उच्येते ॥

तर्जनी मध्यमा अनामिका या तीन बोटांनीं हृदयाय नमः म्हणून हृदयाला स्पर्श करावा.

ॐ ब्राह्मणोऽस्य मुखमासीद्बाहू राजन्यः कृतः ।
ऊरू तदस्य यद्वैश्यः पद्भ्यां शूद्रो अजायत ॥

अंगुली व मध्यमा या दोन बोटांनीं शिरसे स्वाहा म्हणून मस्तकाला स्पर्श करावा.

ॐ चन्द्रमा मनसो जातश्चक्षोः सूर्यो अजायत ।
मुखादिन्द्रश्चाग्निश्च प्राणाद्वायुरजायत ॥

तर्जनी, मध्यमा व अंगुष्ठ या तीन बोटांनीं शिखायै वषट् असें म्हणून शेंडीचे जागेवर स्पर्श करावा.

ॐ नाभ्या आसीदन्तरिक्षं शीर्ष्णो द्यौः समवर्तत ।
पद्भ्यां भूमिर्दिशः श्रोत्रात्तथा लोकाँ अकल्पयन् ॥

कवचाय हुम् असें म्हणून दोन्ही हातांच्या अंगुलीनीं स्कंधांपासून नाभीपर्यंत स्पर्श करावा.

ॐ सप्तास्यासन्परिधयस्त्रिःसप्त समिधः कृताः ।
देवा यद्यज्ञं तन्वाना अबध्नन्पुरुषं पशुम् ॥

नेत्रत्रयाय वौषट् असें म्हणून तर्जनी, मध्यमा व अनामिका या तीन बोटांनीं दोन नेत्र व ललाट यांना स्पर्श करावा.

ॐ यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् ।
ते ह नाकं महिमानः सचन्त यत्र पूर्वे साध्याः सन्ति देवाः ॥

अस्त्राय फट् असें म्हणून दोन्ही हातांनीं तीन वेळां टाळी वाजविणें. याप्रमाणें षडंगन्यास झाल्यावर कलश, शंख, घंटा, दीप यांची क्रमानें खालील मंत्रांनीं पूजा करावी.

तो क्रम असा—

प्रथम कलशावर हात ठेवून पुढील मंत्र म्हणावे—

कलशपूजनम्:—

ॐ आकलशेषु धावति पवित्रे परिषिच्यते । उक्थैर्यज्ञेषु वर्धते ।

कलशस्य मुखे विष्णुः कण्ठे रुद्रः समाश्रितः ।
मूले तत्र स्थितो ब्रह्मा मध्ये मातृगणाः स्मृताः ॥
कुक्षौ तु सागराः सर्वे सप्तद्वीपा वसुन्धरा ।
ऋग्वेदोऽथ यजुर्वेदः सामवेदो ह्यथर्वणः ॥
अङ्गैश्च सहिताः सर्वे कलशं तु समाश्रिताः ।
अत्र गायत्री सावित्री शान्तिः पुष्टिकरी तथा ॥
आयान्तु देवपूजार्थं दुरितक्षयकारकाः ।
गङ्गे च यमुने चैव गोदावरि सरस्वति ।
नर्मदे सिन्धु कावेरि जलेऽस्मिन् संनिधिं कुरु ॥

कलशदेवताभ्यो नमः । सर्वोपचारार्थे गंधाक्षतपुष्पं समर्पयामि ।

असें म्हणून कलशाला गंधाक्षता फूल वहावें.

शंखपूजनम् :—

ॐ पांचजन्याय विद्महे पावमानाय धीमहि।
तन्नः शंखः प्रचोदयात् ॥
शङ्खादौ चन्द्रदैवत्यं कुक्षौ वरुणदेवता।
पृष्ठे प्रजापतिश्चैव ह्यग्रे गङ्गासरस्वती ॥
त्वं पुरा सागरोत्पन्नो विष्णुना विधृतः करे।
निर्मितः सर्वदेवैस्तु पाञ्चजन्य नमोस्तु ते ॥

शंखदेवताभ्यो नमः गंधपुष्पं समर्पयामि।

या मंत्रानें शंखाला धुवून गंधफूल लावावें.

घण्टापूजनम् :— आगमनार्थं तु देवानां गमनार्थं तु रक्षसाम्।
कुर्वे घण्टारवं तत्र देवताह्वानलक्षणम् ॥

घण्टादेव्यै नमः। सर्वोपचारार्थे गंधाक्षतपुष्पं समर्पयामि। घण्टानादं कुर्यात्।
असें म्हणून घंटेला गंध अक्षता फूल लावावें.

दीपपूजनम् :—

ॐ दिवे दिवे सदृशीरन्यमर्धं
कृष्णा असेधदप सद्मनोजाः।
अहं दासा वृषभोवस्नयंतो
दव्रजे वर्तिनं शंबरं च ॥
भो दीप ब्रह्मरूपस्त्वं ज्योतिषां प्रभुरव्ययः।
आरोग्यं देहि पुत्रांश्च सर्वार्थांश्च प्रयच्छ मे ॥

दीपदेवताभ्यो नमः सर्वोपचारार्थे गंधाक्षतपुष्पं समर्पयामि।

असें म्हणून गंध अक्षता फूल समईवर ठेवावें. समई वगैरे तेलाचा दिवा देवाचे डावीकडे ठेवावा. नंतर तुलसीपत्र किंवा दूर्वांकुर घेऊन पूजासाहित्यावर व आपले अंगावर कलशांतील उदक प्रोक्षण करावें. त्याचा मंत्र असा—

अपवित्रः पवित्रो वा सर्वावस्थां गतोऽपि वा।
यः स्मरेत् पुण्डरीकाक्षं स बाह्याभ्यन्तरः शुचिः ॥

पूजाद्रव्याणि संप्रोक्ष्य आत्मानं च प्रोक्षेत् ॥

ध्यानम् :– श्रीगणेशाची मूर्ति नेत्रांसमोर आणून हात जोडून खालील मंत्र म्हणावे—

ॐ एकदन्ताय विद्महे वक्रतुंडाय धीमहि।
तन्नो दन्ती प्रचोदयात् ॥
गजवदनमचिंत्यं तीक्ष्णदंष्ट्रं त्रिनेत्रं
बृहदुदरमशेषं भूतिराजं पुराणम्।
अमरवरसुपूज्यं रक्तवर्णं सुरेशं
पशुपतिसुतमीशं विघ्नराजं नमामि ॥

श्रीऋद्धिसिद्धिसहितमहागणपतये नमः। ध्यानं समर्पयामि।

असें म्हणून देवावर पुष्प समर्पण करावें अगर दूर्वांकुर वहावा.

आवाहनम्—पुढील मंत्रानें आवाहनार्थ दूर्वांकुर किंवा अक्षता वहाव्या व नमस्कार करावा.

ॐ सहस्रशीर्षा पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात्।
स भूमिं विश्वतो वृत्वात्यतिष्ठद्दशाङ्गुलं ॥ १ ॥
आगच्छ देव देवेश तेजोराशे जगत्पते।
क्रियमाणां मया पूजां गृहाण गणनायक ॥

श्रीऋद्धिसिद्धिसहितमहागणपतये नमः आवाहनार्थे दूर्वांकुरं (अगर अक्षतान्) समर्पयामि।

आसनम् :— पुढील मंत्रानें देवाच्या पायांवर अक्षता वहाव्या.

ॐ पुरुष एवेदं सर्वं यद्भूतं यच्च भव्यं।
उतामृतत्वस्येशानो यदन्नेनातिरोहति ॥ २ ॥
नानारत्नसमायुक्तं कार्तस्वरविभूषितम्।
आसनं देवदेवेश गृहाण सुरपूजित।

श्रीऋद्धिसिद्धिसहितमहागणपतये नमः। आसनार्थे दूर्वांकुरं समर्पयामि। किंवा अक्षतान् समर्पयामि। असें म्हणून दूर्वा किंवा अक्षता वहाव्या.

पाद्यम्—पुढील मंत्रानें गणपतीच्या पायावर पाणी घालवें.

ॐ एतावानस्य महिमातोज्यायांश्च पूरुषः ।
पादोस्य विश्वा भूतानि त्रिपादस्यामृतं दिवि ॥ ३ ॥

सर्वतीर्थसमानीतं पाद्यं गन्धादिसंयुतम् ।
विघ्नराज गृहाणेदं भगवन् भक्तवत्सल ॥

श्रीऋद्धिसिद्धिसहितमहागणपतये नमः । पादयोः पाद्यं समर्पयामि ।

अर्घ्यम् :—पुढील मंत्रानें पळींत अगर भांड्यांत पाणी घेऊन त्यांत गंध, अक्षता, फूल, दूर्वांकुर व फळ (सुपारी) घालून देवाचे हातावर अर्घ्य द्यावें.

ॐ त्रिपादूर्ध्व उदैत्पुरुषः पादोस्येहाभवत्पुनः ।
ततोविष्वङ् व्यक्रामत्साशनानशने अभि ॥ ४ ॥

अर्घ्यं च फलसंयुक्तं गन्धपुष्पाक्षतैर्युतम् ।
गणाध्यक्ष नमस्तेऽस्तु गृहाण करुणानिधे ॥

श्रीऋद्धिसिद्धिसहितमहागणपतये नमः । हस्तयोः अर्घ्यं समर्पयामि ॥

आचमनम्:—पुढील मंत्रानें शुद्ध पाण्यानें देवाला आचमन द्यावें. (थोडें पाणी मुखाशीं द्यावें.)

ॐ तस्माद्विराळ जायत विराजो अधिपूरुषः ।
स जातो अत्यरिच्यत पश्चाद्भूमिमथो पुरः ॥ ५ ॥

विनायक नमस्तुभ्यं त्रिदशैरभिवंदित ।
शुद्धोदकेन तोयेन शीघ्रमाचमनं कुरु ॥

श्रीऋद्धिसिद्धिसहितमहागणपतये नमः । आचमनीयं समर्पयामि ॥

स्नानम्:—पुढील मंत्रानें देवाला स्नान घालवें.

ॐ यत्पुरुषेण हविषा देवा यज्ञमतन्वत ।
वसन्तो अस्यासीदाज्यं ग्रीष्मइध्मः शरद्धविः ॥ ६ ॥

गंगादिसर्वतीर्थेभ्य आनीतं तोयमुत्तमम् ।
भक्त्या समर्पितं तुभ्यं स्नानायाभीष्टदायक ॥

श्रीऋद्धिसिद्धिसहितमहागणपतये नमः । स्नानं समर्पयामि ॥

या वेळीं देवाला पंचामृत स्नान घालावें. रोजच्या पूजेंत आवश्यक नाहीं. पण विशेषप्रसंगीं विनायकी चतुर्थी, संकष्टी चतुर्थी, गणेश चतुर्थी, सत्यविनायकव्रतांत अवश्य पंचामृत स्नान घालावें. तें पंचामृत एकत्र करून किंवा दूध, दहीं, तूप, मध, साखर या क्रमानें निरनिराळीं अर्पण करावीं. एकत्र असतां हा मंत्र म्हणावा—

पयो दधि घृतं चैव मधुशर्करया युतम् ।
पंचामृतेन स्नपनं क्रियतां परमेश्वर ॥

श्रीऋद्धिसिद्धिसहितमहागणपतये नमः । पंचामृतस्नानं समर्पयामि ॥
पंचामृतस्नानांते शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि । सकलपूजार्थे अक्षतान् समर्पयामि ॥

पयः—पंचामृतें निरनिराळीं असतां खालीलप्रमाणें प्रथमतः—(दूध)

ॐ आप्यायस्व समेतु ते विश्वतः सोमवृष्ण्यं ।
भवावाजस्य संगथे ।

कामधेनोः समुद्भूतं देवर्षिपितृतृप्तिदम् ।
पयो ददामि देवेश स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम् ॥

श्रीऋद्धिसिद्धिसहितमहागणपतये नमः । पयःस्नानं समर्पयामि ।
शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि । सकलपूजार्थे अक्षतान् समर्पयामि ।

दूध घातल्यावर पाणी घालून अक्षता वहाव्या.

दधि—

ॐ दधिक्राव्णो अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः ।
सुरभिनोमुखाकरत्प्रण आयूंषि तारिषत् ॥ २ ॥

चंद्रमण्डलसंकाशं सर्वदेवप्रियं दधि ।
स्नानार्थं ते मया दत्तं प्रीत्यर्थं प्रतिगृह्यताम् ॥

श्रीऋद्धिसिद्धिसहितमहागणपतये नमः । दधिस्नानं समर्पयामि । शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि । सकलपूजार्थे अक्षतान् समर्पयामि ।
दहीं घातल्यावर पाणी घालून अक्षता वाहाव्या.

घृतं—

ॐ घृतंमिमिक्षे घृतमस्य योनिर्घृते श्रितो घृतम्वस्य धाम ।

अनुष्वधमावह मादयस्व स्वाहाकृतं वृषभवक्षिहव्यं ॥ ३ ॥

आज्यं सुराणामाहार आज्यं यज्ञे प्रतिष्ठितम् ।
आज्यं पवित्रं परमं स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम् ॥

श्रीऋद्धिसिद्धिसहितमहागणपतये नमः घृतस्नानं समर्पयामि । शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि । सकलपूजार्थे अक्षतान् समर्पयामि ॥

देवाला तूप लावून पाणी व अक्षता वाहाव्या.

मधु—

ॐ मधुवाताऋतायते मधुक्षरन्तिसिन्धवः ।
माध्वीर्नः सन्त्वोषधीः ॥
मधुनक्तमुतोषसो मधुमत्पार्थिवं रजः ।
मधुद्यौरस्तु नः पिता ॥
मधुमान्नो वनस्पतिर्मधुमाँ अस्तु सूर्यः ।
माध्वीर्गावो भवन्तु नः ॥ ४ ॥

सर्वौषधिसमुत्पन्नं पीयूषसदृशं मधु ।
स्नानार्थं ते प्रयच्छामि गृहाण परमेश्वर ॥

श्रीऋद्धिसिद्धिसहितमहागणपये नमः । मधुस्नानं समर्पयामि । शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि । सकलपूजार्थे अक्षतान् समर्पयामि ।

मध घातल्यावर पाणी घालून अक्षता वाहाव्या.

शर्करा [साखर]

ॐ स्वादुःपवस्व दिव्याय जन्मने स्वादुरिन्द्राय सुहवीतुनाम्ने ।
स्वादुर्मित्राय वरुणाय वायवे बृहस्पतये मधुमाँ अदाभ्यः ॥

इक्षुदण्डसमुद्भूतदिव्यशर्करया हरिम् ।
स्नापयामि महाभक्त्या प्रीतो भव शिवात्मज ॥

श्रीऋद्धिसिद्धिसहितमहागणपतये नमः । शर्करास्नानं समर्पयामि । शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि । सकलपूजार्थे अक्षतात् समर्पयामि ॥

देवाचे अंगाला साखर लावून शुद्धोदक घालावें आणि अक्षता वाहाव्या.

याप्रमाणें पंचामृतस्नान झाल्यावर गंधोदकस्नान म्हणजे पळींत अगर भांड्यांत गंध घालून तें पाणी वाहावें.

गंधोदक —ॐ गंधद्वारां दुराधर्षां नित्यपुष्टां करीषिणीं ।
ईश्वरीं सर्वभूतानां तामिहोपह्वये श्रियं ॥ ६ ॥

कर्पूरैलासमायुक्तं सुगंधिद्रव्यसंयुतम् ।
गंधोदकं मया दत्तं स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम् ॥

श्रीऋद्धिसिद्धिसहितमहागणपतये नमः । षष्ठं गंधोदकस्नानं समर्पयामि । शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि । सकलपूजार्थे अक्षतान् समर्पयामि ॥

याप्रमाणें हीं स्नानें झाल्यावर मांगलिकस्नान म्हणजे देवाचे अंगाला सुगंधी द्रव्यें-अत्तर वगैरे लावून उष्णोदक-कढत पाणी घालणें, याला अभ्यंग किंवा मांगलिकस्नान म्हणतात. त्याचा मंत्र—

अंगोद्वर्तनकं देव कस्तूर्यादिविमिश्रितम् ।
स्नानार्थं ते प्रयच्छामि स्वीकुरुष्व दयानिधे ॥

श्रीऋद्धिसिद्धिसहितमहागणपतये नमः । मांगलिकस्नानं समर्पयामि । शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि । सकलपूजार्थे अक्षतान् समर्पयामि ।

आतां देवाला चांगला धुवून नाममंत्रानीं पंचोपचार वाहावे. याला पूर्वपूजा म्हणतात, ते असे—

पूर्वपूजा—

श्रीऋद्धिसिद्धिसहितमहागणपतये नमः । विलेपनार्थे चंदनं समर्पयामि । [गंध लावावें.]
श्रीऋद्धिसिद्धिसहितमहागणपतये नमः । पूजार्थे पुष्पाणि समर्पयामि [फुलें वाहावीं.]
श्रीऋद्धिसिद्धिसहितमहागणपतये नमः । धूपं समर्पयामि । [धूप दाखवावा.]

श्रीऋद्धिसिद्धिसहितमहागणपतये नमः । दीपं समर्पयामि । [नीरांजन ओंवाळावें.]
श्रीऋद्धिसिद्धिसहितमहागणपतये नमः । नैवेद्यार्थे पय, रंभाफल अथवा गुडोपहार नैवेद्यं समर्पयामि । (दूध, केळें किंवा गूळ यांचा नैवेद्य दाखवावा.)

नैवेद्य दाखवतांना पुढील मंत्र म्हणावे—

ॐ प्राणाय स्वाहा । ॐ अपानाय स्वाहा । ॐ व्यानाय स्वाहा ।
ॐ उदानाय स्वाहा । ॐ समानाय स्वाहा । ॐ ब्रह्मणे स्वाहा ।

नंतर पुढील मंत्र म्हणून पाणी सोडावें.

श्रीऋद्धिसिद्धिसहितमहागणपतये नमः । उत्तरापोशनं समर्पयामि । हस्तप्रक्षालनं समर्पयामि । मुखप्रक्षालनं समर्पयामि ।

पुढील मंत्र म्हणून देवापुढें विड्याचीं दोन पानें, त्यावर सुपारी व दक्षिणा ठेवून त्यावर पाणी सोडावें.

श्रीऋद्धिसिद्धिसहितमहागणपतये नमः । मुखवासार्थे पूगीफलतांबूलं दक्षिणां च समर्पयामि ।

पुढील मंत्रानें गंधफूल अक्षता वाहाव्या.

श्रीऋद्धिसिद्धिसहितमहागणपतये नमः । मंत्रपुष्पं समर्पयामि ।

पुढील मंत्रानें उदक सोडून नमस्कार करावा.

उत्तरे निर्माल्यं विसृज्य महाभिषेकं कुर्यात् ।

पूर्वी देवावर वाहिलेलीं फुलें उत्तरेकडे काढून ठेवावीं.

या पूजेनंतर देवावर अभिषेक करावा.

अनेन पूर्वाराधनेन श्रीऋद्धिसिद्धिसहितमहागणपतिः प्रीयताम् ।

अभिषेकः— देवावर पाण्याची संततधार धरणें किंवा पळीनें सतत पाणी घालणें. अभिषेकसमयीं पुरुषसूक्त (नंतर त्या त्या देवतांचीं वैदिक रुद्र, पवमान, गणपत्यथर्वशीर्ष, सौर, श्रीसूक्त इत्यादि सूक्तें म्हणतात. पौराण मंत्रही म्हणावे.) पुरुषसूक्त हें सर्व देवांकरितां म्हणावें. गणपतीकरितां अथर्वशीर्ष, येत असेल तर ब्रह्मणस्पतिसूक्त म्हणावें. गणपत्यथर्वशीर्ष पुस्तकांत दिलें आहे. एकवीस आवर्तनें करणें असेल तर ' ॐ नमस्ते गणपतये ' पासून ' वरदमूर्तये नमः ' पर्यंत वीस आवर्तनें म्हणावीं. शेवटच्या एकविसाव्या आवर्तनाचे वेळीं संपूर्ण म्हणावें. याप्रमाणें अभिषेकाचे शेवटीं पुढील मंत्र म्हणावा

आणि गंधाक्षता वाहून देवाला चांगलें धुवून पुसून नेहमींच्या जागेवर पुढील पूजेकरितां ठेवावें.

ॐ देवस्यत्वा सवितुः प्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यामग्ने-स्तेजसा सूर्यस्य वर्चसेन्द्रस्येंद्रियेणाभिषिंचामि ॥ बलाय श्रियै यशसेन्नाद्याय

ॐ भूर्भुवः स्वः अमृताभिषेकोऽस्तु । शांतिः पुष्टिः तुष्टिश्चास्तु । श्रीऋद्धिसिद्धि-सहितमहागणपतये नमः । महाभिषेकस्नानं समर्पयामि । शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि । सकलपूजार्थे गन्धाक्षतान् समर्पयामि ।

नंतर पुढील मंत्र म्हणावे–

ॐ तदस्तु मित्रावरुणा तदग्ने शंयोरस्मभ्यमिदमस्तु शस्तं ।
अशीमहि गाधमुत प्रतिष्ठां नमो दिवे बृहते सादनाय ॥

गृहा वै प्रतिष्ठासूक्तं तत्प्रतिष्ठिततमया वाचा शंस्तव्यं तस्माद्यद्यपि दूर इव पशूँल्लभते । गृहानेवै नानाजिगमिषति गृहाहि पशूनां प्रतिष्ठा प्रतिष्ठा । सुप्रतिष्ठिमस्तु ॥

वस्त्रम्—पुढील मंत्रानें देवाला वस्त्र समर्पण करावें. तें नसेल तर दूर्वांकुर अक्षता वाहाव्या आणि देवाच्या हातावर पळीभर पाणी द्यावें.

ॐ तं यज्ञं बर्हिषि प्रौक्षन्पुरुषं जातमग्रतः ।
तेन देवा अयजन्त साध्या ऋषयश्च ये ॥

रक्तवस्त्रयुगं देव लोकलज्जानिवारणम् ।
अनर्घ्यमतिसूक्ष्मं च गृहाणेदं मयार्पितम् ॥

श्रीऋद्धिसिद्धिसहितश्रीमहागणपतये नमः वस्त्रार्थे दूर्वांकुर–अक्षतान् समर्पयामि । आचमनीयं समर्पयामि ।

उपवस्त्रम्:–पुढील मंत्रानें देवाला यज्ञोपवीत (जानवें) वहावें. तें नसेल तर अक्षता किंवा दूर्वांकुर वाहावें आणि आचमन द्यावें.

ॐ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतः संभृतं पृषदाज्यं ।
पशून्तांश्चक्रे वायव्यानारण्यान् ग्राम्याश्च ये ॥
राजतं ब्रह्मसूत्रं च काञ्चनं चोत्तरीयकम् ।
गृहाण चारु सर्वज्ञ भक्तानां वरदो भव ॥

श्रीऋद्धिसिद्धिसहितमहागणपतये नमः । उपवस्त्रार्थें यज्ञोपवीतं समर्पयामि । आचमनीयं समर्पयामि ।

वस्त्र, उपवस्त्र–शेला जानवें अलंकार हे एकदां वाहिले तेच पुनः वाहण्यास हरकत नाहीं. ते निर्माल्य होत नाहींत असें वचन आहे.

गंधः–पुढील मंत्रानें देवाला रक्तचंदन–तांबडें गंध आवडतें तें भालप्रदेशीं लावावें.

ॐ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुत ऋचःसामानि जज्ञिरे ।
छन्दांसि जज्ञिरे तस्माद्यजुस्तस्मादजायत ॥
श्रीखंडं चन्दनं दिव्यं गंधाढ्यं सुमनोहरम् ।
विलेपनं सुरश्रेष्ठ चंदनं प्रतिगृह्यताम् ॥

श्रीऋद्धिसिद्धिसहितमहागणपतये नमः । चंदनं समर्पयामि ।

गंध लावल्यावर त्यावर पुढील मंत्रानें अक्षता लावाव्या—

रक्ताक्षतांश्च देवेश गृहाण द्विरदानन ।
ललाटपटले चन्द्रस्तस्योपरि विधार्यताम् ॥

श्रीऋद्धिसिद्धिसहितमहागणपतये नमः । अक्षतान् समर्पयामि ।

अत्तर वगैरे सुगंधी द्रव्येंः—

पुढील मंत्रानें देवाला परिमलद्रव्यें अर्पण करावीं.

ॐ अहिरिव भोगैः पर्येति बाहुं ज्याया हेतिंपरिबाधमानः ।
हस्तघ्नो विश्वा वयुनानि विद्वान्पुमान्पुमांसं परिपातु विश्वतः ॥
ज्योत्स्नापते नमस्तुभ्यं नमस्ते विश्वरूपिणे ।
नानापरिमलद्रव्यं गृहाण परमेश्वर ॥

श्रीऋद्धिसिद्धिसहितमहागणपतये नमः । परिमलद्रव्यं समर्पयामि ।

ऋद्धिसिद्धीनाः–हळद, कुंकू, काजळ, बांगड्या, मणीमंगलसूत्र, दागिने वगैरे यथासंभव अर्पण करावे. मंत्र पुढें देत आहें.

हळद :–हरिद्रा स्वर्णवभा सर्वसौभाग्यदायिनी ।
सर्वालंकारमुख्या हि देवि त्वं प्रतिगृह्यताम् ॥

श्रीऋद्धिसिद्धीभ्यां नमः हरिद्रां समर्पयमि ।

कुंकू :—हरिद्राचूर्णसंयुक्तं कुंकुमं कामदायकम् ।
वस्त्रालंकरणं सर्वं देवि त्वं प्रतिगृह्यताम् ॥

श्रीऋद्धिसिद्धीभ्यां नमः । कुंकुमं समर्पयामि ॥

काजळ :—कज्जलं कामिकं रम्यं कामिनीकामसंभवम् ।
नेत्रयोर्भूषणार्थाय कज्जलं प्रतिगृह्यताम् ॥

श्रीऋद्धिसिद्धीभ्यां नमः । कज्जलं समर्पयामि ।

मणिमंगलसूत्र :—माङ्गल्यतंतुमणिभिर्मुक्ताफलविराजितम् ।
कण्ठस्य भूषणार्थाय कण्ठसूत्रं प्रगृह्यताम् ॥

श्रीऋद्धिसिद्धीभ्यां नमः । कंठसूत्रं समर्पयामि ।

बांगड्या :—काचस्य निर्मितं दिव्यं कंकणं च सुरेश्वरि ।
हस्तालंकरणार्थाय कंकणं प्रतिगृह्यताम् ॥

श्रीऋद्धिसिद्धीभ्यां नमः । कंकणं समर्पयामि ।

ताडपत्र :—नानाभरणशोभाढ्यं नानारत्नोपशोभितम् ।
अर्पितं च मया देवि ताडपत्रं प्रगृह्यताम् ॥

श्रीऋद्धिसिद्धीभ्यां नमः । ताडपत्रं समर्पयामि ।

सिंदूर :—उदितारुणसंकाशं जपाकुसुमसंनिभम् ।
सीमंतभूषणार्थाय सिंदूरं प्रतिगृह्यताम् ॥

श्रीऋद्धिसिद्धिसहितमहागणपतये नमः । सिंदूरं समर्पयामि ।

देवासह सर्वांना शेंदूर लावावा.

भूषणें अलंकार :—अनेकरत्नयुक्तानि भूषणानि बहूनि च ।
तत्तदंगे योजयामि कांचनानि तवाज्ञया ॥

श्रीऋद्धिसिद्धिसहितमहागणपतये नमः । नानाभूषणानि समर्पयामि ।

देवाचे अंगावर दागिने घालावे. ते नसतील तर अक्षता वाहाव्या.

रोजच्या पूजेंत वरील उपचार आवश्यक नाहींत. हळद, कुंकू, सिंदूर हे मात्र तीन विशेषः गजाननाचे पूजेंत असावेत.

पुष्पम्:--आतां पुढील मंत्रांनीं देवाला प्रिय असलेलीं त्या त्या ऋतूंतील जीं फुलें असतील तीं भक्तीनें समर्पण करावीं.

गणेशाला तुळस वाहूं नये. बेल चालतो.

ॐ तस्मादश्वा अजायन्त ये केचोभयादतः ।
गावो ह जज्ञिरे तस्मात्तस्माज्जाता अजावयः ॥
माल्यादीनि सुगंधीनि मालत्यादीनि वै प्रभो ।
मयाहृतानि पूजार्थं पुष्पाणि प्रतिगृह्यताम् ॥

श्रीऋद्धिसिद्धिसहितमहागणपतये नमः यथालाभपुष्पाणि समर्पयामि । दूर्वांकुरान् शमीपत्राणि च समर्पयामि । शमीपत्र वाहतांना कांहीं ठिकाणीं खालील मंत्र म्हणतात.

शमीः--य इंद्राय वचोयुजा ततक्षुर्मनसाहरि ।
शमीभिर्यज्ञमाशत ॥

श्रीऋद्धिसिद्धिसहितमहागणपतये नमः । शमीपत्राणि समर्पयामि ।

दूर्वाः--

श्रीऋद्धिसिद्धिसहितमहागणपतये नमः । दूर्वांकुरान् समर्पयामि ।

दूर्वा चांगल्या निवडलेल्या ३, ५ व ७ पत्रें असलेल्या असाव्या.

काण्डात्काण्डात्प्ररोहन्ति परुषः परुषः परि ।
एवानो दूर्वे प्रतनु सहस्रेणशतेनच ॥

यावेळींच २१ दूर्वा अथवा सहस्र दूर्वा किंवा शमीपत्रें वाहावयाचीं असतील तर तीं वाहावी. गंधाक्षतासहित दूर्वांकुर वाहावे. अग्रें आपलेकडे करावीं.

२१ दूर्वांची जुडी घेऊन गंधाक्षतांसह पुढें दिलेल्या मंत्रांनीं दोन दोन दूर्वा वाहाव्या व शेवटीं एक उरेल तीं संपूर्ण श्लोक म्हणून वाहावी.

ॐ गणाधिपाय नमः । दूर्वायुग्मं समर्पयामि ।
ॐ उमापुत्राय नमः । दूर्वायुग्मं समर्पयामि ।
ॐ अघनाशनाय नमः । दूर्वायुग्मं समर्पयामि ।
ॐ विनायकाय नमः । दूर्वायुग्मं समर्पयामि ।
ॐ ईशपुत्राय नमः । दूर्वायुग्मं समर्पयामि ।
ॐ सर्वसिद्धिप्रदायकाय नमः । दूर्वायुग्मं समर्पयामि ।
ॐ एकदन्ताय नमः । दूर्वायुग्मं समर्पयामि ।
ॐ इभवक्त्राय नमः । दूर्वायुग्मं समर्पयामि ।
ॐ मूषकवाहनाय नमः । दूर्वायुग्मं समर्पयामि ।
ॐ कुमारगुरवे नमः । दूर्वायुग्मं समर्पयामि ।
ॐ गणाधिप नमस्तेऽस्तु उमापुत्राघनाशन ।
विनायकेशपुत्रेति सर्वसिद्धिप्रदायक ॥
एकदन्तेभवक्त्रेति तथा मूषकवाहन ।
कुमारगुरवे तुभ्यं पूजयामि प्रयत्नतः ॥

श्रीऋद्धिसिद्धिसहितमहागणपतये नमः एकां दूर्वां समर्पयामि ।

अंगपूजा :- अंगपूजा म्हणजे देवाचे प्रत्येक अवयवाची पूजा. रक्ताक्षता घेऊन त्या त्या अवयवाचे ठिकाणीं पुढील नाममंत्रानें वहाव्या.

ॐ गणेश्वराय नमः पादौ पूजयामि ।	(पायांवर)
ॐ विघ्नराजाय नमः जानुनी पूजयामि ।	(ढोपरें)
ॐ आखुवाहनाय नमः ऊरू पूजयामि ।	(मांड्या)
ॐ हेरंबाय नमः कटी पूजयामि ।	(कंबर)
ॐ कामारिसूनवे नमः नाभिं पूजयामि ।	(बेंबी)
ॐ लम्बोदराय नमः उदरं पूजयामि ।	(पोटाचा भाग)
ॐ गौरीसुताय नमः स्तनौ पूजयामि ।	(स्तन)

ॐ गणनायकाय नमः हृदयं पूजयामि । (छाती)
ॐ स्थूलकर्णाय नमः कण्ठं पूजयामि । (कंठ)
ॐ स्कंदाग्रजाय नमः स्कंधौ पूजयामि । (खांदे)
ॐ पाशहस्ताय नमः हस्तान् पूजयामि । (हात)
ॐ गजवक्त्राय नमः वक्त्रं पूजायामि । (मुख)
ॐ विघ्नहर्त्रे नमः ललाटं पूजयामि । (भाल)
ॐ सर्वेश्वराय नमः शिरः पूजयामि । (मस्तक)
ॐ गणाधिपाय नमः सर्वांगं पूजयामि । (सर्वांग)

धूप :—पुढील मंत्रानें देवाला सुगंधी उदबत्ती लावून किंवा धूप, घंटा वाजवीत ओवाळावा.

ॐ यत्पुरुषं व्यदधुः कतिधा व्यकल्पयन् ।
मुखं किमस्य कौ बाहू का ऊरू पादा उच्येते ॥

वनस्पतिरसोद्भूतो गंधाढ्यो गंध उत्तमः ।
आघ्रेयः सर्वदेवानां धूपोऽयं प्रतिगृह्यताम् ॥

ऋद्धिसिद्धिसहितमहागणपतये नमः । धूपं समर्पयामि ।

दीप :—पुढील मंत्रानें नीरांजन मधलें व करांगुलीजवळचें बोट आणि आंगठा यांनीं धरून देवाच्या पायांपासून मस्तकापर्यंत डाव्या हातानें घंटा वाजवीत ओंवाळावें. तुपाचा दिवा देवाचे उजव्या बाजूस ठेवावा.

ॐ ब्राह्मणोऽस्य मुखमासीद्बाहू राजन्यः कृतः ।
ऊरू तदस्य यद्वैश्यः पद्भ्यां शूद्रो अजायत ॥

आज्यं च वर्तिसंयुक्तं वह्निना योजितं मया ।
दीपं गृहाण देवेश ममाज्ञानं निवारय ॥

श्रीऋद्धिसिद्धिसहितमहागणपतये नमः । दीपं समर्पयामि ॥

नैवेद्य :— नैवेद्याकरितां देवापुढें दूध-साखर, गूळ जे पदार्थ असतील ते ठेवावे. प्रथम खालीं पाण्यानें चौकोनी मण्डल करावें. त्यावर नैवेद्याचे पदार्थ ठेवावे. आणि पुढील मंत्र म्हणावे.

ॐ चन्द्रमा मनसो जातश्चक्षोः सूर्यो अजायत ।
मुखादिन्द्रश्चाग्निश्च प्राणाद्वायुरजायत ॥

नैवेद्यं गृह्यतां देव भक्तिं मे ह्यचलां कुरु ।
ईप्सितं मे वरं देहि परत्र च परां गतिम् ॥

श्रीऋद्धिसिद्धिसहितमहागणपतये नमः । नैवेद्यार्थे पयोनैवेद्यं दूध असेल तर समर्पयामि । गूळ असेल तर गुडनैवेद्यं समर्पयामि । साखर असेल तर शर्करा नैवेद्यं समर्पयामि । असें म्हणावें. पदार्थांचें नांव माहीत नसेल तर खाद्यनैवेद्यं समर्पयामि । असें मोघम म्हणावें. नंतर नैवेद्य पदार्थांचे सभोंवार पाणी फिरवून नेत्र मिटून देवाची मूर्ति समोर आणून देवाला एकेक घांस देत आहोंत अशी कल्पना असावी.

ॐ प्राणाय स्वाहा । ॐ अपानाय स्वाहा । ॐ व्यानाय स्वाहा ।
ॐ उदानाय स्वाहा । ॐसमानाय स्वाहा । ॐ ब्रह्मणे स्वाहा ॥

नैवेद्यमध्ये पानीयं समर्पयामि ।

मध्यें पळीभर पाणी द्यावें. पुनः प्राणाय स्वाहा । इत्यादि सहामंत्रांनीं सहा घांस दिल्याची भावना करून उत्तरापोशनं हस्तप्रक्षालनं मुखप्रक्षालनं समर्पयामि ।

असें म्हणून पुनः पाणी सोडावें.

करोद्वर्तनार्थे चंदनं समर्पयामि ।

असें म्हणून देवावर गधफूल वाहावें. पुढील मंत्रानें देवापुढें विडा त्यावर दक्षिणा ठेवून विड्यावर पाणी सोडावें.

तांबूल :-**पूगीफलं महद्दिव्यं नागवल्ल्या दलयुतम् ।**
कर्पूरैलासमायुक्तं ताम्बूलं प्रतिगृह्यताम् ॥

असें म्हणून विड्यावर पाणी सोडावें. केळें, नारळ जें फल असेल तें ठेवून त्यावर पुढील मंत्र म्हणून पाणी सोडावें. गंधाक्षता कोणी घालतात.

फल :- **इदं फलं मया देव स्थापितं पुरतस्तव ।**
तेन मे सुफलावाप्तिर्भवेज्जन्मनि जन्मनि ॥
फलेन फलितं सर्वं त्रैलोक्यं सचराचरम् ।
तस्मात् फलप्रदानेन सफलाश्च मनोरथाः ॥

श्रीऋद्धिसिद्धिसहितमहागणपतये नमः । फलार्थे नारीकेलफलं किंवा कदलीफलं समर्पयामि ।

दक्षिणाः–पुढील मंत्र म्हणून यथाशक्ति महादक्षिणा देवासमोर ठेवून त्या दक्षिणेवर पाणी सोडावें.

हिरण्यगर्भगर्भस्थं हेमबीजं विभावसोः ।
अनंतपुण्यफलदमतः शान्तिं प्रयच्छ मे ॥

श्रीऋद्धिसिद्धिसहितमहागणपतये नमः । सुवर्णपुष्पदक्षिणां समर्पयामि ।

नित्याच्या पूजेंत–तांबूल, दक्षिणा व फळ हे उपचार असावे असें नाहीं. असतील तर वरील मंत्रानें समर्पण करावे. यानंतर नित्याचे मुख्य उपचार म्हणजे–प्रदक्षिणा, नमस्कार व मंत्रपुष्प हे होत. पण विशेषप्रसंगीं महानीरांजनविधी–काडवाती लावून पुनः दीप पुढील मंत्र म्हणून ओवाळणें.

महानीरांजनः—

ॐ श्रिये जातः श्रिय आनिरीयाय श्रियं वयोजरितृभ्यो ददाति ।
श्रियं वसाना अमृतत्वमायन्भवन्ति सत्यासमिथा मितद्रौ ॥

श्रिय एवैनं तच्छ्रियामादधाति संततमृचा वषट्कृत्यं संतत्यै संधीयते प्रजया पशुभिर्य एवं वेद । याज्यया यजति प्रत्तिर्वैयाज्या पुण्यैव लक्ष्मीः पुण्यामेव तल्लक्ष्मीं संभावयति पुण्यां लक्ष्मीं संस्कुरुते ॥

श्रीऋद्धिसिद्धिसहितमहागणपतये नमः महानीरांजनदीपं समर्पयामि ।

नंतर शक्य असेल तर कापूर लावावा.

कर्पूरपूरेण मनोहरेण सुवर्णपात्रोदरसंस्थितेन ।
प्रदीप्तभासा सहसंगतेन नीरांजनं ते जगदीश कुर्वे ॥

ऋद्धिसिद्धिसहितमहागणपतये नमः । कर्पूरदीपं समर्पयामि ।

प्रदक्षिणाः—पुढील मंत्रानें प्रदक्षिणा घालाव्या.

ॐ नाभ्या आसीदन्तरिक्षं शीर्ष्णो द्यौः समवर्तत ।
पद्भ्यां भूमिर्दिशः श्रोत्रात्तथा लोकाँ अकल्पयन् ॥

यानिकानि च पापानि जन्मांतरकृतानि च ।
तानि तानि विनश्यंति प्रदक्षिणपदे पदे ॥

श्रीऋद्धिसिद्धिसहितमहागणपतये नमः प्रदक्षिणा समर्पयामि ।

नमस्कारः–पुढील मंत्रानें देवाला १, ३, ५, ७ नमस्कार घालावे. निदान एकतरी नमस्कार घालवाच.

ॐ सप्तास्यासन्परिधयस्त्रिः सप्त समिधः कृताः ।
देवा यद्यज्ञं तन्वाना अबध्नन्पुरुषं पशुम् ॥

द्विरदासुरदर्पघ्न अंतराणां च नाशक ।
विनायक गुरुश्रेष्ठ नमस्कारान् करोमि ते ॥

पुष्पांजलिः–नंतर पुढील मंत्रानें गंधअक्षतांसह ओंजळींत पुष्पें घेऊन देवाचे चरणावर अर्पण करावीं.

ॐ यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् ।
तेह नाकं महिमानः सजन्त यत्र पूर्वे साध्याः सन्ति देवाः ॥

नमस्ते विघ्नसंहर्त्रे नमस्ते ईप्सितप्रद ।
नमस्ते देवदेवेश नमस्ते गणनायक ॥

श्रीऋद्धिसिद्धिसहितमहागणपतये नमः । पुष्पांजलिं समर्पयामि ।

यावेळीं देवे म्हणावे.

प्रार्थनाः–नंतर हातांत फूलें घेऊन हात जोडून पुढील प्रमाणें प्रार्थनामंत्र म्हणून गणपतीला अर्पण करावीं.

ॐ अयं मे हस्तो भगवानयं मे भगवत्तरः ।
अयं मे विश्वभेषजोऽयं शिवाभिमर्शनः ॥
अयं मातायं पितायं जीवातुरागमत् ।
इदं तव प्रसर्पणं सुबन्धवेहि निरिहि ॥

नमो नमः शाश्वतशान्तिहेतवे क्षमादयापूरितचारुचेतसे ।
परस्य पुंसः प्रथमाय सूनवे गजेन्द्ररूपाय गणेशश्वराय ते ॥
दीनानाथ दयानिधे सुरगणैः संसेव्यमान प्रभो
भक्तिं मे सफलां कुरुष्व सकलान् क्षान्त्यापराधान् मम ॥
आवाहनं न जानामि न जानामि विसर्जनम ।
पूजां चैव न जानामि क्षम्यतां परमेश्वर ॥
अन्यथा शरणं नास्ति त्वमेव शरणं मम ।
तस्मात्कारुण्यभावेन रक्षस्व परमेश्वर ॥
अपराधसहस्राणि क्रियन्तेऽहर्निशं मया ।
दासोयमिति मां मत्वा क्षमस्व परमेश्वर ॥
मंत्रहीनं क्रियाहीनं भक्तिहीनं सुरेश्वर ।
यत्पूजितं मया देव परिपूर्णं तदस्तु मे ॥

अनेन यथाज्ञानेन यथामीलितोपचारैः कृतपूजनेन श्रीभगवान् ऋद्धिसिद्धिसहित महागणपतिः प्रीयताम् । श्रीगजाननार्पणमस्तु ॥

वरील प्रार्थना श्लोक व अन्यहि क्षमापर असे श्लोक येत असतील तर ते म्हणावे–

या प्रार्थनाश्लोकांत–देवा, गजानना, तुझें आवाहन कसें करावें, पूजन कसें करावें, कोणता उपचार कसा व केव्हां व्हावा, त्यावेळीं मंत्र कोणते म्हणावे, ते शुद्ध कीं अशुद्ध हें मला कळत नाहीं. ही जी यथामति पूजा केली आहे ती पूर्ण करून घ्या. सर्वस्वी अपराधी मी शरण आलों आहें. देवा, क्षमा करा. मी आपल्या चरणकमलांचा दास आहें. असें समजून सपरिवार माझें रक्षण करा. अशी जगन्नियंत्या श्रीगजाननाची अनन्यभावानें प्रार्थना करून चरणीं मस्तक ठेवून कृतार्थ व्हावें.

या प्रमाणें हा श्रीगणेशाच्या नित्यपूजेचा विधि समाप्त झाला.

॥ श्रीगजाननार्पणमस्तु ॥

★

श्रीः

पार्थिवगणेशपूजा

(भाद्रपदशुक्ल चतुर्थी)

भाद्रपद शुक्ल चतुर्थीच्या दिवशीं प्रत्येकजण मोठ्या भावनेनें श्रीगणेशाची पार्थिव मूर्ति (मृत्तिकेची) घरांत आणतो. त्याची स्थापना व पूजा यथासांग व्हावी अशी प्रत्येकाची उत्कट इच्छा असते. पण सध्या पूजा सांगणारा अधिकारी ब्राह्मण योग्य-वेळीं मिळणें कठीण झालें आहे. कांहीं दिवसांनीं पुढें याहीपेक्षां फार दुर्लभता भासणार आहे. ही भावी आपत्ति लक्षांत घेऊन श्रीगणेशाची पूजा स्वतःला शक्यतों यथासांग करतां यावी यादृष्टीनें हा गणेशपूजेचा विधि लिहिला आहे व लिहीत आहें. ज्यालां पुरुषसूक्तादि वैदिकमंत्र थोडे तरी–येत असतील त्यानें दिलेला गणेशपूजाविधि पुनः पुनः वाचून विशेषतः दुसऱ्याकडून समजून घेऊन त्याप्रमाणें पूजा करणें श्रेष्ठ ज्याला ते वेदमंत्र येत नाहींत पण संस्कृत श्लोक वाचतां येतील अशा पुरुषानें पौराणमंत्रांनीं श्रीगजाननाची पूजा करावी. पण तेही मंत्र पूर्वीं सवडीप्रमाणें अनेकवेळा वाचावे. हा पूजा प्रकार दुसरा. आतां तेंही ज्यांना जमणार नाहीं, पण पूजामात्र नीट यथाक्रम व्हावी ही उत्कट भावना ज्यांची असेल त्यांनीं केवळ नाममंत्रानें देवाला षोडशोपचार अर्पण करून पूजा पूर्ण करावी. हा प्रकार तिसरा. आतां प्रकार दोन व तीन अनुक्रमें पौराणविधि व नाममंत्रपूजाविधि यांचें दिग्दर्शन पुढें करीत आहें. हे दोनही प्रकार शास्त्रशुद्ध व सारखेच फल देणारे आहेत.

नाममंत्रोऽपि वैदिकमंत्रवत् फलदोऽस्तीत्युक्तं आकरे

नाममंत्र हा वैदिक मंत्राइतकाच फल देणारा श्रेष्ठ आहे. असा याचा अर्थ. कोणताहि प्रकार घेतला तरी ज्याला पूजेची काहींच माहिती नाहीं, अशा पुरुषानें आयतेवेळीं कोणतेंही गणेशपूजेचें पुस्तक जवळ घेऊन पूजा करूं म्हटलें तरी तें जमणार नाहीं. सवडीनुसार ४-८-१५ दिवस पूर्वी श्रीगणपतिपूजेचें पुस्तक घेऊन एखाद्या जाणकाराकडे जाऊन त्यांच्या समक्ष ४-५ वेळां वाचावें, समजूत करून घ्यावी. नंतर स्वतः पूजा करणें अगर दुसऱ्याला सांगणें योग्य होईल.

अथ पार्थिवगणेशपूजाविधिः

रोज स्नान–संध्यादि नित्य कर्मानंतर देवतासंमुख अगर देवाचे उजवीकडे प्राङ्मुख किंवा उदङ्मुख (उत्तरेकडे मुख) असावें. वस्त्र शुचिर्भूत म्हणजे सोवळें निदान धूतवस्त्र तरी असावें. मन सुप्रसन्न ठेवावें. जवळ पाण्यानें भरलेला कलश, पळीभांडें, पाणी सोडण्याकरितां ताम्हन व पूजासाहित्य असावें. शक्यतर आरंभापासून समई–दिवा लावावा. आचमन करून पूर्वीं भस्म वगैरे कांहीं लावलें नसल्यास लावावें. किंवा पिंजर लावावी. नंतर स्वस्थ चित्तानें आचमन करणें. तें असेः–

आचमन—पुढील तीन नांवांनीं एक एक पळी पाणी उजव्या तळहातावर घेऊन प्राशन करावें आणि चौथ्या नांवानें हात धुवावेत.

ॐ केशवाय नमः । ॐ नारायणाय नमः । ॐ माधवाय नमः ।

आणि मग वर हात जोडून पुढील नांवें क्रमानें म्हणावीं—

ॐ गोविंदाय नमः । ॐ विष्णवे नमः । ॐ मधुसूदनाय नमः ।
ॐ त्रिविक्रमाय नमः । ॐ वामनाय नमः । ॐ श्रीधराय नमः ।
ॐ हृषीकेशाय नमः । ॐ पद्मनाभाय नमः । ॐ दामोदराय नमः ।
ॐ संकर्षणाय नमः । ॐ वासुदेवाय नमः । ॐ प्रद्युम्नाय नमः ।
ॐ अनिरुद्धाय नमः । ॐ पुरुषोत्तमाय नमः । ॐ अधोक्षजाय नमः ।
ॐ नारसिंहाय नमः । ॐ अच्युताय नमः । ॐ जनार्दनाय नमः ।
ॐ उपेंद्राय नमः । ॐ हरये नमः । ॐ श्रीकृष्णाय नमः ।

प्राणायामः— प्रणवस्य परब्रह्मऋषिः । परमात्मा देवता । दैवीगायत्री छन्दः । (सप्तानां व्याहृतीनां विश्वामित्र–जमदग्नि – भरद्वाज – गौतम–अत्रि – वसिष्ठ – कश्यपा ऋषयः । अग्निवाय्वादित्य–बृहस्पति–वरुणेन्द्र–विश्वेदेवा देवताः । गायत्र्युष्णिगनुष्टुप् बृहतीपंक्तित्रिष्टुब्जगत्यश्छन्दांसि । गायत्र्या विश्वामित्र ऋषिः । सविता देवता । गायत्री छंदः । गायत्रीशिरसः प्रजापतिर्ऋषिः । ब्रह्माग्निवाय्वादित्या देवताः । यजुश्छंदः) प्राणायामे विनियोगः ।

१ प्राणायामाचे वेळीं एकदा मोठा छंदर्षि वस्तुतः म्हटला पाहिजे, पण पुष्कळ ठिकाणीं मी म्हणण्याचा प्रघात आहे. म्हणून आम्ही कंसांत दिला आहे.

ॐ भूः । ॐ भुवः । ॐ स्वः । ॐ महः । ॐ जनः । ॐ तपः । ॐ सत्यम् । ॐ तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि । धियो यो नः प्रचोदयात् (याला गायत्री मंत्र म्हणतात.) **ॐ आपोज्योतीरसोमृतं ब्रह्मभूर्भुवः स्वरोम्** । (यावेळीं उजव्या हातानें दोन कान व नासिका यांना स्पर्श करण्याचा प्रघात आहे. यांत मूळ बीज वेगळें आहे.) याप्रमाणें आचमन प्राणायाम झाल्यावर पुढीलप्रमाणें देवतानमस्कार करावा.

देवतानमस्कार:— ॐ श्रीमन्महागणाधिपतये नमः । इष्टदेवताभ्यो नमः । कुलदेवताभ्यो नमः । ग्रामदेवताभ्यो नमः । वास्तुदेवताभ्यो नमः । शचीपुरंदराभ्यां नमः । उमामहेश्वराभ्यां नमः । मातापितृभ्यां नमः । कालकामपरशुरामेभ्यो नमः । सर्वेभ्यो देवेभ्यो नमः । सर्वेभ्यो ब्राह्मणेभ्यो नमः । एतत्कर्मप्रधानदेवताभ्यो नमः । अविघ्नमस्तु ।

याप्रमाणें सर्व देवांना हात जोडून नमस्कार करावा.

सुमुखश्चैकदन्तश्च कपिलो गजकर्णकः ।
लम्बोदरश्च विकटो विघ्ननाशो गणाधिपः ॥
धूम्रकेतुर्गणाध्यक्षो भालचन्द्रो गजाननः ।
द्वादशैतानि नामानि यः पठेच्छृणुयादपि ॥
विद्यारंभे विवाहे च प्रवेशे निर्गमे तथा ।
संग्रामे संकटे चैव विघ्नस्तस्य न जायते ॥
शुक्लाम्बरधरं देवं शशिवर्णं चतुर्भुजम् ।
प्रसन्नवदनं ध्यायेत् सर्वविघ्नोपशान्तये ॥
सर्वमङ्गलमाङ्गल्ये शिवे सर्वार्थसाधिके ।
शरण्ये त्र्यम्बके गौरि नारायणि नमोस्तु ते ॥
सर्वदा सर्वकार्येषु नास्ति तेषाममङ्गलम् ।
येषां हृदिस्थो भगवान् मङ्गलायतनं हरिः ॥
तदेव लग्नं सुदिनं तदेव ताराबलं चन्द्रबलं तदेव ।
विद्याबलं दैवबलं तदेव लक्ष्मीपते तेंऽघ्रियुगं स्मरामि ॥
लाभस्तेषां जयस्तेषां कुतस्तेषां पराजयः ।
येषामिन्दीवरश्यामो हृदयस्थो जनार्दनः ॥

विनायकं गुरुं भानुं ब्रह्मविष्णुमहेश्वरान् ।
सरस्वतीं प्रणौम्यादौ सर्वकार्यार्थसिद्धये ॥
अभीप्सितार्थसिद्ध्यर्थं पूजितो यः सुरासुरैः ।
सर्वविघ्नहरस्तस्मै गणाधिपतये नमः ॥
सर्वेष्वारब्धकार्येषु त्रयस्त्रिभुवनेश्वराः ।
देवा दिशन्तु नः सिद्धिं ब्रह्मेशानजनार्दनाः ॥

देशकालोच्चारणम्—श्रीमद्भगवतो महापुरुषस्य विष्णोराज्ञया प्रवर्तमानस्य अद्य ब्रह्मणः द्वितीये परार्धे विष्णुपदे श्रीश्वेतवाराहकल्पे वैवस्वतमन्वन्तरे कलियुगे कलिप्रथमचरणे अष्टाविंशतितमे युगे भरतवर्षे भरतखंडे जम्बुद्वीपे इषुपात रामक्षेत्रे बौद्धावतारे गोदावर्याः दक्षिणे तीरे शालिवाहनशके अमुकनाम संवत्सरे (पंचांगाचे मुखपृष्ठावर संवत्सराचें नांव असतें तें पाहून म्हणावें.) अमुकायने (भाद्रपदांत दक्षिणायन असतें) अमुकऋतौ अमुकमासे अमुकपक्षे अमुकतिथौ अमुकवासरे अमुकदिवसनक्षत्रे अमुकस्थिते वर्तमाने चंद्रे अमुकस्थिते श्रीसूर्ये अमुकस्थिते देवगुरौ शेषेषु ग्रहेषु यथायथं राशिस्थानस्थितेषु सत्सु एवंगुणविशेषेण विशिष्टायां शुभपुण्यतिथौ मम आत्मनः श्रुतिस्मृतिपुराणोक्तफलप्राप्त्यर्थं श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं अस्माकं सकुटुंबानां सहपरिवाराणां द्विपदचतुष्पदसहितानां क्षेमस्थैर्य आयुरारोग्य ऐश्वर्याद्यभिवृद्ध्यर्थं सर्वारिष्टनिरसनपूर्वकसमस्ताभ्युदयार्थं च अद्य भाद्रपदशुक्ल चतुर्थ्यां प्रतिवार्षिकं विहितं श्रीपार्थिवमहागणपतिदेवता प्रीत्यर्थं यथाज्ञानेन यथामीलितोपचारद्रव्यैः ध्यानावाहनादिषोडशोपचारैः पूजां करिष्ये ।

असें म्हणून गंधाक्षता सहित उदक ताम्हनांत सोडावें.
तथा च कलशशंखघंटापूजनं शरीरशुद्ध्यर्थं षडंगन्यासं च करिष्ये ।
(असें म्हणून उदक सोडावें.)

आदौ निर्विघ्नतासिद्ध्यर्थं महागणपतिस्मरणं करिष्ये ।
याप्रमाणें उदक सोडून झाल्यावर गणपतिस्मरण हात जोडून करावें. तें असें:—
गणानांत्वा शौनको गृत्समदो गणपतिर्जगती गणपतिस्मरणे विनियोगः ।

ॐ गणानां त्वा गणपतिं हवामहे कविं कवीनामुपमश्रवस्तमं ।
ज्येष्ठराजं ब्रह्मणां ब्रह्मणस्पत आनः शृण्वन्नूतिभिः सीदसादनं ॥

वक्रतुंड महाकाय सूर्यकोटिसमप्रभ ।
निर्विघ्नं कुरु मे देव सर्वकार्येषु सर्वदा ॥

श्रीमहागणाधिपतये नमः । निर्विघ्नं कुरु ॥
असें म्हणून गजाननाला नमस्कार करावा.

आसनविधिः—पृथिवीति मंत्रस्य मेरुपृष्ठ ऋषिः । कूर्मो देवता । सुतलं छंदः । आसने विनियोगः । ॐ पृथ्वि त्वया धृता लोका देवि त्वं विष्णुना धृता । त्वं च धारय मां देवि पवित्रं कुरु चासनम् ॥ अपसर्पंतु ते भूता ये भूता भूमिसंस्थिताः । ये भूता विघ्नकर्तारस्ते नश्यन्तु शिवाज्ञया ॥ अपक्रामंतु भूतानि पिशाचाः सर्वतो दिशम् । सर्वेषामविरोधेन पूजाकर्म समारंभे ॥ इति वामपादतलपार्श्वेन भूमिं त्रिः प्रहृत्य ।
(डाव्या पायाच्या तळाचा पार्श्वभाग तीन वेळां जमिनीवर लावावा.)
देवा आयान्तु । यातुधाना अपयान्तु । विष्णो देवयजनं रक्षस्व । भूमौ प्रादेशं कुर्यात् ।
(उजव्या हाताचा आंगठा व तर्जनी जमिनीला लावावी.)

मनुष्यगंधनिवारणविधिः—
येभ्यो मातेत्यस्य गयःप्लातो विश्वेदेवा जगती । मनुष्यगंधनिवारणे विनियोगः ।

ॐ येभ्यो माता मधुमत्पिन्वते पयः पीयूषं द्यौरदितिरद्रिबर्हाः ।
उक्थशुष्मान् वृषभरान्स्वप्नसस्ताँ आदित्याँ अनुमदा स्वस्तये ॥

एवापित्र इत्यस्य वामदेवो बृहस्पतिस्त्रिष्टुप् । मनुष्यगन्धनिवारणे विनियोगः

ॐ एवापित्रे विश्वदेवाय वृष्णे यज्ञैर्विधेमनमसा हविर्भिः ।
बृहस्पते सुप्रजा वीरवन्तो वयं स्याम पतयो रयीणाम् ॥

आतां शरीरशुद्ध्यर्थं षडंगन्यास करावा—

ॐ यत्पुरुषं व्यदधुः कतिधा व्यकल्पयन् ।
मुखं किमस्य कौ बाहू का ऊरू पादा उच्येते ॥

तर्जनी मध्यमा अनामिका या तीन बोटांनीं हृदयाय नमः म्हणून हृदयाला स्पर्श करावा.

ॐ ब्राह्मणोस्य मुखमासीद्बाहू राजन्यः कृतः ।
ऊरू तदस्य यद्वैश्यः पद्भ्यां शूद्रो अजायत ॥

अंगुली व मध्यमा या दोन बोटांनीं शिरसें स्वाहा म्हणून मस्तकाला स्पर्श करावा.

ॐ चन्द्रमा मनसो जातश्चक्षोः सूर्यो अजायत ।
मुखादिन्द्रश्चाग्निश्च प्राणाद्वायुरजायत ॥

तर्जनी, मध्यमा व अंगुष्ठ या तीन बोटांनीं शिखायै वषट् असें म्हणून शेंडीचे जागेवर स्पर्श करावा.

ॐ नाभ्या आसीदन्तरिक्षं शीर्ष्णो द्यौः समवर्तत ।
पद्भ्यां भूमिर्दिशः श्रोत्रात्तथा लोकाँ अकल्पयन् ॥

कवचाय हुम् असें म्हणून दोन्ही हातांच्या अंगुलीनीं स्कंधापासून नाभीपर्यंत स्पर्श करावा.

ॐ सप्तास्यासन्परिधयस्त्रिःसप्त समिधः कृताः ।
देवा यद्यज्ञं तन्वाना अबध्नन्पुरुषं पशुम् ॥

नेत्रत्रयाय वौषट् असें म्हणून तर्जनी, मध्यमा व अनामिका या तीन बोटांनीं दोन नेत्र व ललाट यांना स्पर्श करावा.

ॐ यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् ।
ते ह नाकं महिमानः सचन्त यत्र पूर्वे साध्याः सन्ति देवाः ॥

अस्त्राय फट् असें म्हणून दोन्ही हातांनीं तीन वेळां टाळी वाजविणें. याप्रमाणें षडंगन्यास झाल्यावर कलश, शंख, घंटा, दीप यांची क्रमानें खालील मंत्रांनीं पूजा करावी.

तो क्रम असा—

प्रथम कलशावर हात ठेवून पुढील मंत्र म्हणावे—

कलशपूजनम् :–

ॐ आकलशेषु धावति पवित्रे परिषिच्यते । उक्थैर्यज्ञेषु वर्धते ।

कलशस्य मुखे विष्णुः कण्ठे रुद्रः समाश्रितः ।
मूले तत्र स्थितो ब्रह्मा मध्ये मातृगणाः स्मृताः ॥
कुक्षौ तु सागराः सर्वे सप्तद्वीपा वसुन्धरा ।
ऋग्वेदोऽथ यजुर्वेदः सामवेदो ह्यथर्वणः ॥

अङ्गैश्च सहिताः सर्वे कलशं तु समाश्रिताः ।
अत्र गायत्री सावित्री शान्तिः पुष्टिकरी तथा ॥
आयान्तु देवपूजार्थं दुरितक्षयकारकाः ।
गङ्गे च यमुने चैव गोदावरि सरस्वति ।
नर्मदे सिन्धु कावेरि जलेऽस्मिन् संनिधिं कुरु ॥

कलशदेवताभ्यो नमः । सर्वोपचारार्थे गंधाक्षतपुष्पं समर्पयामि ।
असें म्हणून कलशाला गंधाक्षता फूल वहावें.

शंखपूजनम् :—

ॐ पांचजन्याय विद्महे पावमानाय धीमहि ।
तन्नः शंखः प्रचोदयात् ॥

शङ्खादौ चन्द्रदैवत्यं कुक्षौ वरुणदेवता ।
पृष्ठे प्रजापतिश्चैव ह्यग्रे गङ्गासरस्वती ॥
त्वं पुरा सागरोत्पन्नो विष्णुना विधृतः करे ।
निर्मितः सर्वदेवैस्तु पाञ्चजन्य नमोस्तु ते ॥

शंखदेवताभ्यो नमः गंधपुष्पं समर्पयामि ।
या मंत्रानें शंखाला धुवून गंधफूल लावावें.

घण्टापूजनम् :—आगमनार्थं तु देवानां गमनार्थं तु रक्षसाम् ।
कुर्वे घण्टारवं तत्र देवताह्वानलक्षणम् ॥

घण्टादेव्यै नमः । सर्वोपचारार्थे गंधाक्षतपुष्पं समर्पयामि । घण्टानादं कुर्यात् ।
असें म्हणून घंटेला गंध अक्षता फूल लावावें.

दीपपूजनम् :—

ॐ दिवे दिवे सदृशीरन्यमर्धं
कृष्णा असेधदप सद्मनो जाः ।
अहं दासा वृषभो वस्नयंतो
दव्रंजे वर्तिनं शंबरं च ॥

भो दीप ब्रह्मरूपस्त्वं ज्योतिषां प्रभुरव्ययः ।
आरोग्यं देहि पुत्रांश्च सर्वार्थांश्च प्रयच्छ मे ॥

दीपदेवताभ्यो नमः सर्वोपचारार्थे गंधाक्षतपुष्पं समर्पयामि ।

असें म्हणून गंध अक्षता फूल समईवर ठेवावें, समई वगैरे तेलाचा दिवा देवाचे डावीकडे ठेवावा. नंतर तुलसीपत्र किंवा दूर्वांकुर घेऊन पूजासाहित्यावर व आपले अंगावर कलशांतील उदक प्रोक्षण करावें. त्याचा मंत्र असा—

अपवित्रः पवित्रो वा सर्वावस्थां गतोऽपि वा ।
यः स्मरेत् पुण्डरीकाक्षं स बाह्याभ्यन्तरः शुचिः ॥

पूजाद्रव्याणि संप्रोक्ष्य आत्मानं च प्रोक्षेत् ॥

प्राणप्रतिष्ठा :—पार्थिव गणपतीची पूजा करतेवेळीं पूजासाहित्यावर प्रोक्षण केल्यावर दोन दूर्वांकुरांनीं देवाला स्पर्श करून खालील मंत्र म्हणावे.

अस्य श्रीप्राणप्रतिष्ठा मंत्रस्य ब्रह्मविष्णुमहेश्वरा ऋषयः ।
ऋग्यजुः सामाथर्वाणि छंदांसि परा प्राणशक्तिर्देवता ।
आं बीजम् । ऱ्हीं शक्तिः । क्रौं कीलकम् ।
अस्यां मूर्तौ देवकलासान्निध्यार्थं प्राणप्रतिष्ठापने विनियोगः ।

ॐ आं, ह्रीं, क्रौं
अं यं रं लं वं शं षं सं हं क्षं अः क्रौं, ऱ्हीं, आं,
देवस्य प्राणा इह प्राणाः ॥
ॐ आं, ऱ्हीं, क्रौं
अं यं रं लं शं षं सं हं क्षं अः क्रौं, ऱ्हीं, आं
देवस्य जीव इह स्थितः ॥
ॐ आं, ऱ्हीं, क्रौं,
अं यं रं लं वं शं षं सं हं क्षं अः क्रौं, ऱ्हीं आं

देवस्य वाङ्मनश्चक्षुःश्रोत्रजिव्हाघ्राणपाणिपादपायूपस्थादि सर्वेंद्रियाणि सुखं चिरं तिष्ठंतु स्वाहा ॥

ॐ असुनीते पुनरस्मासु चक्षुः पुनः प्राणमिहनो धेहिभोगं ।
ज्योक्पश्येम सूर्यमुच्चरंतमनुमते मृळयानः स्वस्ति ॥

आतां देवाचे संस्काराचें उदक सोडून पुनः दूर्वांकुरानें देवाला स्पर्श करावा—
अस्य देवस्य पंचदशसंस्कारसिद्ध्यर्थं पंचदश प्रणवावृत्तीः करिष्ये ।

ॐ ॐ असा प्रणवाचा पंधरा वेळा उच्चार करावा. नंतर दोन दूर्वांकुर तुपांत बुडवून प्रथम देवाच्या उजव्या डोळ्याला नंतर डाव्या डोळ्याला तूप लावावें. त्याचा मंत्र असा—

ॐ तच्चक्षुर्देवहितं शुक्रमुच्चरंत् ।
पश्येम शरदः शतं जीवेम शरदः शतम् ॥

देवाला हात जोडून पुढील मंत्र म्हणावा—

रक्तांभोधिस्थपोतोल्लसदरुणसरोजाधिरूढा कराब्जैः
पाशं कोदण्डमिक्षूद्भवमथ गुणमप्यंकुशं पञ्चबाणान् ॥
बिभ्राणासृक्कपालं त्रिनयनलसिता पीनवक्षोरुहाढ्या
देवी बालार्कवर्णा भवतु सुखकरी प्राणशक्तिः परा नः ॥

याप्रमाणें देवाचे ठिकाणीं आतां दैवी कलातेज प्रकट झालें असें समजून देवाच्या गणपतीच्या चरणावर गंधाक्षता फूल समर्पण करून गूळ, केळें वगैरे कोणत्या तरी पदार्थाचा नैवेद्य दाखवावा व नमस्कार करावा.

ध्यानम् :- श्रीगणेशाची मूर्ति नेत्रांसमोर आणून हात जोडून खालील मंत्र म्हणावे—

ॐ एकदन्ताय विद्महे वक्रतुंडाय धीमहि ।
तन्नो दन्ती प्रचोदयात् ॥

एकदन्तं शूर्पकर्णं गजवक्त्रं चतुर्भुजम् ।
पाशांकुशधरं देवं ध्यायेत् सिद्धिविनायकम् ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । ध्यानं समर्पयामि ।
असें म्हणून देवावर पुष्प समर्पण करावें अगर दूर्वांकुर वहावा.

आवाहनम्—पुढील मंत्रानें आवाहनार्थ दूर्वांकुर किंवा अक्षता वहाव्या व नमस्कार करावा.

ॐ सहस्रशीर्षा पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात् ।
स भूमिं विश्वतो वृत्वात्यतिष्ठद्दशाङ्गुलं ॥ १ ॥

आगच्छ देवदेवेश तेजोराशे जगत्पते ।
क्रियमाणां मया पूजां गृहाण गणनायक ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः आवाहनार्थे दूर्वांकुरं (अगर अक्षतान्) समर्पयामि ।

आसनम् :—पुढील मंत्रानें देवाच्या पायांवर अक्षता वहाव्या.

ॐ पुरुष एवेदं सर्वं यद्भूतं यच्च भव्यं ।
उतामृतत्वस्येशानो यदन्नेनातिरोहति ॥ २ ॥

नानारत्नसमायुक्तं कार्तस्वरविभूषितम् ।
आसनं देवदेवेश गृहाण सुरपूजित ।

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । आसनार्थे दूर्वांकुरं समर्पयामि । किंवा अक्षतान् समर्पयामि । असें म्हणून दूर्वा किंवा अक्षता वहाव्या.

पाद्यम्—पुढील मंत्रानें गणपतीच्या पायावर पाणी घालवें.

ॐ एतावानस्य महिमातोज्यायांश्च पूरुषः ।
पादोस्य विश्वा भूतानि त्रिपादस्यामृतं दिवि ॥ ३ ॥

सर्वतीर्थसमानीतं पाद्यं गन्धादिसंयुतम् ।
विघ्नराज गृहाणेदं भगवन् भक्तवत्सल ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । पादयोः पाद्यं समर्पयामि ।

अर्घ्यम् :—पुढील मंत्रानें पळींत अगर भांड्यांत पाणी घेऊन त्यांत गंध, अक्षता, फूल, दूर्वांकुर व फळ (सुपारी) घालून देवाचे हातावर अर्घ्य द्यावें.

ॐ त्रिपादूर्ध्व उदैत्पुरुषः पादोस्येहाभवत्पुनः ।
ततोविष्वङ् व्यक्रामत्साशनानशने अभि ॥ ४ ॥

अर्घ्यं च फलसंयुक्तं गन्धपुष्पाक्षतैर्युतम् ।
गणाध्यक्ष नमस्तेऽस्तु गृहाण करुणानिधे ॥

श्रीपार्थिवतमहागणपतये नमः । हस्तयोः अर्घ्यं समर्पयामि ॥

आचमनम्:—पुढील मंत्रानें शुद्ध पाण्यानें देवाला आचमन द्यावें. (थोडें पाणी मुखाशीं द्यावें.)

ॐ तस्माद्विराळं जायत विराजो अधिपूरुषः ।
स जातो अत्यरिच्यत पश्चाद्भूमिमथो पुरः ॥ ५ ॥

विनायक नमस्तुभ्यं त्रिदशैरभिवंदित ।
शुद्धोदकेन तोयेन शीघ्रमाचमनं कुरु ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । आचमनीयं समर्पयामि ॥

स्नानम्:—पुढील मंत्रानें देवाला स्नान घालावें.

ॐ यत्पुरुषेण हविषा देवा यज्ञमतन्वत ।
वसन्तो अस्यासीदाज्यं ग्रीष्मइध्मः शरद्धविः ॥ ६ ॥

गंगादिसर्वतीर्थेभ्य आनीतं तोयमुत्तमम् ।
भक्त्या समर्पितं तुभ्यं स्नानायाभीष्टदायक ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । स्नानं समर्पयामि ॥

या वेळीं देवाला पंचामृत स्नान घालावें. रोजच्या पूजेंत आवश्यक नाहीं. पण विशेषप्रसंगीं विनायकी चतुर्थी, संकष्टी चतुर्थी, गणेश चतुर्थी, सत्यविनायकव्रतांत अवश्य पंचामृत स्नान घालावें. तें पंचामृत एकत्र करून किंवा दूध, दहीं, तूप, मध, साखर या क्रमानें निरनिराळीं अर्पण करावीं. एकत्र असतां हा मंत्र म्हणावा—

पयो दधि घृतं चैव मधुशर्करया युतम् ।
पंचामृतेन स्नपनं क्रियतां परमेश्वर ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । पंचामृतस्नानं समर्पयामि ॥
पंचामृतस्नानांते शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि । सकलपूजार्थे अक्षतान् समर्पयामि ॥

पयः—पंचामृतें निरनिराळीं असतां खालीलप्रमाणें प्रथमतः—(दूध)

ॐ आप्यायस्व समेतु ते विश्वतः सोमवृष्ण्यं ।
भवावाजस्य संगथे ।

कामधेनोः समुद्भूतं देवर्षिपितृतृप्तिदम् ।
पयो ददामि देवेश स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम् ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । पयःस्नानं समर्पयामि ।
शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि । सकलपूजार्थे अक्षतान् समर्पयामि ।

दूध घातल्यावर पाणी घालून अक्षता वहाव्या.

दधि---

ॐ दधिक्राव्णो अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः ।
सुरभिनोमुखाकरत्प्रण आयूंषि तारिषत् ॥ २ ॥

चंद्रमण्डलसंकाशं सर्वदेवप्रियं दधि ।
स्नानार्थं ते मया दत्तं प्रीत्यर्थं प्रतिगृह्यताम् ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । दधिस्नानं समर्पयामि । शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि ।
सकलपूजार्थे अक्षतान् समर्पयामि ।

दहीं घातल्यावर पाणी घालून अक्षता वाहाव्या.

घृतं—

ॐ घृतंमिमिक्षे घृतमस्य योनिर्घृते श्रितो घृतम्वस्य धाम ।
अनुष्वधमावह मादयस्व स्वाहाकृतं वृषभवक्षिहव्यं ॥ ३ ॥

आज्यं सुराणामाहार आज्यं यज्ञे प्रतिष्ठितम् ।
आज्यं पवित्रं परमं स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम् ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः घृतस्नानं समर्पयामि । शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि ।
सकलपूजार्थे अक्षतान् समर्पयामि ॥

देवाला तूप लावून पाणी व अक्षता वाहाव्या.

मधु—

ॐ मधुवाताऋतायते मधुक्षरन्तिसिन्धवः ।
माध्वीर्नः सन्त्वोषधीः ॥
मधुनक्तमुतोषसो मधुमत्पार्थिवं रजः ।
मधुद्यौरस्तु नः पिता ॥
मधुमान्नो वनस्पतिर्मधुमाँ अस्तु सूर्यः ।
माध्वीर्गावो भवन्तु नः ॥ ४ ॥

सर्वौषधिसमुत्पन्नं पीयूषसदृशं मधु ।
स्नानार्थं ते प्रयच्छामि गृहाण परमेश्वर ॥

श्रीपार्थिवमहागणपये नमः । मधुस्नानं समर्पयामि । शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि ।
सकलपूजार्थे अक्षतान् समर्पयामि ।

मध घातल्यावर पाणी घालून अक्षता वाहाव्या.

शर्करा [साखर]

ॐ स्वादुःपवस्व दिव्याय जन्मने स्वादुरिन्द्राय सुहवीतुनाम्ने ।
स्वादुर्मित्राय वरुणाय वायवे बृहस्पतये मधुमाँ अदाभ्यः ॥

इक्षुदण्डसमुद्भूतदिव्यशर्करया हरिम् ।
स्नापयामि महाभक्त्या प्रीतो भव शिवात्मज ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । शर्करास्नानं समर्पयामि । शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि ।
सकलपूजार्थे अक्षतात् समर्पयामि ॥

देवाचे अंगाला साखर लावून शुद्धोदक घालावें आणि अक्षता वाहाव्या.

याप्रमाणें पंचामृतस्नान झाल्यावर गंधोदकस्नान म्हणजे पळींत अगर भांड्यांत गंध घालून तें पाणी वाहावें.

गंधोदक —ॐ गंधद्वारां दुराधर्षां नित्यपुष्टां करीषिणीं ।
ईश्वरीं सर्वभूतानां तामिहोपह्वये श्रियं ॥ ६ ॥
कर्पूरैलासमायुक्तं सुगंधिद्रव्यसंयुतम् ।
गंधोदकं मया दत्तं स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम् ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । षष्ठं गंधोदकस्नानं समर्पयामि । शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि । सकलपूजार्थे अक्षतान् समर्पयामि ॥

याप्रमाणें हीं स्नानें झाल्यावर मांगलिकस्नान म्हणजे देवाचे अंगाला सुगंधी द्रव्यें–अत्तर वगैरे लावून उष्णोदक–कढत पाणी घालणें, याला अभ्यंग किंवा मांगलिकस्नान म्हणतात. त्याचा मंत्र—

अंगोद्वर्तनकं देव कस्तूर्यादिविमिश्रितम् ।
स्नानार्थं ते प्रयच्छामि स्वीकुरुष्व दयानिधे ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । मांगलिकस्नानं समर्पयामि । शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि । सकलपूजार्थे अक्षतान् समर्पयामि ।

आतां देवाला चांगला धुवून नाममंत्रानीं पंचोपचार वाहावे. याला पूर्वपूजा म्हणतात. ते असे—

पूर्वपूजाः—

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । विलेपनार्थे चंदनं समर्पयामि । [गंध लावावें.]
श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । पूजार्थे पुष्पाणि समर्पयामि । [फुलें वाहावीं.]
श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । धूपं समर्पयामि । [धूप दाखवावा.]
श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । दीपं समर्पयामि । [नीरांजन ओंवाळावें.]

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । नैवेद्यार्थे पय, रंभाफल अथवा गुडोपहार नैवेद्यं समर्पयामि । (दूध, केळें किंवा गूळ यांचा नैवेद्य दाखवावा.)

नैवेद्य दाखवतांना पुढील मंत्र म्हणावे—

ॐ प्राणाय स्वाहा । ॐ अपानाय स्वाहा । ॐ व्यानाय स्वाहा ।
ॐ उदानाय स्वाहा । ॐ समानाय स्वाहा । ॐ ब्रह्मणे स्वाहा ।

नंतर पुढील मंत्र म्हणून पाणी सोडावें.

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । उत्तरापोशनं समर्पयामि । हस्तप्रक्षालनं समर्पयामि । मुखप्रक्षालनं समर्पयामि ।

पुढील मंत्र म्हणून देवापुढें विड्याचीं दोन पानें, त्यावर सुपारी व दक्षिणा ठेवून त्यावर पाणी सोडावें.

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । मुखवासार्थे पूगीफलतांबूलं दक्षिणां च समर्पयामि ।

पुढील मंत्रानें गंधफूल अक्षता वाहाव्या.

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । मंत्रपुष्पं समर्पयामि ।

पुढील मंत्रानें उदक सोडून नमस्कार करावा.

पूर्वीं देवावर वाहिलेलीं फुलें उत्तरेकडे काढून ठेवावीं.

या पूजेनंतर देवावर अभिषेक करावा.

अनेन पूर्वाराधनेन श्रीपार्थिवमहागणपतिः प्रीयताम् ।

उत्तरे निर्माल्यं विसृज्य महाभिषेकं कुर्यात् ।

अभिषेकः— देवावर पाण्याची संततधार धरणें किंवा पळीनें सतत पाणी घालणें. अभिषेकसमयीं पुरुषसूक्त (नंतर त्या त्या देवतांचीं वैदिक रुद्र, पवमान, गणपत्यथर्वशीर्ष, सौर, श्रीसूक्त इत्यादि सूक्तें म्हणतात. पौराण मंत्रही म्हणावे.) पुरुषसूक्त हें सर्व देवांकरितां म्हणावें. गणपतीकरितां अथर्वशीर्ष, येत असेल तर ब्रह्मणस्पतिसूक्त म्हणावें. गणपत्यथर्वशीर्ष पुस्तकांत दिलें आहे. एकवीस आवर्तनें करणें असेल तर ' ॐ नमस्ते गणपतये ' पासून ' वरदमूर्तये नमः ' पर्यंत वीस आवर्तनें म्हणावीं. शेवटच्या एकविसाव्या आवर्तनाचे वेळीं संपूर्ण म्हणावें. याप्रमाणें अभिषेकाचे शेवटीं पुढील मंत्र म्हणावा आणि गंधाक्षता वाहून देवाला चांगलें धुवून पुसून नेहमींच्या जागेवर पुढील पूजेकरितां ठेवावें.

ॐ देवस्यत्वा सवितुः प्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यामग्ने-स्तेजसा सूर्यस्य वर्चसेन्द्रस्येंद्रियेणाभिषिंचामि ॥ बलाय श्रियै यशसेन्नाद्याय

ॐ भूर्भुवः स्वः अमृताभिषेकोऽस्तु । शांतिः पुष्टिः तुष्टिश्चास्तु । श्रीपार्थिव महागणपतये नमः । महाभिषेकस्नानं समर्पयामि । शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि । सकलपूजार्थे गन्धाक्षतान् समर्पयामि ।

नंतर पुढील मंत्र म्हणावे—

ॐ तदस्तु मित्रावरुणा तदग्ने शंयोरस्मभ्यमिदमस्तु शस्तं ।
अशीमहि गाधमुत प्रतिष्ठां नमो दिवे बृहते सादनाय ॥

गृहा वै प्रतिष्ठासूक्तं तत्प्रतिष्ठितमया वाचा शंस्तव्यं तस्माद्यद्यपि दूर इव पशूँल्लभते । गृहानेवै नानाजिगमिषति गृहाहि पशूनां प्रतिष्ठा प्रतिष्ठा । सुप्रतिष्ठिमस्तु ॥

वस्त्रम्—पुढील मंत्रानें देवाला वस्त्र समर्पण करावें. तें नसेल तर दूर्वांकुर अक्षता वाहाव्या आणि देवाच्या हातावर पळीभर पाणी द्यावें.

ॐ तं यज्ञं बर्हिषि प्रौक्षन्पुरुषं जातमग्रतः ।
तेन देवा अयजन्त साध्या ऋषयश्च ये ॥

रक्तवस्त्रयुगं देव लोकलज्जानिवारणम् ।
अनर्घ्यमतिसूक्ष्मं च गृहाणेदं मयार्पितम् ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः वस्त्रार्थे दूर्वांकुर-अक्षतान् समर्पयामि । आचमनीयं समर्पयामि ।

उपवस्त्रम्:-पुढील मंत्रानें देवाला यज्ञोपवीत (जानवें) वहावें. तें नसेल तर अक्षता किंवा दूर्वांकुर वाहावें आणि आचमन द्यावें.

ॐ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतः संभृतं पृषदाज्यं ।
पशून्तांश्चक्रे वायव्यानारण्यान् ग्राम्याश्च ये ॥

राजतं ब्रह्मसूत्रं च काञ्चनं चोत्तरीयकम् ।
गृहाण चारु सर्वज्ञ भक्तानां वरदो भव ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । उपवस्त्रार्थे यज्ञोपवीतं समर्पयामि । आचमनीयं समर्पयामि ।

वस्त्र, उपवस्त्र-शेला जानवें अलंकार हे एकदां वाहिले तेच पुनः वाहण्यास हरकत नाहीं. ते निर्माल्य होत नाहींत असें वचन आहे.

गंधः-पुढील मंत्रानें देवाला रक्तचंदन-तांबडें गंध आवडतें तें भालप्रदेशीं लावावें.

ॐ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुत ऋचः सामानि जज्ञिरे ।
छन्दांसि जज्ञिरे तस्माद्यजुस्तस्मादजायत ॥

श्रीखंडं चन्दनं दिव्यं गंधाढ्यं सुमनोहरम् ।
विलेपनं सुरश्रेष्ठ चंदनं प्रतिगृह्यताम् ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । चंदनं समर्पयामि ।

गंध लावल्यावर त्यावर पुढीलमंत्रानें अक्षता लावाव्या—

रक्ताक्षतांश्च देवेश गृहाण द्विरदानन ।
ललाटपटले चन्द्रस्तस्योपरि विधार्यताम् ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । अक्षतान् समर्पयामि ।

ऋद्धिसिद्धीनाः-हळद, कुंकू, काजळ, बांगड्या, मणिमंगलसूत्र, दागिने वगैरे यथासंभव अर्पण करावे. मंत्र पुढें देत आहें.

हळद :-हरिद्रा स्वर्णवर्णाभा सर्वसौभाग्यदायिनी ।
सर्वालंकारमुख्या हि देवि त्वं प्रतिगृह्यताम् ॥

श्रीऋद्धिसिद्धीभ्यां नमः हरिद्रां समर्पयामि ।

कुंकू :—हरिद्राचूर्णसंयुक्तं कुंकुमं कामदायकम् ।
वस्त्रालंकरणं सर्वं देवि त्वं प्रतिगृह्यताम् ॥

श्रीऋद्धिसिद्धीभ्यां नमः । कुंकुमं समर्पयामि ॥

काजळ :—कज्जलं कामिकं रम्यं कामिनीकामसंभवम् ।
नेत्रयोर्भूषणार्थाय कज्जलं प्रतिगृह्यताम् ॥

श्रीऋद्धिसिद्धीभ्यां नमः । कज्जलं समर्पयामि ।

मणिमंगलसूत्र :—माङ्गल्यतंतुमणिभिर्मुक्ताफलविराजितम् ।
कण्ठस्य भूषणार्थाय कण्ठसूत्रं प्रगृह्यताम् ॥

श्रीऋद्धिसिद्धीभ्यां नमः । कंठसूत्रं समर्पयामि ।

बांगड्या :—काचस्य निर्मितं दिव्यं कंकणं च सुरेश्वरि ।
हस्तालंकरणार्थाय कंकणं प्रतिगृह्यताम् ॥

श्रीऋद्धिसिद्धीभ्यां नमः । कंकणं समर्पयामि ।

ताडपत्र :—नानाभरणशोभाढ्यं नानारत्नोपशोभितम् ।
अर्पितं च मया देवि ताडपत्रं प्रगृह्यताम् ॥

श्रीऋद्धिसिद्धीभ्यां नमः । ताडपत्रं समर्पयामि ।

सिंदूर :—उदितारुणसंकाशं जपाकुसुमसंनिभम् ।
सीमंतभूषणार्थाय सिंदूरं प्रतिगृह्यताम् ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । सिंदूरं समर्पयामि ।

देवासह सर्वांना शेंदूर लावावा.

भूषणें अलंकार :—अनेकरत्नयुक्तानि भूषणानि बहूनि च ।
तत्तदंगे योजयामि कांचनानि तवाज्ञया ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । नानाभूषणानि समर्पयामि ।

देवाचे अंगावर दागिने घालावे. ते नसतील तर अक्षता वाहाव्या.

अत्तर वगैरे सुगंधी द्रव्यें पुढील मंत्रानें देवाला अर्पण करावीं.

ॐ अहिरिव भोगैः पर्येति बाहुं ज्याया हेतिंपरिबाधमानः ।
हस्तघ्नो विश्वा वयुनानि विद्वान्पुमान्पुमांसं परिपातु विश्वतः ॥

ज्योत्स्नापते नमस्तुभ्यं नमस्ते विश्वरूपिणे ।
नानापरिमलद्रव्यं गृहाण परमेश्वर ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । परिमलद्रव्यं समर्पयामि ।

रोजच्या पूजेंत वरील उपचार आवश्यक नाहींत. हळद, कुंकू, सिंदूर हे मात्र तीन विशेषः गजाननाचे पूजेंत असावेत.

पुष्पम्:--आतां पुढील मंत्रांनीं देवाला प्रिय असलेलीं त्या त्या ऋतूंतील जीं फुलें असतील तीं भक्तीनें समर्पण करावीं. गणेशाला तुळस वाहूं नये. बेल चालतो.

ॐ तस्मादश्वा अजायन्त ये केचोभयादतः ।
गावो ह जज्ञिरे तस्मात्तस्माज्जाता अजावयः ॥

माल्यादीनि सुगंधीनि मालत्यादीनि वै प्रभो ।
मयाहृतानि पूजार्थं पुष्पाणि प्रतिगृह्यताम् ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः यथालाभपुष्पाणि समर्पयामि । दूर्वांकुरान् शमीपत्राणि च समर्पयामि । शमीपत्र वाहतांना कांहीं ठिकाणीं खालील मंत्र म्हणतात.

शमीः—

य इंद्राय वचोयुजा ततक्षुर्मनसाहरि ।
शमीभिर्यज्ञमाशत ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । शमीपत्राणि समर्पयामि ।

दूर्वाः—

ॐ काण्डात्काण्डात्प्ररोहन्ति परुषः परुषः परि ।
एवानो दूर्वे प्रतनु सहस्रेणशतेनच ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । दूर्वांकुरान् समर्पयामि ।

दूर्वा चांगल्या निवडलेल्या ३, ५ व ७ पत्रें असलेल्या असाव्या.

यावेळींच २१-१०८ अथवा १००० दूर्वा वाहावयाच्या असतील तर त्या वाहाव्या. गंधाक्षतासहित दूर्वा वाहाव्या, अग्रें आपलेकडे करावीं.

२१ दूर्वांची जुडी घेऊन गंधाक्षतांसह पुढें दिलेल्या मंत्रांनीं दोन दोन दूर्वा वाहाव्या व शेवटीं एक उरेल ती संपूर्ण श्लोक म्हणून वाहावी.

ॐ गणाधिपाय नमः । दूर्वायुग्मं समर्पयामि ।
ॐ उमापुत्राय नमः । दूर्वायुग्मं समर्पयामि ।
ॐ अघनाशनाय नमः । दूर्वायुग्मं समर्पयामि ।
ॐ विनायकाय नमः । दूर्वायुग्मं समर्पयामि ।
ॐ ईशपुत्राय नमः । दूर्वायुग्मं समर्पयामि ।
ॐ सर्वसिद्धिप्रदायकाय नमः । दूर्वायुग्मं समर्पयामि ।
ॐ एकदन्ताय नमः । दूर्वायुग्मं समर्पयामि ।
ॐ इभवक्त्राय नमः । दूर्वायुग्मं समर्पयामि ।
ॐ मूषकवाहनाय नमः । दूर्वायुग्मं समर्पयामि ।

ॐ कुमारगुरवे नमः । दूर्वायुग्मं समर्पयामि ।

ॐ गणाधिप नमस्तेऽस्तु उमापुत्राघनाशन ।
विनायकेशपुत्रेति सर्वसिद्धिप्रदायक ॥
एकदन्तेभवक्त्रेति तथा मूषकवाहन ।
कुमारगुरवे तुभ्यं पूजयामि प्रयत्नतः ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः एकां दूर्वां समर्पयामि ।

अंगपूजा :– अंगपूजा म्हणजे देवाचे प्रत्येक अवयवाची पूजा. रक्ताक्षता घेऊन त्या त्या अवयवाचे ठिकाणीं पुढील नाममंत्रानें वहाव्या.

ॐ गणेश्वराय नमः पादौ पूजयामि । (पायांवर)
ॐ विघ्नराजाय नमः जानुनी पूजयामि । (ढोपरें)
ॐ आखुवाहनाय नमः ऊरू पूजयामि । (मांड्या)
ॐ हेरंबाय नमः कटी पूजयामि । (कंबर)
ॐ कामारिसूनवे नमः नाभिं पूजयामि । (बेंबी)
ॐ लम्बोदराय नमः उदरं पूजयामि । (पोटाचा भाग)
ॐ गौरीसुताय नमः स्तनौ पूजयामि । (स्तन)
ॐ गणनायकाय नमः हृदयं पूजयामि । (छाती)
ॐ स्थूलकर्णाय नमः कण्ठं पूजयामि । (कंठ)
ॐ स्कंदाग्रजाय नमः स्कंधौ पूजयामि । (खांदे)
ॐ पाशहस्ताय नमः हस्तान् पूजयामि । (हात)
ॐ गजवक्त्राय नमः वक्त्रं पूजयामि । (मुख)
ॐ विघ्नहर्त्रे नमः ललाटं पूजयामि । (भाल)
ॐ सर्वेश्वराय नमः शिरः पूजयामि । (मस्तक)
ॐ गणाधिपाय नमः सर्वांगं पूजयामि । (सर्वांग)

पत्रपूजा :— पुढील मंत्रांनीं गणपतीवर पत्री वहाव्या.

ॐ सुमुखाय नमः मालतीपत्रं समर्पयामि । (मधुमालती किंवा माळेतुळस)
ॐ गणाधिपाय नमः भृंगराजपत्रं समर्पयामि । (माका)
ॐ उमापुत्राय नमः बिल्वपत्रं समर्पयामि । (बेल)

ॐ गजाननाय नमः श्वेतदूर्वापत्रं समर्पयामि । (पांढरी दूर्वा)
ॐ लंबोदराय नमः बदरीपत्रं समर्पयामि । (बोर)
ॐ हरसूनवे नमः धत्तूरपत्रं समर्पयामि । (धोत्रा)
ॐ गजकर्णाय नमः तुलसीपत्रं समर्पयामि । (तुळस)
ॐ वक्रतुण्डाय नमः शमीपत्रं समर्पयामि । (शमी)
ॐ गुहाग्रजाय नमः अपामार्गपत्रं समर्पयामि । (आघाडा)
ॐ एकदन्ताय नमः बृहतीपत्रं समर्पयामि । (डोरली)
ॐ विकटाय नमः करवीरपत्रं समर्पयामि । (कण्हेर)
ॐ कपिलाय नमः अर्कपत्रं समर्पयामि । (रुई)
ॐ गजदन्ताय नमः अर्जुनपत्रं समर्पयामि । (सादडा)
ॐ विघ्नराजाय नमः विष्णुक्रांतपत्रं समर्पयामि । (विष्णुक्रांत)
ॐ बटवे नमः दाडिमीपत्रं समर्पयामि । (डाळिंब)
ॐ सुराग्रजाय नमः देवदारुपत्रं समर्पयामि । (देवदारु)
ॐ भालचंद्राय नमः मरुबकपत्रं समर्पयामि । (मरुपत्र)
ॐ हेरम्बाय नमः अश्वत्थपत्रं समर्पयामि । (पिंपळ)
ॐ चतुर्भुजाय नमः जातीपत्रं समर्पयामि । (जाई)
ॐ विनायकाय नमः केतकीपत्रं समर्पयामि । (केतक)
ॐ सर्वेश्वराय नमः अगस्तिपत्रं समर्पयामि । (अगस्ती)

धूप :— पुढील मंत्रानें देवाला सुगंधी उदबत्ती लावून किंवा धूप, घंटा वाजवीत ओवाळावा.

ॐ यत्पुरुषं व्यदधुः कतिधा व्यकल्पयन् ।
मुखं किमस्य कौ बाहू का ऊरू पादा उच्येते ॥

वनस्पतिरसोद्भूतो गंधाढ्यो गंध उत्तमः ।
आघ्रेयः सर्वदेवानां धूपोऽयं प्रतिगृह्यताम् ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । धूपं समर्पयामि ।

दीप :— पुढील मंत्रानें नीरांजन घ्यावें व करांगुळीजवळचें बोट आणि आंगठा यांनीं धरून देवाच्या पायांपासून मस्तकापर्यंत डाव्या हातानें घंटा वाजवीत ओवाळावें. तुपाचा दिवा देवाचे उजव्या बाजूस ठेवावा.

ॐ ब्राह्मणोऽस्य मुखमासीद्बाहू राजन्यः कृतः ।
ऊरू तदस्य यद्वैश्यः पद्भ्यां शूद्रो अजायत ॥

आज्यं च वर्तिसंयुक्तं वह्निना योजितं मया ।
दीपं गृहाण देवेश ममाज्ञानं निवारय ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । दीपं समर्पयामि ॥

नैवेद्य : — नैवेद्याकरितां देवापुढें दूध-साखर, गूळ जे पदार्थ असतील ते ठेवावे. प्रथम खालीं पाण्यानें चौकोनी मण्डल करावें. त्यावर नैवेद्याचे पदार्थ ठेवावे. आणि पुढील मंत्र म्हणावे.

ॐ चन्द्रमा मनसो जातश्चक्षोः सूर्यो अजायत ।
मुखादिन्द्रश्चाग्निश्च प्राणाद्वायुरजायत ॥

नैवेद्यं गृह्यतां देव भक्तिं मे ह्यचलां कुरु ।
ईप्सितं मे वरं देहि परत्र च परां गतिम् ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । नैवेद्यार्थे पयोनैवेद्यं दूध असेल तर समर्पयामि । गूळ असेल तर गुडनैवेद्यं समर्पयामि । साखर असेल तर शर्करानैवेद्यं समर्पयामि । असें म्हणावें. पदार्थाचें नांव माहीत नसेल तर खाद्यनैवेद्यं समर्पयामि । असें मोघम म्हणावें. नंतर नैवेद्य पदार्थाचे सभोंवार पाणी फिरवून नेत्र मिटून देवाची मूर्ति समोर आणून देवाला एकेक घांस देत आहोंत अशी कल्पना असावी.

ॐ प्राणाय स्वाहा । ॐ अपानाय स्वाहा । ॐ व्यानाय स्वाहा ।
ॐ उदानाय स्वाहा । ॐ समानाय स्वाहा । ॐ ब्रह्मणे स्वाहा ॥

नैवेद्यमध्ये पानीयं समर्पयामि ।

मध्यें पळीभर पाणी द्यावें. पुनः प्राणाय स्वाहा । इत्यादि सहा मंत्रांनीं सहा घांस दिल्याची भावना करून उत्तरापोशनं हस्तप्रक्षालनं मुखप्रक्षालनं समर्पयामि ।

असें म्हणून पुनः पाणी सोडावें.

करोद्वर्तनार्थे चंदनं समर्पयामि ।

असें म्हणून देवावर गंधफूल वाहावें. पुढील मंत्रानें देवापुढें विडा त्यावर दक्षिणा ठेवून विड्यावर पाणी सोडावें.

तांबूल :–पूगीफलं महद्दिव्यं नागवल्ल्या दलैर्युतम् ।
कर्पूरैलासमायुक्तं ताम्बूलं प्रतिगृह्यताम् ॥

असें म्हणून विड्यावर पाणी सोडावें. केळें, नारळ जें फल असेल तें ठेवून त्यावर पुढील मंत्र म्हणून पाणी सोडावें. गंधाक्षता कोणी घालतात.

फल :– इदं फलं मया देव स्थापितं पुरतस्तव ।
तेन मे सुफलावाप्तिर्भवेज्जन्मनि जन्मनि ॥
फलेन फलितं सर्वं त्रैलोक्यं सचराचरम् ।
तस्मात् फलप्रदानेन सफलाश्च मनोरथाः ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । फलार्थे नारीकेलफलं किंवा कदलीफलं समर्पयामि ।

दक्षिणा:–पुढील मंत्र म्हणून यथाशक्ति महादक्षिणा देवासमोर ठेवून त्या दक्षिणेवर पाणी सोडावें.-

हिरण्यगर्भगर्भस्थं हेमबीजं विभावसोः ।
अनंतपुण्यफलदमतः शान्तिं प्रयच्छ मे ॥

श्रीऋद्धिसिद्धिसहितपार्थिवमहागणपतये नमः । सुवर्णपुष्पदक्षिणां समर्पयामि ।

नित्याच्या पूजेंत–तांबूल, दक्षिणा व फळ हे उपचार असावे असें नाहीं. असतील तर वरील मंत्रानें समर्पण करावे. यानंतर नित्याचे मुख्य उपचार म्हणजे–प्रदक्षिणा, नमस्कार व मंत्रपुष्प हे होत. पण विशेषप्रसंगीं महानीराजनविधी–काडवाती लावून पुनः पुढील मंत्र म्हणून दीप ओवाळणें.

महानीराजन:—

ॐ श्रिये जातः श्रिय आनिरियाय श्रियं वयो जरितृभ्यो ददाति ।
श्रियं वसाना अमृतत्वमायन्भवन्ति सत्यासमिथा मितद्रौ ॥

श्रिय एवैनं तच्छ्रियामादधाति संततमृचा वषट्कृत्यं संतत्यै संधीयते प्रजया पशुभिर्य एवं वेद । याज्यया यजति प्रत्तिर्वै याज्या पुण्यैव लक्ष्मीः पुण्यामेव तल्लक्ष्मीं संभावयति पुण्यां लक्ष्मीं संस्कुरुते ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः महानीराजनदीपं समर्पयामि ।

नंतर शक्य असेल तर कापूर लावावा.

कर्पूरपूरेण मनोहरेण सुवर्णपात्रोदरसंस्थितेन ।
प्रदीप्तभासा सहसंगतेन नीराजनं ते जगदीश कुर्वे ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । कर्पूरदीपं समर्पयामि ।

प्रदक्षिणाः—पुढील मंत्रानें प्रदक्षिणा घालाव्या.

ॐ नाभ्या आसीदन्तरिक्षं शीर्ष्णो द्यौः समवर्तत ।
पद्भ्यां भूमिर्दिशः श्रोत्रात्तथा लोकाँ अकल्पयन् ॥

यानिकानि च पापानि जन्मांतरकृतानि च ।
तानि तानि विनश्यंति प्रदक्षिणपदे पदे ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः प्रदक्षिणाः समर्पयामि ।

नमस्कारः—पुढील मंत्रानें देवाला १, ३, ५, ७ नमस्कार घालावे. निदान एकतरी नमस्कार घालावाच.

ॐ सप्तास्यासन्परिधयस्त्रिः सप्त समिधः कृताः ।
देवा यद्यज्ञं तन्वाना अबध्नन्पुरुषं पशुम् ॥

द्विरदासुरदर्पघ्न अंतराणां च नाशक ।
विनायक गुरुश्रेष्ठ नमस्कारान करोमि ते ॥

मंत्र पुष्पांजलिः—नंतर पुढील मंत्रानें गंधअक्षतांसह ओंजळींत पुष्पें घेऊन देवाचे चरणावर अर्पण करावीं.

ॐ यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् ।
तेह नाकं महिमानः सचन्त यत्र पूर्वे साध्याः सन्ति देवाः ॥

नमस्ते विघ्नसंहर्त्रे नमस्ते ईप्सितप्रद ।
नमस्ते देवदेवेश नमस्ते गणनायक ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । मंत्र पुष्पांजलिं समर्पयामि ।

याचेळीं देवे म्हणावे.

प्रार्थनाः—नंतर हातांत फुलें घेऊन हात जोडून पुढील प्रमाणें प्रार्थनामंत्र म्हणून गणपतीला अर्पण करावीं.

ॐ अयं मे हस्तो भगवानयं मे भगवत्तरः ।
अयं मे विश्वभेषजोऽयं शिवाभिमर्शनः ॥

अयं माताय पिताय जीवातुरागमत् ।
इदं तव प्रसर्पणं सुबन्धवेहि निरिहि ॥

नमो नमः शाश्वतशान्तिहेतवे क्षमादयापूरितचारुचेतसे ।
परस्य पुंसः प्रथमाय सूनवे गजेन्द्ररूपाय गणेश्वराय ते ॥
दीनानाथ दयानिधे सुरगणैः संसेव्यमान प्रभो
भक्तिं मे सफलां कुरुष्व सकलान् क्षान्त्यापराधान् मम ॥

आवाहनं न जानामि न जानामि विसर्जनम् ।
पूजां चैव न जानामि क्षम्यतां परमेश्वर ॥
अन्यथा शरणं नास्ति त्वमेव शरणं मम ।
तस्मात्कारुण्यभावेन रक्षस्व परमेश्वर ॥
अपराधसहस्राणि क्रियन्तेऽहर्निशं मया ।
दासोयमिति मां मत्वा क्षमस्व परमेश्वर ॥
मंत्रहीनं क्रियाहीनं भक्तिहीनं सुरेश्वर ।
यत्पूजितं मया देव परिपूर्णं तदस्तु मे ॥

अनेन यथाज्ञानेन यथामीलितोपचारैः कृतपूजनेन श्रीभगवान् पार्थिवमहागणपतिः प्रीयताम् ।

अर्घ्यप्रदानः—पूजाफलप्राप्त्यर्थं अर्घ्यप्रदानं करिष्ये ।

असें म्हणून पाणी सोडावें, नंतर पुढील मंत्रानें पाण्यांत गंधअक्षता व फूल घालून उजव्या हातावर कांहीं द्रव्य व सुपारी घेऊन त्यावर तें पाणी घालून सर्व अर्घ्य खालीं सोडावें. असें तीन वेळां करावें.

गौर्यङ्गमलसंभूत ज्येष्ठस्वामिकुमारक ।
गृहाणार्घ्यं मया दत्तं गजवक्त्र नमोऽस्तु ते ॥
श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । इदमर्घ्यं दत्तं न मम ॥ १ ॥

गणेशाय नमस्तुभ्यं सर्वकामफलप्रद ।
वाञ्छितं देहि मे नित्यं गृहाणार्घ्यं नमोऽस्तु ते ॥
श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । इदमर्घ्यं दत्तं न मम ॥ २ ॥

व्रतमुद्दिश्य देवेश गन्धपुष्पाक्षतैर्युतम् ।
अर्घ्यं गृहाण देवेश मम सौख्यं विवर्धय ॥
श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । इदमर्घ्यं दत्तं न मम ॥ ३ ॥

वायनप्रधानविधिः—मोदकवायन देणें असेल तर २१ मोदक एका पात्रांत घेऊन गजाननापुढें ठेवावे. त्यापैकीं एक देवाचे हातावर द्यावा म्हणजे जवळ ठेवावा. १० आपल्याकरितां व १० मोदकांचें ब्राह्मणाला वायन द्यावें. तें असें—

उदकानें नेत्रस्पर्श करून

अद्येत्यादिपूर्वोच्चारितवर्तमानएवंगुणविशेषणविशिष्टायां शुभपुण्यतिथौ मम आत्मनः श्रुतिस्मृतिपुराणोक्तफलप्राप्त्यर्थं श्रीपार्थिवमहागणपतिदेवताप्रीत्यर्थं पूजासांगतासिद्ध्यर्थं ब्राह्मणायदशसंख्याकं मोदकवायनप्रदानं करिष्ये ।

याप्रमाणें संकल्प करून वायनपदार्थांवर गंधाक्षता दूर्वा पुष्प ठेवून दक्षिणेसह वायन द्यावें.

वायन मंत्रः—

मोदकान् दशसंख्यान् सगुडान् घृतपाचितान् ।
दास्यामि विप्रवर्याय गणनाथ प्रतुष्टये ।

इदं दशमोदकात्मकवायनदानं सदक्षिणाकं अमुकशर्मणे ब्राह्मणाय तुभ्यमहं संप्रददे । प्रतिगृह्यताम् । प्रतिगृह्णामि । कृतस्य कर्मणः सांगतासिद्ध्यर्थं इमां दक्षिणां तुभ्यमहं संप्रददे । तेन श्रीपार्थिवमहागणपतिः प्रीयताम् ।

असें म्हणून ब्राह्मणाचे हातावर गंधाक्षत पुष्प दक्षिणा देऊन नमस्कार करावा.

वरील प्रार्थना श्लोक व अन्यहि क्षमापर असे श्लोक येत असतील तर ते म्हणावे–

या प्रार्थनाश्लोकांत–देवा, गजानना, तुझें आवाहन कसें करावें, पूजन कसें करावें, कोणता उपचार कसा व केव्हां व्हावा, त्यावेळीं मंत्र कोणते म्हणावे, ते शुद्ध कीं अशुद्ध हें मला कळत नाहीं. ही जी यथामति पूजा केली आहे ती पूर्ण करून घ्या. सर्वस्वी अपराधी मी शरण आलों आहें. देवा, क्षमा करा. मी आपल्या चरणकमलांचा दास आहें. असें समजून सपरिवार माझें रक्षण करा. अशी जगन्नियंत्या श्रीगजाननाची अनन्यभावानें प्रार्थना करून चरणीं मस्तक ठेवून कृतार्थ व्हावें.

या प्रमाणें हा श्रीगणेशाच्या पार्थिवपूजेचा विधि समाप्त झाला.

॥ **श्रीगजाननार्पणमस्तु** ॥

★

श्रीः

श्रीगणेशपूजा–पौराणपूजाविधि

भाद्रपद चतुर्थीच्या दिवशीं श्रीगणेशाची पूजा कशी करावी. ज्यांना वेद मंत्र येत नाहींत, ब्राह्मण मिळणेंही कठीण होत आहे, पूजा तर यथासांग व्हावी, सर्वोपचार देवाला क्रमानें समर्पण करतां यावे ही ज्यांची उत्कृष्ट इच्छा अशा भाविकांकरितां हा पौराणपूजाविधि लिहिला आहे. ज्यांना संस्कृत नीट वाचतां येतें त्यांना यांत कठिणपणा वाटणार नाहीं. या पद्धतीनें पूजन केल्यास तें यथासांग केल्याचें समाधान लाभेल व गणेशाचीही कृपा होईल.

पूजाविधि असा—सर्व पूजासाहित्य जवळ घेऊन नित्याप्रमाणें स्नानादि नित्यकर्मानंतर घरांतील देवांची नेहमीच्या पद्धतीनें पूजा करून शुचिर्भूतपणें सोवळें वस्त्र (पीतांबर मुकटा वगैरे) अथवा धूतवस्त्र नेसून घरांतील देव, वडील माणसें यांना नमस्कार करून देवांचे संमुख-प्राङ्मुख आसनावर बसावें पुढें शुद्ध पाण्यानें भरलेला कलश, पळीभांडें, पाणी सोडण्याकरितां ताम्हण घ्यावें. त्याला पाय लागेल असें ठेवू नये. मस्तकाला मंगल तिलक (पिंजर) लावावा. नंतर शुद्ध व प्रसन्न अंतःकरणानें श्रीगजाननाच्या पूजेला प्रारंभ करावा. प्रथम पंचपात्रींतें थोडें पाणी घेऊन त्यांतील पळीनें पाणी हातावर घेऊन–

केशवाय नमः । असें म्हणून तें प्राशन करावें. नंतर पुन्हां
नारायणाय नमः । असें म्हणून तें प्राशन करावें. पुन्हां
माधवाय नमः । असें म्हणून तें प्राशन करावें.

या प्रमाणें तीन वेळां पाणी पोटांत घेणें किंवा प्राशन करणें याला **आचमन** म्हणतात. तें झाल्यावर पुढील नांवें हात जोडून म्हणावीं:–

गोविंदाय नमः । विष्णवे नमः । मधुसूदनाय नमः ।
त्रिविक्रमाय नमः । वामनाय नमः । श्रीधराय नमः ।
हृषीकेशाय नमः । पद्मनाभाय नमः । दामोदराय नमः ।
संकर्षणाय नमः । वासुदेवाय नमः । प्रद्युम्नाय नमः ।

अनिरुद्धाय नमः । पुरुषोत्तमाय नमः । अधोक्षजाय नमः ।
नारसिंहाय नमः । अच्युताय नमः । जनार्दनाय नमः ।
उपेंद्राय नमः । हरये नमः । श्रीकृष्णाय नमः ।

देवतानमस्कार :— श्रीमन्महागणाधिपतये नमः । इष्टदेवताभ्यो नमः । कुलदेवताभ्यो नमः । ग्रामदेवताभ्यो नमः । वास्तुदेवताभ्यो नमः । शचीपुरंदराभ्यां नमः । उमामहेश्वराभ्यां नमः । मातापितृभ्यां नमः । लक्ष्मीनारायणाभ्यां नमः । कालकामपरशुरामेभ्यो नमः । सर्वेभ्यो देवेभ्यो नमः । सर्वेभ्यो ब्राह्मणेभ्यो नमः । एतत्कर्मप्रधानदेवताभ्यो नमः । अविघ्नमस्तु ।

सुमुखश्चैकदन्तश्च कपिलो गजकर्णकः ।
लम्बोदरश्च विकटो विघ्ननाशो गणाधिपः ॥
धूम्रकेतुर्गणाध्यक्षो भालचन्द्रो गजाननः ।
द्वादशैतानि नामानि यः पठेच्छृणुयादपि ॥
विद्यारंभे विवाहे च प्रवेशे निर्गमे तथा ।
संग्रामे संकटे चैव विघ्नस्तस्य न जायते ॥
शुक्लाम्बरधरं देवं शशिवर्णं चतुर्भुजम् ।
प्रसन्नवदनं ध्यायेत् सर्वविघ्नोपशान्तये ॥
सर्वमङ्गलमाङ्गल्ये शिवे सर्वार्थसाधिके ।
शरण्ये त्र्यम्बके गौरि नारायणि नमोस्तु ते ॥
सर्वदा सर्वकार्येषु नास्ति तेषाममङ्गलम् ।
येषां हृदिस्थो भगवान् मङ्गलायतनं हरिः ॥
तदेव लग्नं सुदिनं तदेव ताराबलं चन्द्रबलं तदेव ।
विद्याबलं दैवबलं तदेव लक्ष्मीपते तेऽङ्घ्रियुगं स्मरामि ॥
लाभस्तेषां जयस्तेषां कुतस्तेषां पराजयः ।
येषामिन्दीवरश्यामो हृदयस्थो जनार्दनः ॥
विनायकं गुरुं भानुं ब्रह्मविष्णुमहेश्वरान् ।
सरस्वतीं प्रणौम्यादौ सर्वकार्यार्थसिद्धये ॥
अभीप्सितार्थसिद्ध्यर्थं पूजितो यः सुरासुरैः ।
सर्वविघ्नहरस्तस्मै गणाधिपतये नमः ॥
सर्वेष्वारब्धकार्येषु त्रयस्त्रिभुवनेश्वराः ।
देवा दिशन्तु नः सिद्धिं ब्रह्मेशानजनार्दनाः ॥

देशकालोच्चारणम् :—श्रीमद्भगवतो महापुरुषस्य विष्णोराज्ञया प्रवर्तमानस्य अद्य ब्रह्मणः द्वितीये परार्धे विष्णुपदे श्रीश्वेतवाराहकल्पे वैवस्वतमन्वन्तरे कलियुगे कलिप्रथमचरणे अष्टाविंशतितमे युगे भरतवर्षे भरतखंडे जम्बुद्वीपे दण्डकारण्ये देशे गोदावर्याः दक्षिणे तीरे शालिवाहनशके अमुकनाम संवत्सरे (पंचांगाचे मुखपृष्ठावर संवत्सराचें नांव असतें तें पाहून म्हणावें.) अमुकायने (भाद्रपदांत दक्षिणायन असतें) अमुकऋतौ अमुकमासे अमुकपक्षे अमुकतिथौ अमुकवासरे अमुकदिवसनक्षत्रे अमुकस्थिते वर्तमाने चंद्रे अमुकस्थिते श्रीसूर्ये अमुकस्थिते देवगुरौ शेषेषु ग्रहेषु यथायथं राशिस्थानस्थितेषु सत्सु एवंगुणविशेषेण विशिष्टायां शुभपुण्यतिथौ मम आत्मनः श्रुतिस्मृतिपुराणोक्तफलप्राप्त्यर्थं श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं अस्माकं सकुटुंबानां सहपरिवाराणां द्विपदचतुष्पदसहितानां क्षेमस्थैर्य आयुरारोग्य ऐश्वर्याद्यभिवृद्ध्यर्थं सर्वारिष्टनिरसनपूर्वकसमस्ताभ्युदयार्थं च अद्य भाद्रपदशुक्लचतुर्थ्यां प्रतिवार्षिकविहितं श्रीपार्थिवमहागणपतिदेवता प्रीत्यर्थं यथाज्ञानेन यथामीलितोपचारद्रव्यैः ध्यानावाहनादिषोडशोपचारैः पूजां करिष्ये ।

असें म्हणून गंधाक्षता सहित उदक ताम्हणांत सोडावें.

याप्रमाणें उदक सोडून झाल्यावर गणपतिस्मरण हात जोडून करावें. तें असें:—

वक्रतुंड महाकाय सूर्यकोटिसमप्रभ ।
निर्विघ्नं कुरु मे देव सर्वकार्येषु सर्वदा ॥

श्रीमहागणाधिपतये नमः । निर्विघ्नं कुरु ॥

असें म्हणून गजाननाला नमस्कार करावा. नंतर पुढील प्रमाणें न्यास करावा :-

श्रीमहागणपतये नमः हृदये । असें म्हणून छातीला हात लावावा.

श्रीमहागणपतये नमः शिरसि । मस्तकाला हात लावावा.

श्रीमहागणपतये नमः शिखायै वषट् । शेंडीचे जागेवर स्पर्श करावा.

श्रीमहागणपतये नमः कवचाय हुम् । असें म्हणून खांद्यापासून नाभीपर्यंत दोन हातांनीं स्पर्श करावा.

श्रीमहागणपतये नमः नेत्रत्रयाय वौषट् । असें म्हणून दोन नेत्रांना स्पर्श करावा.

श्रीमहागणपतये नमः अस्त्राय फट् असें म्हणून टाळी वाजवावी.

कलशपूजनम् :—पुढील मंत्रानें कलशाला गंध, फुल, अक्षता लावाव्या.

कलशस्य मुखे विष्णुः कण्ठे रुद्रः समाश्रितः ।
मूले तत्र स्थितो ब्रह्मा मध्ये मातृगणाः स्मृताः ॥

कुक्षौ तु सागराः सर्वे सप्तद्वीपा वसुन्धरा।
ऋग्वेदोऽथ यजुर्वेदः सामवेदो ह्यथर्वणः॥
अङ्गैश्च सहिताः सर्वे कलशं तु समाश्रिताः।
अत्र गायत्री सावित्री शान्तिः पुष्टिकरी तथा॥
आयान्तु देवपूजार्थं दुरितक्षयकारकाः।
गङ्गे च यमुने चैव गोदावरि सरस्वति।
नर्मदे सिन्धु कावेरि जलेऽस्मिन् संनिधिं कुरु॥

कलशदेवताभ्यो नमः। सर्वोपचारार्थे गंधाक्षतपुष्पं समर्पयामि।
असें म्हणून कलशाला गंधाक्षता फूल वहावें.

शंखपूजनम् :—

शङ्खादौ चन्द्रदैवत्यं कुक्षौ वरुणदेवता।
पृष्ठे प्रजापतिश्चैव ह्यग्रे गङ्गासरस्वती॥
त्वं पुरा सागरोत्पन्नो विष्णुना विधृतः करे।
निर्मितः सर्वदेवैस्तु पाञ्चजन्य नमोस्तु ते॥

शंखदेवताभ्यो नमः गंधपुष्पं समर्पयामि।
या मंत्रानें शंखाला धुवून गंधफूल लावावें.

घण्टापूजनम् :— आगमार्थं तु देवानां गमनार्थं तु रक्षसाम्।
कुर्वे घण्टारवं तत्र देवताह्वानलक्षणम्॥

घण्टानादं कुर्यात्। घण्टादेव्यै नमः। सर्वोपचारार्थे गंधाक्षतपुष्पं समर्पयामि।
असें म्हणून घंटेला गंध अक्षता फूल लावावें.

दीपपूजनम् :—

भो दीप ब्रह्मरूपस्त्वं ज्योतिषां प्रभुरव्ययः।
आरोग्यं देहि पुत्रांश्च सर्वार्थांश्च प्रयच्छ मे॥

दीपदेवताभ्यो नमः सर्वोपचारार्थे गंधाक्षतपुष्पं समर्पयामि।
दिव्याला गंधफूल अक्षता वहाव्यो.

शुद्धिकरणम्—पुढील मंत्रानें तांब्यांतील पाणी पळीभर घेऊन फुलानें किंवा तुळसीपत्रानें पूजासाहित्यावर आणि आपल्या अंगावर शिंपडावें.

अपवित्रः पवित्रो वा सर्वावस्थां गतोऽपि वा।
यः स्मरेत् पुण्डरीकाक्षं स बाह्याभ्यन्तरः शुचिः॥

पूजाद्रव्याणि संप्रोक्ष्य आत्मानं च प्रोक्षेत्॥

प्राणप्रतिष्ठा—पुढील मंत्र म्हणून एका दूर्वेनें किंचित तूप घेऊन तें देवाच्या नेत्रांना लावावे व मूर्तींत देवत्व आल्याची श्रद्धापूर्वक कल्पना करावी.

अस्यै प्राणाः प्रतिष्ठन्तु अस्यै प्राणाः क्षरन्तु च।
अस्यै देवत्वमर्चायै मामहेति च कश्चन॥
रक्तांभोधिस्थपोतोल्लसदरुणसरोजाधिरूढा कराब्जैः
पाशं कोदण्डमिक्षूद्भवमथ गुणमप्यंकुशं पञ्चबाणान्।
बिभ्राणासृक्कपालं त्रिनयनलसिता पीनवक्षोरुहाढ्या
देवी बालार्कवर्णा भवतु सुखकरी प्राणशक्तिः परा नः॥

ध्यानम्—हात जोडून पुढील मंत्रानें देवावर पुष्प समर्पण करावें.

गजवदनमचिंत्यं तीक्ष्णदंष्ट्रं त्रिनेत्रं
बृहदुदरमशेषं भूतिराजं पुराणम्।
अमरवरसुपूज्यं रक्तवर्णं सुरेशं
पशुपतिसुतमीशं विघ्नराजं नमामि॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः। ध्यानं समर्पयामि।

आवाहनम्—पुढील मंत्रानें आवाहनार्थ दूर्वांकुर किंवा अक्षता वहाव्या व नमस्कार करावा.

आगच्छ देवदेवेश तेजोराशे जगत्पते।
क्रियमाणां मया पूजां गृहाण गणनायक॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः आवाहनार्थे दूर्वांकुरं (अगर अक्षतान्) समर्पयामि।

आसनम् :— पुढील मंत्रानें देवाच्या पायांवर अक्षता वहाव्या.

नानारत्नसमायुक्तं कार्तस्वरविभूषितम्।
आसनं देवदेवेश गृहाण सुरपूजित।

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः। आसनार्थे दूर्वांकुरं समर्पयामि। किंवा अक्षतान् समर्पयामि। असें म्हणून दूर्वा किंवा अक्षता वहाव्या.

पाद्यम्—पुढील मंत्रानें गणपतीच्या पायावर पाणी घालावें.

सर्वतीर्थसमानीतं पाद्यं गन्धादिसंयुतम् ।
विघ्नराज गृहाणेदं भगवन् भक्तवत्सल ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । पादयोः पाद्यं समर्पयामि ।

अर्घ्यम् :—पुढील मंत्रानें पळींत अगर भांड्यांत पाणी घेऊन त्यांत गंध, अक्षता, फूल, दूर्वांकुर व फळ (सुपारी) घालून देवाचे हातावर अर्घ्य द्यावें.

अर्घ्यं च फलसंयुक्तं गन्धपुष्पाक्षतैर्युतम् ।
गणाध्यक्ष नमस्तेऽस्तु गृहाण करुणानिधे ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । हस्तयोः अर्घ्यं समर्पयामि ॥

आचमनम्:—पुढील मंत्रानें शुद्ध पाण्यानें देवाला आचमन द्यावें. (थोडें पाणी मुखाशीं द्यावें.)

विनायक नमस्तुभ्यं त्रिदशैरभिवंदित ।
शुद्धोदकेन तोयेन शीघ्रमाचमनं कुरु ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । आचमनीयं समर्पयामि ॥

स्नानम्:—पुढील मंत्रानें देवाला स्नान घालावें.

गंगादिसर्वतीर्थेभ्य आनीतं तोयमुत्तमम् ।
भक्त्या समर्पितं तुभ्यं स्नानायाभीष्टदायक ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । स्नानं समर्पयामि ॥

पंचामृत स्नान–यावेळीं देवाला पंचामृतस्नान घालावें (अगर फुलानें शिंपावें) तें पंचामृत एकत्र करून दूध, दहीं, तूप, मध, साखर या क्रमानें वहावें. एकत्र असतां हा मंत्र म्हणावा.

पयो दधि घृतं चैव मधुशर्करया युतम् ।
पंचामृतेन स्नपनं क्रियतां परमेश्वर ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । पंचामृतस्नानं समर्पयामि ॥
पंचामृतस्नानातें शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि । सकलपूजार्थे अक्षतान् समर्पयामि ॥

पयः—पंचामृतें निरनिराळीं असलीं त्याप्रमाणें प्रथमतः—(दूध)

कामधेनोः समुद्भूतं देवर्षिपितृतृप्तिदम् ।
पयो ददामि देवेश स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम् ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । पयःस्नानं समर्पयामि ।
शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि । सकलपूजार्थे अक्षतान् समर्पयामि ।

दूध घातल्यावर पाणी घालून अक्षता वहाव्या.

दधि—

चंद्रमण्डलसंकाशं सर्वदेवप्रियं दधि ।
स्नानार्थं ते मया दत्तं प्रीत्यर्थं प्रतिगृह्यताम् ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । दधिस्नानं समर्पयामि । शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि ।
सकलपूजार्थे अक्षतान् समर्पयामि ।
दहीं घातल्यावर पाणी घालून अक्षता वाहाव्या.

घृतं—

आज्यं सुराणामाहार आज्यं यज्ञे प्रतिष्ठितम् ।
आज्यं पवित्रं परमं स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम् ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः घृतस्नानं समर्पयामि । शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि ।
सकलपूजार्थे अक्षतान् समर्पयामि ॥

देवाला तूप लावून पाणी व अक्षता वाहाव्या.

मधु—

सर्वौषधिसमुत्पन्नं पीयूषसदृशं मधु ।
स्नानार्थं ते प्रयच्छामि गृहाण परमेश्वर ॥

श्रीपार्थिवमहागणपये नमः । मधुस्नानं समर्पयामि । शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि ।
सकलपूजार्थे अक्षतान् समर्पयामि ।

मध घातल्यावर पाणी घालून अक्षता वाहाव्या.

शर्करा [साखर]

इक्षुदण्डसमुद्भूतदिव्यशर्करया हरिम् ।
स्नापयामि महाभक्त्या प्रीतो भव शिवात्मज ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । शर्करास्नानं समर्पयामि । शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि । सकलपूजार्थे अक्षतान् समर्पयामि ॥

देवाचे अंगाला साखर लावून शुद्धोदक घालावें आणि अक्षता वाहाव्या.

याप्रमाणें पंचामृतस्नान झाल्यावर गंधोदकस्नान म्हणजे पळींत अगर भांड्यांत गंध घालून तें पाणी वाहावें.

गंधोदकः—

कर्पूरैलासमायुक्तं सुगंधिद्रव्यसंयुतम् ।
गंधोदकं मया दत्तं स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम् ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । षष्ठं गंधोदकस्नानं समर्पयामि । शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि । सकलपूजार्थे अक्षतान् समर्पयामि ॥

याप्रमाणें हीं स्नानें झाल्यावर मांगलिकस्नान म्हणजे देवाचे अंगाला सुगंधी द्रव्यें–अत्तर वगैरे लावून उष्णोदक–कढत पाणी घालणें, याला अभ्यंग किंवा मांगलिकस्नान म्हणतात. त्याचा मंत्र—

अंगोद्वर्तनकं देव कस्तूर्यादिविमिश्रितम् ।
स्नानार्थं ते प्रयच्छामि स्वीकुरुष्व दयानिधे ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । मांगलिकस्नानं समर्पयामि । शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि । सकलपूजार्थे अक्षतान् समर्पयामि ।

आतां देवाला चांगला धुवून नाममंत्रानीं पंचोपचार वाहावे. याला पूर्वपूजा म्हणतात. ते असे—

पूर्वपूजाः—

पुढील मंत्रानें अक्षता वहाव्या.

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । वस्त्रार्थे अक्षतान् समर्पयामि ।

पुढील मंत्रानें देवाला अक्षता वहाव्या.

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः यज्ञोपवीतार्थे अक्षतान् समर्पयामि ।

पुढील मंत्रानें देवाला गंध लावावें.

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । विलेपनार्थे चंदनं समर्पयामि ।

पुढील मंत्रानें देवाला फुलें वाहावीं.

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । पूजार्थे पुष्पाणि समर्पयामि ।

पुढील मंत्रानें देवाला अक्षता वहाव्या.

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । अलंकारार्थे अक्षतान् समर्पयामि ।

पुढील मंत्रानें देवाला धूप दाखवावा. [किंवा उदबत्ती]

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । धूपं समर्पयामि ।

पुढील मंत्रानें देवाला नीरांजन ओंवाळावें.

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । दीपं समर्पयामि ।

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । नैवेद्यार्थे पय, रंभाफल अथवा गुडोपहार-नैवेद्यं समर्पयामि । (दूध, केळें किंवा गूळ यांचा नैवेद्य दाखवावा.)

नैवेद्य दाखवतांना पुढील मंत्र म्हणावे—

प्राणाय नमः । अपानाय नमः । व्यानाय नमः ।
उदानाय नमः । समानाय नमः । ब्रह्मणे नमः ।

नंतर पुढील मंत्र म्हणून पाणी सोडावें.

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । उत्तरापोशनं समर्पयामि । हस्तप्रक्षालनं समर्पयामि । मुखप्रक्षालनं समर्पयामि ।

करोद्वर्तनार्थे चंदनं समर्पयामि । गंध लावावें.

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । मुखवासार्थे पूगीफलतांबूलं दक्षिणां च समर्पयामि ।

असें म्हणून देवापुढें विड्याचीं दोन पानें, त्यावर सुपारी व दक्षिणा ठेवून पाणी सोडावें.

पुढील मंत्रानें गंधफूल अक्षता वाहाव्या.

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । मंत्रपुष्पं समर्पयामि ।

पुढील मंत्रानें उदक सोडून नमस्कार करावा.

अनेन पूर्वाराधनेन श्रीपार्थिवमहागणपतिः प्रीयताम् ।

पूर्वी देवावर वाहिलेलीं पुष्पें काढून उत्तरेकडे ठेवावीं. या पूर्वपूजेनंतर देवावर अभिषेक करावा. फुलानें पाणी शिंपडावें किंवा अभिषेक समयीं नेहमींची देव्हाऱ्यांतील मूर्ती घ्यावी म्हणजे संततधार अभिषेक करतां येईल. अभिषेकसमयीं पुढील स्तोत्र म्हणावें

प्रणम्य शिरसा देवं गौरीपुत्रं विनायकम् ।
भक्तावासं स्मरेन्नित्यमायुःकामार्थसिद्धये ॥
प्रथमं वक्रतुंडं च एकदन्तं द्वितीयकम् ।
तृतीयं कृष्णपिंगाक्षं गजवक्त्रं चतुर्थकम् ॥
लम्बोदरं पंचमं च षष्ठं विकटमेव च ।
सप्तमं च विघ्नराजेन्द्रं धूम्रवर्णं तथाष्टमम् ॥
नवमं भालचन्द्रं च दशमं तु विनायकम् ।
एकादशं गणपतिं द्वादशन्तु गजाननम् ॥
द्वादशैतानि नामानि त्रिसंध्यं यः पठेत् नरः ।
न च विघ्नभयं तस्य सर्वसिद्धिकरं प्रभो ॥
विद्यार्थी लभते विद्यां धनार्थी लभते धनम् ।
पुत्रार्थी लभते पुत्रान् मोक्षार्थी लभते गतिम् ॥
जपेद्गणपतिस्तोत्रं षड्भिर्मासैः फलं लभेत् ।
संवत्सरेण सिद्धिं च लभते नात्र संशयः ॥
अष्टाभ्यो ब्राह्मणेभ्यश्च लिखित्वा यः समर्पयेत् ।
तस्य विद्या भवेत्सर्वा गणेशस्य प्रसादतः ॥

याप्रमाणें या स्तोत्रानें अभिषेक दूर्वांकुरानें थोडें थोडें पाणी शिपून केल्यावर

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । महाभिषकस्नानं समर्पयामि । आचमनीयं समर्पयामि ।

गंधाक्षत फूल वहावें.

वस्त्रम्—पुढील मंत्रानें देवाला वस्त्र समर्पण करावें. तें नसेल तर दूर्वांकुर अक्षता वाहाव्या आणि देवाच्या हातावर पळीभर पाणी द्यावें.

रक्तवस्त्रयुगं देव लोकलज्जानिवारणम् ।
अनर्घ्यमतिसूक्ष्मं च गृहाणेदं मयार्पितम् ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । वस्त्रोपवस्त्रार्थे कार्पासवस्त्रं समर्पयामि । आचमनीयं समर्पयामि ।

वस्त्र वाहिल्यावर पळीभर पाणी सोडावें.

यज्ञोपवीतम् – पुढील मंत्रानें देवाला यज्ञोपवीत (जानवें) अर्पण करावें. तें गणपतीच्या डाव्या खांद्यावरून व उजव्या हाताखालीं असें असावें.

राजतं ब्रह्मसूत्रं च काञ्चनं चोत्तरीयकम् ।
गृहाण चारु सर्वज्ञ भक्तानां वरदो भव ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । उपवस्त्रार्थे यज्ञोपवीतं समर्पयामि । आचमनीयं समर्पयामि ।

गंधः--पुढील मंत्रानें देवाला रक्तचंदन-तांबडें गंध आवडतें तें भालप्रदेशीं लावावें.

श्रीखंडं चन्दनं दिव्यं गंधाढ्यं सुमनोहरम् ।
विलेपनं सुरश्रेष्ठ चंदनं प्रतिगृह्यताम् ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । चंदनं समर्पयामि ।

अक्षतान्--पुढील मंत्रानें अक्षता लावाव्या.

रक्ताक्षतांश्च देवेश गृहाण द्विरदानन ।
ललाटपटले चन्द्रस्तस्योपरि विधार्यताम् ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । अक्षतान् समर्पयामि ।

सिंदूर :—पुढील मंत्रानें देवाला सिंदूर वहावा.

उदितारुणसंकाशं जपाकुसुमसंनिभम् ।
सीमंतभूषणार्थाय सिंदूरं प्रतिगृह्यताम् ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । सिंदूरं समर्पयामि ।

भूषणें अलंकार :—पुढील मंत्रानें देवाला दागिने किंवा आभूषणें घालावीत. तीं नसल्यास अक्षता वहाव्या.

अनेकरत्नयुक्तानि भूषणानि बहूनि च ।
तत्तदंगे योजयामि कांचनानि तवाज्ञया ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । नानाभूषणानि समर्पयामि ।

पुढील मंत्रानें देवाला अत्तर वगैरे परिमलद्रव्यें वहावीत.

ज्योत्स्नापते नमस्तुभ्यं नमस्ते विश्वरूपिणे ।
नानापरिमलद्रव्यं गृहाण परमेश्वर ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । हरिद्रां कुंकुमं सौभाग्यद्रव्यं परिमलद्रव्यं च समर्पयामि ।

पुष्पम्:—पुढील मंत्रांनीं देवाला प्रिय असलेलीं त्या त्या ऋतूंतील जीं फुलें असतील तीं भक्तीनें समर्पण करावीं. गणेशाला तुळस वाहूं नये. बेल चालतो.

माल्यादीनि सुगंधीनि मालत्यादीनि वै प्रभो ।
मयाहृतानि पूजार्थं पुष्पाणि प्रतिगृह्यताम् ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः यथालाभपुष्पाणि समर्पयामि । दूर्वांकुरान् शमीपत्राणि च समर्पयामि ।

दूर्वा चांगल्या निवडलेल्या ३, ५ व ७ पत्रें असलेल्या असाव्या.

यावेळींच २१–१०८ अथवा १००० दूर्वा वाहावयाच्या असतील तर त्या वाहाव्या. गंधाक्षतासहित दूर्वा वाहाव्या. अग्रें आपलेकडे करावीं.

गणाधिपाय नमः । दूर्वायुग्मं समर्पयामि ।
उमापुत्राय नमः । दूर्वायुग्मं समर्पयामि ।
अघनाशनाय नमः । दूर्वायुग्मं समर्पयामि ।
विनायकाय नमः । दूर्वायुग्मं समर्पयामि ।
ईशपुत्राय नमः । दूर्वायुग्मं समर्पयामि ।
सर्वसिद्धिप्रदायकाय नमः । दूर्वायुग्मं समर्पयामि ।
एकदन्ताय नमः । दूर्वायुग्मं समर्पयामि ।
इभवक्त्राय नमः । दूर्वायुग्मं समर्पयामि ।
मूषकवाहनाय नमः । दूर्वायुग्मं समर्पयामि ।
कुमारगुरवे नमः । दूर्वायुग्मं समर्पयामि ।

नंतर राहिलेली एक दूर्वा पुढील मंत्रानें गणपतीला अर्पण करावीं.

गणाधिप नमस्तेऽस्तु उमापुत्राघनाशन ।
विनायकेशपुत्रेति सर्वसिद्धिप्रदायक ॥
एकदन्तेभवक्त्रेति तथा मूषकवाहन ।
कुमारगुरवे तुभ्यं पूजयामि प्रयत्नतः ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः एकां दूर्वां समर्पयामि ।

अंगपूजा :– अंगपूजा म्हणजे देवाचे प्रत्येक अवयवाची पूजा. रक्ताक्षता घेऊन त्या त्या अवयवाचे ठिकाणीं पुढील नाममंत्रानें वहाव्या.

गणेश्वराय नमः पादौ पूजयामि ।	(पायांवर)
विघ्नराजाय नमः जानुनी पूजयामि ।	(ढोपरें)
आखुवाहनाय नमः ऊरू पूजयामि ।	(मांड्या)
हेरंबाय नमः कटी पूजयामि ।	(कंबर)
कामारिसूनवे नमः नाभिं पूजयामि ।	(बेंबी)
लम्बोदराय नमः उदरं पूजयामि ।	(पोटाचा भाग)
गौरीसुताय नमः स्तनौ पूजयामि ।	(स्तन)
गणनायकाय नमः हृदयं पूजयामि ।	(छाती)
स्थूलकर्णाय नमः कण्ठं पूजयामि ।	(कंठ)
स्कंदाग्रजाय नमः स्कंधौ पूजयामि ।	(खांदे)
पाशहस्ताय नमः हस्तान् पूजयामि ।	(हात)
गजवक्त्राय नमः वक्त्रं पूजयामि ।	(मुख)
विघ्नहर्त्रे नमः ललाटं पूजयामि ।	(भाल)
सर्वेश्वराय नमः शिरः पूजयामि ।	(मस्तक)
गणाधिपाय नमः सर्वांगं पूजयामि ।	(सर्वांग)

पत्रपूजाः—पुढील मंत्रांनीं गणपतीवर पत्री वाहावी.

सुमुखाय नमः मालतीपत्रं समर्पयामि ।	(मधुमालती किंवा माळेतुळस)
गणाधिपाय नमः भृंगराजपत्रं समर्पयामि ।	(माका)
उमापुत्राय नमः बिल्वपत्रं समर्पयामि ।	(बेल)
गजाननाय नमः श्वेतदूर्वापत्रं समर्पयामि ।	(पांढरी दूर्वा)
लंबोदराय नमः बदरीपत्रं समर्पयामि ।	(बोर)
हरसूनवे नमः धत्तूरपत्रं समर्पयामि ।	(धोत्रा)
गजकर्णाय नमः तुलसीपत्रं समर्पयामि ।	(तुळस)
वक्रतुण्डाय नमः शमीपत्रं समर्पयामि ।	(शमी)

गुहाग्रजाय नमः अपामार्गपत्रं समर्पयामि । (आघाडा)
एकदन्ताय नमः बृहतीपत्रं समर्पयामि । (डोरली)
विकटाय नमः करवीरपत्रं समर्पयामि । (कण्हेर)
कपिलाय नमः अर्कपत्रं समर्पयामि । (रुई)
गजदन्ताय नमः अर्जुनपत्रं समर्पयामि । (सादडा)
विघ्नराजाय नमः विष्णुक्रांतपत्रं समर्पयामि । (विष्णुक्रांत)
बटवे नमः दाडिमीपत्रं समर्पयामि । (डाळिंब)
सुराग्रजाय नमः देवदारुपत्रं समर्पयामि । (देवदारु)
भालचंद्राय नमः मरुबकपत्रं समर्पयामि । (मरुपत्र)
हेरम्बाय नमः अश्वत्थपत्रं समर्पयामि । (पिंपळ)
चतुर्भुजाय नमः जातीपत्रं समर्पयामि । (जाई)
विनायकाय नमः केतकीपत्रं समपर्यामि । (केतक)
सर्वेश्वराय नमः अगस्तिपत्रं समर्पयामि । (अगस्ती)

धूप :—पुढील मंत्रानें देवाला सुगंधी उदबत्ती लावून किंवा धूप, घंटा वाजवीत ओवाळावा.

वनस्पतिरसोद्भूतो गंधाढ्यो गंध उत्तमः ।
आघ्रेयः सर्वदेवानां धूपोऽयं प्रतिगृह्यताम् ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । धूपं समर्पयामि ।

दीप--पुढील मंत्रानें देवाला नीरांजन ओवाळावें. नीरांजन मधलें व करांगुली जवळचें बोट आणि आंगठा यांनीं धरून देवाच्या पायापासून मस्तकापर्यंत डाव्या-हातानें घंटा वाजवीत ओवाळावें. तुपाचा दिवा देवाचे उजव्या बाजूस ठेवावा.

आज्यं च वर्तिसंयुक्तं वह्निना योजितं मया ।
दीपं गृहाण देवेश ममाज्ञानं निवारय ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । दीपं समर्पयामि ॥

नैवेद्य :— नैवेद्याकरितां देवापुढें दूध-साखर, गूळ जे पदार्थ असतील ते ठेवावे. प्रथम खालीं पाण्यानें चौकोनी मण्डल करावें. त्यावर नैवेद्याचे पदार्थ ठेवावे.. आणि पुढील मंत्र म्हणावे.

नैवेद्यं गृह्यतां देव भक्तिं मे ह्यचलां कुरु ।
ईप्सितं मे वरं देहि परत्र च परां गतिम् ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । नैवेद्यार्थे पयोनैवेद्यं, गुडनैवेद्यं, शर्करानैवेद्यं नांव माहीत नसेल तर खाद्यनैवेद्यं समर्पयामि ।

नंतर नैवेद्याचे पदार्थांसमोर पाणी फिरवून नेत्र मिटून देवाची मूर्ति समोर आणून देवाला एकेक घांस देत आहोंत ही कल्पना करावी.

प्राणाय नमः । अपाय नमः । व्यानाय नमः
उदानाय नमः । समानाय नमः । ब्रह्मणे नमः ।

नैवेद्यमध्ये पानीयं समर्पयामि । मध्यें पळीभर पाणी द्यावें. पुन्हां वरील सहा मंत्रांनीं सहा घांस दिल्याची भावना करून पाणी सोडावें.

उत्तरापोशनं समर्पयामि । हस्तप्रक्षालनं समर्पयामि ।
मुखप्रक्षालनं समर्पयामि । आचमनं समर्पयामि ।

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । करोद्वर्तनार्थे चन्दनं समर्पयामि ।

असें म्हणून देवावर गंधफूल वाहावें. पुढील मंत्रानें देवापुढें विडा त्यावर दक्षिणा ठेवून विड्यावर पाणी सोडावें.

तांबूल :–**पूगीफलं महद्दिव्यं नागवल्ल्या दलैर्युतम् ।**
कर्पूरैलासमायुक्तं ताम्बूलं प्रतिगृह्यताम् ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । तांबूलं समर्पयामि ।

दक्षिणाः–पुढील मंत्र म्हणून यथाशक्ति महादक्षिणा देवासमोर ठेवून त्या दक्षिणेवर पाणी सोडावें.

हिरण्यगर्भगर्भस्थं हेमबीजं विभावसोः ।
अनंतपुण्यफलदमतः शान्तिं प्रयच्छ मे ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । सुवर्णपुष्पदक्षिणां समर्पयामि ।

पुढील मंत्रानें देवापुढें नारळ ठेवून त्यावर पाणी द्यावें व नमस्कार करावा.

फल :- इदं फलं मया देव स्थापितं पुरतस्तव ।
तेन मे सुफलावाप्तिर्भवेज्जन्मनि जन्मनि ॥
फलेन फलितं सर्वं त्रैलोक्यं सचराचरम् ।
तस्मात् फलप्रदानेन सफलाश्च मनोरथाः ॥

महानीरांजनः—पुढील मंत्रानें गणपतीला पंचारती ओवाळावी किंवा या वेळीं काडवाती तयार केलेल्या असल्यास त्या लावून ओवाळाव्या.

चन्द्रादित्यौ च धरणिर्विद्युदग्निस्तथैव च ।
त्वमेव सर्वज्योतींषि आर्तिक्यं प्रतिगृह्यताम् ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । महानीरांजनदीपं समर्पयामि ।

कापूर :- पुढील मंत्रानें गणपतीला कापूर लावून ओवाळावा आणि यावेळीं आरत्या म्हणाव्या.

कर्पूरगौरं करुणावतारं संसारसारं भुजगेन्द्रहारम् ।
सदा वसन्तं हृदयारविन्दे भवं भवानीसहितं नमामि ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । कर्पूरार्तिक्यदीपं समर्पयामि ॥

प्रदक्षिणाः - पुढील मंत्रानें गणपतीसभोवतीं प्रदक्षिणा घालाव्या. तशी जागा नसेल तर गणपतीसमोर उभें राहून आपल्याच भोवतीं १-३-५ अशा प्रदक्षिणा घालाव्या.

यानि कानि च पापानि जन्मान्तरकृतानि च ।
तानि तानि विनश्यन्ति प्रदक्षिणपदे पदे ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । प्रदक्षिणाः समर्पयामि ।

नमस्कार : - पुढील मंत्रानें गणपतीला १-३-५-७ नमस्कार घालावे. निदान एक तरी घालावाच.

द्विरदासुरदर्पघ्न अन्तराणां च नाशक ।
विनायक गुरुश्रेष्ठ नमस्कारान् करोमि ते ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । नमस्कारान् समर्पयामि ।

पुष्पांजलिमंत्र :— पुढील मंत्रानें गंधअक्षतासह फुलें ओंजळींत घेऊन देवाचे चरणांवर अर्पण करावीं.

नमस्ते विघ्नसंहर्त्रे नमस्ते ईप्सितप्रद ।
नमस्ते देवदेवेश नमस्ते गणनायक ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । पुष्पांजलिं समर्पयामि ।

प्रार्थना :—नंतर हातांत एक फूल घेऊन पुढील मंत्र म्हणून तें गणपतीला अर्पण करावें.

नमो नमः शाश्वतशान्ति हेतवे
क्षमादयापूरितचारुचेतसे ।
परस्य पुंसः प्रथमाय सूनवे
गजेन्द्ररूपाय गणेश्वराय ते ॥
दीनानाथ दयानिधे सुरगणैः संसेव्यमान प्रभो
ब्रह्मेशानमहेन्द्रशेषगिरिजा गन्धर्वसिद्धैस्ततः ॥
सर्वारिष्टनिवारणैकनिपुण त्रैलोक्यनाथ प्रभो
भक्तिं मे सफलां कुरुष्व सकलान् क्षान्त्वापराधान् मम ॥
आवाहनं न जानामि न जानामि विसर्जनम् ।
पूजां चैव न जानामि क्षम्यतां परमेश्वर ॥
अन्यथा शरणं नास्ति त्वमेव शरणं मम ।
तस्मात्कारुण्यभावेन रक्षस्व परमेश्वर ॥
अपराधसहस्राणि क्रियन्तेऽहर्निशं मया ।
दासोयमिति मां मत्वा क्षमस्व परमेश्वर ॥
मंत्रहीनं क्रियाहीनं भक्तिहीनं सुरेश्वर ।
यत्पूजितं मया देव परिपूर्णं तदस्तु मे ॥
रूपं देहि जयं देहि यशो देहि द्विषो जहि ।
पुत्रान् देहि धनं देहि सर्वान् कामांश्च देहि मे ॥

अनेन यथाज्ञानेन यथामीलितोपचारैः कृतपूजनेन श्रीभगवान् पार्थिवमहागणपतिः प्रीयताम् ।

अर्घ्यप्रदानः—पूजाफलप्राप्त्यर्थं अर्घ्यप्रदानं करिष्ये ।

असें म्हणून पाणी सोडावें. नंतर पुढील मंत्रांनीं पाण्यांत गंधअक्षता व फूल घालून उजव्या हातावर कांहीं द्रव्य व सुपारी घेऊन त्यावर तें पाणी घालून सर्व अर्घ्य खालीं सोडावें. असें तीन वेळां करावें.

गौर्यङ्गमलसंभूत ज्येष्ठस्वामिकुमारक ।
गृहाणार्घ्यं मया दत्तं गजवक्त्र नमोऽस्तु ते ॥

श्रीपार्थिवमहागणपये नमः । इदमर्घ्यं दत्तं न मम । पहिलें अर्घ्य सोडावें.

गणेशाय नमस्तुभ्यं सर्वकामफलप्रद ।
वाञ्छितं देहि मे नित्यं गृहाणार्घ्यं नमोस्तु ते ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः । इदमर्घ्यं दत्तं न भम ॥ दुसरें अर्घ्य सोडावें.

व्रतमुद्दिश्य देवेश गन्धपुष्पाक्षतैर्युतम् ।
अर्घ्यं गृहाण देवेश मम सौख्यं विवर्धय ॥

श्रीपार्थिवमहागणपतये नमः इदमर्घ्यं दत्तं न मम ॥ तिसरें अर्घ्य सोडावें.

अनेन अर्घ्यप्रदानेन श्रीपार्थिवमहागणपतिः प्रीयताम् ॥

कृतस्य कर्मणः सांगतासिद्ध्यर्थं इमां दक्षिणां तुभ्यमहं संप्रददे ।

असें म्हणून ब्राह्मणाचे हातावर गंधाक्षतापुष्प दक्षिणा देऊन नमस्कार करावा.

॥ श्रीगजाननार्पणमस्तु ॥

★

श्रीः

॥ श्रीगणेशपूजा–नाममंत्रपूजाविधि ॥

प्रकार ३ रा

अलिकडे धार्मिक शिक्षणाचा संपूर्ण लोप होत चालल्यामुळें ब्राह्मणवर्गांतही फार शोचनीय स्थिति झाली आहे. पूजा म्हणजे काय व ती कशी करावी, याचें मार्गदर्शन नसल्यामुळें अशा गृहस्थांना पूजा सांगणेंही कठीण झालें आहे. गणेश चतुर्थीचा दिवस आला म्हणजे मात्र प्रत्येकाला मोठ्या भावनेनें श्रीगजानन सर्व विघ्न परिहार करणारा, संकटें घालविणारा असल्यामुळें त्याची पूजा नीट यथासांग व्हावीं असें वाटतें. मनांत उत्कट इच्छा असते. शक्तीप्रमाणें खर्च करण्याचीही इच्छा असते, पण सध्या पूजा सांगण्याकरतां ब्राह्मणही वेळेवर मिळणें कठीण झालें आहे. स्वतःला वेदमंत्र येत नाहींत. संस्कृत श्लोक वाचणेंही कठीण. अशा आपत्तींत असलेल्या भाविकां करतां हा नाममंत्रपूजा विधि लिहिला आहे. यांत कोणता उपचार कसा कोणत्या क्रमानें व्हावा याचें ज्ञान होईल, व स्वतः पूजा करणें सुलभ जाईल. शास्त्राधारें पण मांडणी सुलभ केली आहे. तथापि विनंती अशी कीं, कोणताही पूजाविधि गणेशचतुर्थी पूर्वीं स्वतः चार आठ दिवस वाचावा व नीट लक्षांत घ्यावा. शिवाय गुरुजींकडे जाऊन प्रत्यक्ष समजूत करून घ्यावी. कोणतेंही पुस्तकी ज्ञान गुरुमुखावाचून संशयित रहातें. गुरुमुखानेंच संशय परिहार होतो. हें लक्षांत घ्यावें.

स्नान करावें. शुचिर्भूत रहावें. सोवळें वस्त्र नेसावें. पूजासाहित्य जवळ घ्यावें. घरच्या देवांना वडील मंडळींना नमस्कार करावा. तांब्या, पळीभांडें ताम्हण घ्यावें: त्याला पाय लागेल असें ठेवूं नये. दीप लावून ठेवावा. शुद्ध व प्रसन्न अंतःकरणानें देवा संमुख बसावें. मस्तकाला मंगल तिलक (पिंजर) लावावा. मांडी घालून बसावें. भांड्यांत थोडें पाणी घ्यावें. त्यांतील पळीनें पाणी हातावर घेऊन आचमन करावें. चवथ्या नांवाच्या वेळीं ताम्हणांत सोडावें. व हात जोडून क्रमानें पुढील नांवें म्हणावींत.

केशवाय नमः । नारायणाय नमः । माधवाय नमः ।
गोविंदाय नमः । विष्णवे नमः । मधुसूदनाय नमः ।
त्रिविक्रमाय नमः । वामनाय नमः । श्रीधराय नमः ।
हृषीकेशाय नमः । पद्मनाभाय नमः । दामोदराय नमः ।

संकर्षणाय नमः । वासुदेवाय नमः । प्रद्युम्नाय नमः ।
अनिरुद्धाय नमः । पुरुषोत्तमाय नमः । अधोक्षजाय नमः ।
नारसिंहाय नमः । अच्युताय नमः । जनार्दनाय नमः ।
उपेंद्राय नमः । हरये नमः । श्रीकृष्णाय नमः ।

संकल्पः--श्रीमन्महागणाधिपतये नमः । इष्टदेवताभ्यो नमः । कुलदेवताभ्यो नमः । ग्रामदेवताभ्यो नमः । वास्तुदेवताभ्यो नमः । शचीपुरंदराभ्यां नमः । उमामहेश्वराभ्यां नमः । मातापितृभ्यां नमः । कालकामपरशुरामेभ्यो नमः । सर्वेभ्यो देवेभ्योनमः । सर्वेभ्यो ब्राह्मणेभ्यो नमः । एतत्कर्मप्रधानदेवताभ्यो नमः । अविघ्नमस्तु ।

याप्रमाणें सर्व देवांना नमस्कार झाल्यानंतर हातांत अक्षता घ्याव्या. हात जोडावे. [पंचांग पहाणेंच माहीत नसल्यामुळें तिथिवार नक्षत्र कळत नाहीं म्हणून पुढील प्रमाणें म्हणावें.)

अद्य विश्वात्मकतिथ्यादौ श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं श्रीगणेशप्रसादेन मम सकुटुंबस्य सपरिवारस्य क्षेमस्थैर्य आयुरारोग्य ऐश्वर्याभिवृद्ध्यर्थं सर्वारिष्टनिरसनपूर्वकं समस्तमंगलप्राप्त्यर्थं अद्य भाद्रपदशुक्लचतुर्थ्यां प्रतिवार्षिकविहितं यथाज्ञानेन यथामीलितोपचारैः पार्थिवगणपतिपूजनं करिष्ये ।

असें म्हणून अक्षतासह उदक सोडावें.

महागणपतिस्मरणम्--पुढील मंत्रानें गणपतीचें स्मरण करून नमस्कार करावा.

वक्रतुंड महाकाय सूर्यकोटिसमप्रभ ।
निर्विघ्नं कुरु मे देव सर्वकार्येषु सर्वदा ॥

श्रीमहागणाधिपतये नमः । निर्विघ्नं कुरु ॥

न्यास-शरीरशुद्धिः-पुढें दिल्याप्रमाणें न्यास करणें आणि प्रत्येक मंत्रानें शरीराच्या त्या त्या भागाला स्पर्श करावा.

श्रीगणेशाय नमः । हृदयाय नमः । छातीला स्पर्श करावा.
श्रीगणेशाय नमः । शिरसे नमः । मस्तकाला स्पर्श करावा.
श्रीगणेशाय नमः । शिखायै वषट् । शेंडीजवळ स्पर्श करावा.
श्रीगणेशाय नमः । कवचाय हुम् । दोन हातांनीं स्कंधापासून नाभीपर्यंत स्पर्श करणें.
श्रीगणेशाय नमः । नेत्रत्रयाय वौषट् । दोन डोळ्यांना स्पर्श करणें.
श्रीगणेशाय नमः । अस्त्राय फट् । असें म्हणून टाळी वाजविणें.

कलशपूजा—कलशदेवताभ्यो नमः । सर्वोपचारार्थे गंधाक्षतापुष्पं समर्पयामि ।

तांब्यावर गंधाक्षता फूल ठेवणें.

शंखपूजा—शंखदेवतायै नमः । सर्वोपचारार्थे गंधपुष्पं समर्पयामि ।
शंखाला गंध फूल लावणें.

घंटापूजा—घंटादेव्यै नमः । सर्वोपचारार्थे गंधाक्षतपुष्पं समर्पयामि ।

दीपपूजा—दीपदेवताभ्यो नमः । सर्वोपचारार्थे गंधाक्षतपुष्पं समर्पयामि ।
दिव्याला गंध अक्षता फूल वहावें.

शुद्धिकरणम्—पुढील मंत्रानें पूजा केलेल्या तांब्यांतील पाणी पळीनें घ्यावें व तुळसीपत्र किंवा दूर्वा यांनीं पूजासाहित्यावर व आपले अंगावर प्रोक्षण करावें.

अपवित्रः पवित्रो वा सर्वावस्थां गतोऽपि वा ।
यः स्मरेत् पुण्डरीकाक्षं स बाह्याभ्यन्तरः शुचिः ॥

पूजाद्रव्याणि संप्रोक्ष्य आत्मानं च प्रोक्षेत् ॥

किंवा श्रीगणेशाय नमः । असें तीन वेळ म्हणून तीन वेळां दूर्वा घेऊन आपले अंगावर व पूजा साहित्यावर प्रोक्षण करवें. याप्रमाणें पूर्वांग झालें.

आतां मुख्यदेवता गणपति त्याची पूजा करणें. ती अशीः--

ध्यान—पुढील मंत्रानें गणपतीला नमस्कार करावा.

एकदन्तं शूर्पकर्णं गजवक्त्रं चतुर्भुजम् ।
पाशांकुशधरं देवं ध्यायेत्सिद्धिविनायकम् ॥

श्रीमहागणपतये नमः । ध्यायामि

हा मंत्र म्हणणें कठीण होईल तर नित्याचा पुढील मंत्र म्हणावा.

वक्रतुण्ड महाकाय सूर्यकोटिसमप्रभ ।
निर्विघ्नं कुरु मे देव सर्व कार्येषु सर्वदा ॥

श्रीपार्थिवगणपतये नमः ध्यायामि ।

आवाहनः-पुढील मंत्राने देवाचे पायांशी अक्षता वहाव्या.

आगच्छ देवदेवेश तेजोराशे जगत्पते ।
क्रियमाणां मया पूजां गृहाण सुरसत्तम ॥

श्रीपार्थिवगणपतये नमः । आवाहनार्थे अक्षतान् समर्पयामि ।

नेत्र मिटून देवाची मूर्ती ध्यानांत आणून ती देवता संमुख असलेल्या मूर्तींत आल्याची भावना वरील उपचार वहातांना करावी.

यापुढें खालीं लिहिल्याप्रमाणें उपचार वहावे.

आसन:–श्रीपार्थिवगणपतये नमः । आसनार्थे अक्षतान् समर्पयामि ।
असें म्हणून देवाचे पायाशीं अक्षता वहाव्या.

पाद्य:–श्रीपार्थिवगणपतये नमः । पादयोः पाद्यं समर्पयामि ।
दोन दूर्वांनीं देवाचे पायांवर पाणीं शिंपावें.

अर्घ्य:–श्रीपार्थिवगणपतये नमः । अर्घ्यं समर्पयामि ।

पळीभर पाण्यात गंध, अक्षता, पुष्प, सुपारी ठेवून दोन दूर्वांनीं तें पाणी गणपतीच्या पायांवर शिंपणें

आचमन:–श्रीपार्थिवगणपते नमः । आचमनीयं समर्पयामि ।

दोन दूर्वांनीं देवाचे मुखाशीं पाण्याचा स्पर्श करणें.

स्नान:–श्रीपार्थिवगणपतये नमः । स्नानं समर्पयामि ।

दूर्वांनीं थोडें पाणी देवावर शिंपणें.

पंचामृतस्नानं–यानंतर दूध, दहीं, तूप, मध व साखर या पंचामृताचा देवाचे पायाशीं दूर्वांनीं स्पर्श करणें.

श्रीपार्थिवगणपतये नमः । पंचामृतस्नानं समर्पयामि ।

पंचामृतें घातल्यावर शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि ।

म्हणून दूर्वांनें थोडें पाणी घालावें.

गंधोदक–श्रीपार्थिवगणपतये नमः । गंधोदकस्नानं समर्पयामि ।

पळीभर पाण्यांत थोडें गंध घालून तें पाणी पायावर शिंपणें.

मांगलिकस्नानः – श्रीपार्थिवगणपतये नमः मांगलिकस्नानं समर्पयामि ।

देवाला अत्तर लावून कढत पाणी घालणें.

श्रीपार्थिवगणपतये नमः । समस्तोपचारार्थे गंधाक्षतपुष्पं समर्पयामि ।

पूर्वपूजानिमित्त गंधाक्षतापुष्प वहावें.

अभिषेक:—देवावर मधून मधून दूर्वांनीं पाणी शिंपडणें. अभिषेक समयीं पुढील स्तोत्र म्हणावें.

प्रणम्य शिरसा देवं गौरीपुत्रं विनायकम् ।
भक्तावासं स्मरेन्नित्यमायुःकामार्थसिद्धये ॥
प्रथमं वक्रतुण्डं च एकदन्तं द्वितीयकम् ।
तृतीयं कृष्णपिंगाक्षं गजवक्त्रं चतुर्थकम ॥
लम्बोदरं पंचमं च षष्ठं विकटमेव च ।
सप्तमं च विघ्नराजेन्द्रं धूम्रवर्णं तथाष्टमम् ॥
नवमं भालचन्द्रं च दशमं तु विनायकम् ।
एकादशं गणपतिं द्वादशन्तु गजाननम् ॥
द्वादशतानि नामानि त्रिसंध्यं यः पठेत् नरः ।
न च विघ्नभयं तस्य सर्व सिद्धिकरं प्रभो ॥
विद्यार्थी लभते विद्यां धनार्थी लभते धनम् ।
पुत्रार्थी लभते पुत्रान् मोक्षार्थी लभते गतिम् ॥
जपेद्गणपतिस्तोत्रं षड्भिर्मासैः फलं लभेत् ।
संवत्सरेण सिद्धिं च लभते नात्र संशयः ॥
अष्टभ्यो ब्राह्मणेभ्यश्च लिखित्वा यः समर्पयेत् ।
तस्य विद्या भवेत्सर्वा गणेशस्य प्रसादतः ॥

श्रीपार्थिवगणपतये नमः । अभिषेकस्नानं समर्पयामि ।
म्हणून शुद्धोदकस्नान घालावें.

वस्त्र :—श्रीपार्थिवगणपतये नमः । वस्त्रार्थे कार्पासवस्त्रं समर्पयामि ।
आपसाचें वस्त्र वहावें.

यज्ञोपवीत :—श्रीपार्थिवगणपतये नमः । उपवस्त्रार्थे यज्ञोपवीतं समर्पयामि ।
जानवें वहावें.

चंदन :—श्रीपार्थिवगणपतये नमः । विलेपनार्थे चन्दनं समर्पयामि ।
देवाचे मस्तकावर चंदन तिलक लावावा.
त्यावर अलंकारार्थे अक्षतान् समर्पयामि ।

अक्षता लावाव्या. यावेळीं सिंदूर, बुका, अत्तर, ऋद्धिसिद्धींना हळद कुंकूं वहावें.

पुष्प--श्रीपार्थिवगणपतये नमः । पूजार्थे नानाविधपुष्पाणि समर्पयामि ।
जी मिळाली असतील तीं फुलें वहावीत.

अंगपूजा--आतां येथें अंगपूजा म्हणजे देवाचे प्रत्येक अवयवांची पूजा करणें. हातांत अक्षता घेऊन एकेका नांवाने एकेक अवयवावर वहाणें.

गणेश्वराय नमः पादौ पूजयामि । (पायांवर)
विघ्नराजाय नमः जानुनी पूजयामि । (ढोपर)
आखुवाहनाय नमः ऊरू पूजयामि । (मांड्या)
हेरंबाय नमः कटी पूजयामि । (कंबर)
कामारिसूनवे नमः नाभिं पूजयामि । (बेंबी)
लम्बोदराय नमः उदरं पूजयामि । (पोटाचा भाग)
गौरीसुताये नमः स्तनौ पूजयामि । (स्तन)
गणनायकाय नमः हृदयं पूजयामि । (छाती)
स्थूलकर्णाय नमः कण्ठं पूजयामि । (कंठ)
स्कंदाग्रजाय नमः स्कंधौ पूजयामि । (खांदे)
पाशहस्ताय नमः हस्तान् पूजयामि । (हात)
गजवक्त्राय नमः वक्त्रं पूजयामि । (मुख)
विघ्नहर्त्रे नमः ललाटं पूजयामि । (भाल)
सर्वेश्वराय नमः शिरः पूजयामि । (मस्तक)
गणाधिपाय नमः सर्वांगं पूजयामि । (सर्वांग)

पत्रपूजाः--पुढील क्रमानें प्रत्येक नांवानें त्या त्या प्रकारची पत्री देवाला वहावी.

सुमुखाय नमः । मालतीपत्रं समर्पयामि । (मधुमालती)
गणाधिपाय नमः । भृङ्गराजपत्रं समर्पयामि । (माका)
उमापुत्राय नमः । बिल्वपत्रं समर्पयामि । (बेल)
गजाननाय नमः । श्वेतदूर्वापत्रं समर्पयामि । (श्वेतदूर्वा)
लम्बोदराय नमः । बदरीपत्रं समर्पयामि । (बोरी)
हरसूनवे नमः । धत्तूरपत्रं समर्पयामि । (धोत्रा)

गजकर्णाय नमः । तुलसीपत्रं समर्पयामि । (तुळस)
वक्रतुण्डाय नमः । शमीपत्रं समर्पयामि । (शमी)
गुहाग्रजाय नमः । अपामार्गपत्रं समर्पयामि । (आघाडा)
एकदन्ताय नमः । बृहतीपत्रं समर्पयामि । (डोरली)
विकटाय नमः । करवीरपत्रं समर्पयामि । (कण्हेरी)
कपिलाय नमः अर्कपत्रं समर्पयामि । (रुई)
गजदन्ताय नमः । अर्जुनपत्रं समर्पयामि । (अर्जुन सादडा)
विघ्नराजाय नमः । विष्णुक्रांतपत्रं समर्पयामि । (विष्णुक्रांत)
बटवे नमः । दाडिमीपत्रं समर्पयामि । (डाळिंब)
सुराग्रजाय नमः । देवदारुपत्रं समर्पयामि । (देवदारु)
भालचन्द्राय नमः । मरुपत्रं समर्पयामि । (पांढरा मरवा)
हेरम्बाय नमः । अश्वत्थपत्रं समर्पयामि । (पिंपळ)
चतुर्भुजाय नमः । जातीपत्रं समर्पयामि । (जाई)
विनायकाय नमः । केतकीपत्रं समर्पयामि । (केवडा)
सर्वेश्वराय नमः । अगस्तिपत्रं समर्पयामि । (अगस्ति)

दूर्वासमर्पणः--आतां एकवीस दूर्वांची जुडी घ्यावी. त्यांतून दोन दूर्वा गंधाक्षतासह पुढील नांवें म्हणून क्रमानें वहाव्या.

गणाधिपाय नमः । दूर्वायुग्मं समर्पयामि ।
उमापुत्राय नमः । दूर्वायुग्मं समर्पयामि ।
अघनाशनाय नमः । दूर्वायुग्मं समर्पयामि ।
विनायकाय नमः । दूर्वायुग्मं समर्पयामि ।
ईशपुत्राय नमः । दूर्वायुग्मं समर्पयामि ।
सर्वसिद्धिप्रदायकाय नमः । दूर्वायुग्मं समर्पयामि ।
एकदन्ताय नमः । दूर्वायुग्मं समर्पयामि ।
इभवक्त्राय नमः । दूर्वायुग्मं समर्पयामि ।
मूषकवाहनाय नमः । दूर्वायुग्मं समर्पयामि ।
कुमारगुरवे नमः । दूर्वायुग्मं समर्पयामि ।
गणाधिप नमस्तेऽस्तु उमापुत्राघनाशन ।
विनायकेशपुत्रेति सर्वसिद्धिप्रदायक ।

एकदन्तेभवक्त्रेति तथा मूषकवाहन ।
कुमारगुरवे तुभ्यं पूजयामि प्रयत्नतः ।

श्रीपार्थिवगणपतये नमः । दूर्वामेकां समर्पयामि ।

धूप :— श्रीपार्थिवगणपतये नमः धूपं समर्पयामि ।

उदबत्ती किंवा धूप ओवाळावा. ओवाळतांना घंटा वाजवावी.

दीप :— श्रीपार्थिवगणपतये नमः दीपं समर्पयामि ।

दीप ओवळावा.

नैवेद्य :— देवापुढें नैवेद्याकरितां जे पदार्थ असतील ते ठेवावे. दूध, केळें, पेढे, गूळ, इत्यादि. खालीं पाण्यानें चौकोनी मण्डल करावें. त्यावर पदार्थपात्र ठेवावें. सभोंवार पाणी फिरवावें.

श्रीपार्थिवगणपतये नमः नानाखाद्यनैवेद्यं समर्पयामि ।

देवाला नैवेद्य दाखवितांना पुढील मंत्र म्हणावे.

प्राणाय नमः । अपानाय नमः । व्यानाय नमः ।
उदानाय नमः । समानाय नमः । ब्रह्मणे नमः ।

नैवेद्यमध्ये पानीयं समर्पयामि ।

पळीभर पाणी सोडावें. पुनः वरील मंत्रानें नैवेद्य दाखवावा.

उत्तरापोशनं हस्तमुखप्रक्षालनं समर्पयामि ।

म्हणून पळीभर पाणी सोडावें. गंधफूल घालावें.

करोद्वर्तनार्थे चन्दनं समर्पयामि ।

गंधफूल वहावें.

नंतर देवापुढें विडा नारळ वगैरे फळें ठेवावीं. त्यांवर क्रमानें पाणी सोडावें.

श्रीपार्थिवगणपतये नमः मुखवासार्थे पूगीफलताम्बूलं समर्पयामि ।

श्रीपार्थिवगणपतये नमः । फलार्थे नारीकेलफलं समर्पयामि ।

श्रीपार्थिवगणपतये नमः । सुवर्णपुष्पदक्षिणां समर्पयामि ।

महानीरांजनदीप—कापूर-कापडवाती असतील तर त्या लावून ओंवाळाव्या.

श्रीपार्थिवगणपतये नमः । महानीराजनदीपं कर्पूरदीपं च समर्पयामि ।

आरत्या यावेळीं म्हणाव्या.

प्रदक्षिणाः–श्रीपार्थिवगणपतये नमः । प्रदक्षिणाः समर्पयामि ।
देवाला १-३-५ अशा प्रदक्षिणा घालाव्या.

नमस्कारः–श्रीपार्थिवगणपतये नमः । नमस्कारान् समर्पयामि ।

देवाला १-३-५ असे नमस्कार घालावे.

मंत्रपुष्पः–श्रीपार्थिवगणपतये नमः । मंत्रपुष्पं समर्पयामि ।

देवाला गंधफूल अक्षता वहाव्या.

याप्रमाणें नाममंत्रानें देवाला उपचार वाहून झाले. आतां शेवटीं खालील श्लोकांनीं श्रीगजाननाची प्रार्थना करावी.

प्रार्थनाः–आवाहनं न जानामि न जानामि विसर्जनम् ।
पूजां चैव न जानामि क्षम्यतां परमेश्वर ॥
मंत्रहीनं क्रियाहीनं भक्तिहीनं सुरेश्वर ।
यत्पूजितं मया देव परिपूर्णं तदस्तु मे ॥
अन्यथा शरणं नास्ति त्वमेव शरणं मम ।
तस्मात्कारुण्यभावेन रक्षस्व परमेश्वर ॥
विनायक गणेशान सर्वदेवनमस्कृत ।
पार्वतीप्रिय विघ्नेश मम विघ्नान्निवारय ॥
रूपं देहि जयं देहि यशो देहि द्विषो जहि ।
पुत्रान् देहि धनं देहि सर्वान् कामांश्च देहि मे ॥

श्रीपार्थिवगणपतये नमः । प्रार्थनापुष्पं समर्पयामि ॥

याप्रमाणें देवाची प्रार्थना करून—

अनेन यथाज्ञानेन यथामीलितोपचारैः कृतपूजनेन श्रीपार्थिवगणपतिः प्रीयताम् ।

श्रीगजाननार्पणमस्तु ।

असें म्हणून ओंजळींत पाणी घेऊन सोडावें.

विष्णवे नमो विष्णवे नमो विष्णवे नमः

असें म्हणावें नंतर प्रसाद वगैरे वांटावा. दुपारीं महानैवेद्य दाखवावा. याप्रमाणें पूजाविधि पूर्ण झाला.

★

धूपारती

संध्याकाळीं स्नान करून आचमन करून झाल्यावर चोवीस नांवें म्हणावीं.
श्रीगणपतिप्रीत्यर्थ सायंकाले पंचोपचारैः पूजनमहं करिष्ये ।
असें म्हणून उदक सोडावें.
श्रीपार्थिवगणपतये नमः । विलेपनार्थे चंदनं समर्पयामि । गंध लावावें,
श्रीपार्थिवगणपतये नमः । पुष्पाणि समर्पयामि । फुलें वहावींत.
श्रीपार्थिवगणपतये नमः । धूपं समर्पयामि । उदबत्ती किंवा धूप दाखवावा.
श्रीपार्थिवगणपतये नमः । दीपं समर्पयामि । नीरांजन ओवाळावें.
श्रीपार्थिवगणपतये नमः । नैवेद्यार्थे पयोनैवेद्यं समर्पयामि ।
नैवेद्याचे पदार्थांचें नांव माहीत नसेल तर—
नैवेद्यार्थे खाद्यनैवेद्यं समर्पयामि । असें म्हणून नैवेद्य दाखवावा. आरती करावी.
नंतर प्रदक्षिणा नमस्कार करावे.
हा संध्याकाळचा विधि झाला.
दुसरे दिवशीं यथामति श्रीगणेशाची पूजा करावी.
विसर्जनाचेवेळीं उत्तरपूजा पुढील प्रमाणें करावी.

— उत्तरपूजा —

दुपारीं भोजनोत्तर पुनः स्नान करून सोवळें नेसून पाटावर बसून आचमनादि करावें.
श्रीपार्थिवगणपतिप्रीत्यर्थं पंचोपचारैः उत्तरपूजनं करिष्ये ।
असें म्हणून उदक सोडावें.

यान्तु देवगणाः सर्वे पूजामादाय पार्थिवीम् ।
इष्टकामप्रसिद्ध्यर्थं पुनरागमनाय च ॥

अनेन उत्तरपूजनेन श्रीपार्थिवगणपतिः प्रीयताम् । असें म्हणून उदक सोडावें.

हा मंत्र म्हणून गंध, फुलें, धूप, दीप, नैवेद्य दाखवून विडा दक्षिणा ठेवावी. त्यावर पाणी सोडावें. नंतर आरती वगैरे करून झाल्यावर सर्वांनीं देवावर गंधपुष्प वहावें. नमस्कार करावा. शेवटीं देवाची आपल्या भावनेप्रमाणें कल्याणार्थ प्रार्थना करावी.

या मंत्रानें देवावर विसर्जन केल्याच्या म्हणून अक्षता घालाव्या. जरा मूर्ति सरकवावी. मग योग्य वेळीं उत्साहानें पद्धतीप्रमाणें योग्यस्थळीं देवाची मूर्ति पोंचवावी.

पूजा आपण केली तर—देवापुढील विडा दक्षिणा वगैरे ब्राह्मणाला द्यावें.

इति पूजाविधिः समाप्तः

★

श्रीगणेशाचीं सद्यःफलदायी अन्य कांहीं व्रतें

" विष्णु-शंकर देवी वगैरे देवतांच्या आराधनेकरतां जसे अनेक मार्ग, आहेत, तसेच श्रीगणेशप्रीतीकरतांही आहेत. तीं व्रतें या ल्हानशा पुस्तकांत संगृहीत करतां येत नाहींत. अत्यंत महत्वाच्या दोन तीन व्रतांबद्दल येथें माहिती देतों. "

श्रीगोमयगणपतिविधानम्

(१) आमच्या संग्रहांत असलेल्या लेखी पुस्तकसंग्रहांत हा प्रयोग मिळाला. प्रयोग सामान्य मनुष्याला सहज आचरण करण्यासारखा आहे. **अनेन त्वरितं द्रव्यलाभः शीघ्रफलसिद्धिश्च भवति** त्वरित द्रव्यलाभ होण्याकरतां अथवा शीघ्र इष्टफल सिद्धीकरतां याचें अनुष्ठान करावें. याची थोडक्यांत माहिती अशी—

स्नानादि नित्यकर्म झाल्यावर सुप्रसन्न व शुद्ध स्थलीं बसावें. गाईचे शेणाची ल्हान मूर्ति करावी. साधारण गणपतीचा आकार बनवावा. आचमन प्राणायामादि संकल्प झाल्यावर ती गणपतीची गोमयमूर्ति डावे हातावर घ्यावी. पुढें प्रयोगांत दिल्या-प्रमाणें प्राणप्रतिष्ठा न्यास ध्यान करून " ॐ **नमो वक्रतुण्डाय** " या नाममंत्रानें षोडशोपचार पूजा करावी. इच्छा व सवड असेल तर अभिषेकाचे समयीं अथर्वशीर्ष म्हणावें. पूजेनंतर " ॐ **नमो वक्रतुण्डाय** " या मंत्राचा १००८ अथवा १०८ जप कार्याच्या निकडीप्रमाणें करावा. जपानंतर पुनः षडंगन्यास करून गंधपुष्प समर्पण करून नाममंत्रानें 'देवं विसर्जयामि' असें म्हणून विसर्जन करावें. नैवेद्याकरतां खडीसाखरेचा खडा असावा. विसर्जनानंतर मूर्ति भूमीवर ठेवून तो खडा खावा. उदकांत मूर्ति विसर्जित करावी. दुसरे दिवशीं पुनः नवीन गोमयमूर्ति करून असाच विधि आचरावा. या प्रमाणें एकवीस दिवस अनुष्ठान करावें. अनुष्ठानारंभ चतुर्थी पासून अगर शुभदिवशीं करावा.

(२) अथ संकटनाशककार्यसिद्धिगणपतिप्रयोगः ।

आचम्येत्यादि० श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं मम त्वरितद्रव्यप्राप्त्यर्थं (अन्यहेतु असेल तर **इष्टकामना** सिद्धयर्थं असें म्हणावें) गोमयगणपतिपूजां करिष्ये । तदंगं प्राणप्रतिष्ठां **करिष्ये** । इति संकल्प्य गोमयगणपतिं कृत्वा (गाईच्या शेणाचा) हस्ते धृत्वा–ॐ **आं ह्रीं क्रों** अं यं रं लं वं शं षं सं ळं क्षं हं सः सोहम् । अस्यां गोमयगणपतिमूर्तौ प्राणा इह प्राणाः । ॐ आं ह्रीं क्रों० पुनः पठित्वा–अस्यां गोमयमूर्तौ जीव इह स्थितः । पुनः आं ह्रीं क्रों०–अस्यां गोमयगणपतिमूर्तौ–सर्वेन्द्रियाणि वाङ्मनस्त्वक्चक्षुःश्रोत्रजिव्हा [illegible]पाणिपादपायूपस्थाख्यानि सुखं चिरं तिष्ठंतु स्वाहा ।

ॐ असुनीते पुनरस्मासु चक्षुः पुनः प्राणमिहनो धेहि भोगं ॥
ज्योक्पश्येम सूर्यमुच्चरंतमनुमते मृळयानः स्वस्ति ॥

देवस्य गर्भाधानादि पंचदश संस्कारसिद्ध्यर्थं पंचदश प्रणवावृत्तीः करिष्ये । ॐ इति १५ पंचदशवारं जप्त्वा ॐ नमो वक्रतुण्डाय इति मंत्रेण नैवेद्यं समर्पयेत् । ततः न्यासं कुर्यात्–स यथा ॐ नमो वक्रतुण्डाय अंगुष्ठाभ्यां नमः । ॐ नमो वक्रतुण्डाय तर्जनीभ्यां० । ॐ नमो वक्र० मध्यमाभ्यां० । ॐ नमो वक्र० अनामिकाभ्यां० । ॐ नमो वक्र० कनिष्ठिकाभ्यां० । ॐ नमो वक्र० करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः । ततः हृदयादि षडंगः–ॐ नमो वक्र० हृदयाय नमः । ॐ नमो वक्र० शिरसे स्वाहा । ॐ नमो वक्र० शिखायै वषट् । ॐ नमो वक्र० कवचाय हुं । ॐ नमो वक्र० नेत्रत्रयाय वौषट् । ॐ नमो वक्र० अस्त्राय फट् । इति ।

अथ ध्यानं

प्रसन्नवदनं ध्यायेत्सर्वविघ्नोपशांतये ।
अभीप्सितार्थसिद्ध्यर्थं पूजितो यः सुरासुरैः ॥

इति ध्यात्वा नत्वा नाममंत्रेण पूजां कुर्यात्–

ॐ नमो वक्रतुण्डाय आवाहयामि । ॐ नमो वक्रतुण्डाय आसनार्थे अक्षतान् (दूर्वांकुरं वा) समर्पयामि । ॐ नमो वक्र० पाद्यं सम० ॐ नमो वक्र० अर्घ्यं स० ॐ नमो वक्र० आचमनीयं स० ॐ नमो वक्र० स्नानं स० ॐ नमो वक्रतुण्डाय पंचामृतस्नानं सम० । ॐ नमो वक्रतुण्डाय शुद्धोदकस्नानं स० ॐ नमो वक्र० वस्त्रार्थे (दूर्वांकुरान्) अक्षतान् सम० उपवस्त्रार्थे अक्षतान् सम० ॐ नमो वक्र० विलेपनार्थे चंदनं स० ॐ नमो व० सिंदूरं सम० ॐ नमोव० अलंकारार्थे अक्षतान् स० ॐ नमो वक्र० रक्तपुष्पं स० (तांबडें फूल) ॐ नमो वक्र० धूपं स० ॐ नमो० दीपं स० । ॐ नमो नैवेद्यार्थे खण्डशर्करा नैवेद्यं स० (खडीसाखर) ॐ नमो वक्र०पूगीफलं तांबूलं ॐ व० दक्षिणां स० ॐ नमो व० दूर्वांकुरान् स० ॐ नमो व० मंत्रपुष्पं स० ॐ नमो वक्र० नमस्करोमि । एवं षोडशोपचारं पूजां कृत्वास० " ॐ नमो वक्रतुण्डाय " अस्य मंत्रस्य विशिष्टकामनासिद्ध्यै १००८ जपः कार्यः । अशक्तौ १०८ वारंवार जपः कार्यः जपोत्तरं षडंगन्यासं कृत्वा देवाय जपं निवेद्य–अनेन जपाख्येन कर्मणा भगवान् गोमयगणपतिः वक्रतुण्डः प्रीयताम् ।

ॐ नमो वक्रतुण्डाय विसर्जयामि । इति मंत्रेण विसर्जनं कृत्वा, भूमौ निधाय पश्चात् शर्करा भक्षणं कार्यम् । एवं एकविंशतिदिनपर्यंतमनुतिष्ठेत । अनेन त्वरितं कार्यसिद्धिः । द्रव्य लाभो वा । इति प्राचीनतंत्रग्रंथस्थगोमयगणपतिविधानम् ।

★

संकष्टचतुर्थी व्रत

कोणत्याहि महिन्याच्या कृष्णपक्षांतील चतुर्थीला संकष्टचतुर्थी म्हणतात. संकटनाशाकरतां विशेषतः पुत्रप्राप्तीकरतां हें व्रत आचरण करावें. हें व्रत कृतवीर्यराजाला त्याच्या बापानें ब्रह्मदेवाकडून माहिती घेऊन पुत्रप्राप्ती करतां सांगितलें आहे. एकवर्ष श्रद्धेनें सतत हें व्रत आचरण केल्यानें कृतवीर्य राजाला पराक्रमी कीर्तिमान असा पुत्र झाला. तोच प्रसिद्ध कार्तवीर्य राजा होय. या व्रताचा आरंभ श्रावण कृष्णचतुर्थी किंवा माघ कृष्ण चतुर्थीला करावा. व्रतसमाप्तीनंतर ब्राह्मणभोजनादिरूपानें सांगता करावी. इष्ट फल सिद्धि मिळते. २१ वर्षें सतत आचरण केल्यास पुत्र, पौत्र, विद्या, ऐश्वर्य इत्यादि फल मिळतें.

व्रताचरणाची पद्धति

चतुर्थीच्या दिवशीं संपूर्ण दिवस उपोषण करावें. अभक्ष्य वा अपेय वस्तूला स्पर्शसुद्धां करूं नये. रात्रीं पुनः स्नान करून श्रीगजाननाचें पूजन किंवा गंधपुष्प समर्पण अथवा केवल नमस्कार करून चंद्रोदयसमयीं देवाला नैवेद्य समर्पण करून पारणें–भोजन करावें. चंद्रालाहि नमस्कार करावा.

'आचंद्रोदयपर्यंतं व्रतमेतत्समाचरेत्' असें गणेश पुराणांत स्पष्ट वचन आहे. अलीकडे संकष्टीच्या दिवशीं रात्रीं पारणें न करतां पंचमीला दुसरे दिवशीं संकष्टीचें उपोषण सोडतात पण हें शास्त्रविरुद्ध होय. हा अपप्रचार आहे. यानें व्रतभंग होऊन इष्टसिद्धि मिळणार नाहीं. रात्रीं चंद्रोदयसमयींच पारणें करणें शास्त्रशुद्ध होय. (गणेशप्रताप)

वरदचतुर्थी

शुद्ध चतुर्थीला वरदचतुर्थी म्हणतात. चतुर्थीला संपूर्ण दिवस उपोषण करून पंचमीला पारणें करावें. या व्रताचें फल व विधी वरील प्रमाणेंच आहे.

या शिवाय अनेक व्रतविधि गणेशप्रीतीकरतां सांगितले आहेत, ते अन्य ग्रंथांत पहावे. अगर तज्ज्ञांकडून समजून घ्यावे.

दूर्वा-शमी

ऋषींच्या प्रार्थनेवरून भगवान् गजाननानें अनलासुर नांवाच्या दैत्याला भक्षण केलें. त्यामुळें देवाचे अंगाचा दाह होऊं लागला. थंडपणासाठीं ऋषीनीं, इंद्रादि देवानीं अनेक शीतोपचार केले तरी दाह शमन होईना. नंतर सहज अमृतमयी दूर्वांकुर देवाचे मस्तकावर ठेवला. त्याबरोबर थोडा दाह कमी झाला. दाह शांत होण्याकरतां हजारों ऋषीनीं दूर्वांचे भारे आणून देवाचे मस्तकावर ठेवले त्याबरोबर दाह शांत झाला. श्रीगजाननाला स्वास्थ्य लाभलें. तेव्हांपासून श्रीगजाननाला दूर्वा प्रिय झाली. याकरितां गणेश पूजेंत एक तरी दूर्वा असावी. " एका वा एकविंशतिः " दूर्वा स्वच्छ धुवून निवडून प्रत्येक दूर्वेला ३-५-७ दूर्वा पत्रें असावीं.

" विना दूर्वांकुरैः पूजा फलं केनापि नाप्यते "

दूर्वा नसेल तर शमीपत्र वाहावें. (गणेशपुराण)

दूर्वांविण करी पूजन । व्यर्थ त्याचें जाईल अर्चन ।
एकवीस अथवा एक दूर्वार्पण । मज करा ॥
जो अर्पील दूर्वांकुर । त्याचे पुण्यास नाहीं पार ।
त्याचे माथीं संसारभार । मी लंबोदर न ठेवीं ॥

(गणेशप्रतापखंड पृ. ११६ अध्याय १७)

★

श्री

नित्यपाठाचे श्लोक

वक्रतुण्ड महाकाय सूर्यकोटिसमप्रभ ।
निर्विघ्नं कुरु मे देव सर्वकार्येषु सर्वदा ॥ १ ॥
विघ्नाशाशय मे सर्वाशाशायोपस्थितान् प्रभो ।
त्वत्प्रसादेन कार्याणि सर्वाणीह करोम्यहम् ॥ २ ॥
शत्रूणां बुद्धिनाशोऽस्तु मित्राणामुदयं कुरु ।
इति विज्ञाप्य देवेशं प्रणिपत्य पुनः पुनः ॥ ३ ॥

" दीनानाथ दयानिधे सुरगणैः संसेव्यमान प्रभो
ब्रह्मेशानमहेंद्रशेषगिरिजागंधर्वसिद्धैस्ततः ।
सर्वारिष्टनिवारणैकनिपुण त्रैलोक्यनाथ प्रभो
भक्तिं मे सफलां कुरुष्व सकलान् क्षांत्वापराधात् प्रभो ॥ ४ ॥

" प्रारंभीं विनती करूं गणपती विद्या दयासागरा ।
अज्ञानत्व हरूनि बुद्धि मति दे आराध्य मोरेश्वरा ॥
चिंता क्लेश समस्त दुःख अवघें देशांतरा पाठवीं
हेरंबा गणनायका गजमुखा भक्तां बहू तोषवीं ॥ ५ ॥

नेत्रीं दोन हिरे प्रकाश पसरे अत्यंत ते साजिरे
माथां शेंदुर पाझरे वरि बरे दूर्वांकुराचे तुरे ।
माझें चित्त विरे मनोरथ पुरे देखोनि चिंता हरे
गोसावीसुत वासुदेव कवि रे त्या मोरयाला स्मरे ॥ ६ ॥

गणाधीश जो ईश सर्वां गुणांचा । मुळारंभ आरंभ तो निर्गुणाचा ।
नमूं शारदा मूळ चत्वारि वाचा । गमूं पंथ आनंत या राघवाचा ॥ ७ ॥

पद्य

गाउं या, मंगल प्रभु गुणगान ॥ ध्रु० ॥
दर्शनस्मरणें विघ्नविघातक । आनंदाची वाण ॥ १ ॥
मंगलदाता सकलांठायीं । अग्रपुजेचा मान ॥ २ ॥
भक्त योगि वा ज्ञानीयांसी । विश्रांतीचें स्थान ॥ ३ ॥
देवदेव प्रभु अंतर्यामीं । श्रौताचे एक प्रमाण ॥ ४ ॥
शोक, मोह, भय नासुनि देइल । स्वरूपीं भक्तां स्थान ॥ ५ ॥
शांति सुखद प्रभु वारिल चिंता । संसाराचें भान ॥ ६ ॥
सम्मति दाता सकलां होवो । विश्वाचें कल्याण ॥ ७ ॥
' यति नारायण पदकमलावरि ' रमला भृंग समान ॥ ८ ॥
॥ गाउं या, मंगल प्रभु गुणगान ॥

(सज्जनगड प्रकाशावरून)

श्रीगणपतीची
अष्टोत्तरशत (१०८) नामावली

गणपतीला पूजेमध्यें फुलें—पत्री वाहून झाल्यावर एकशें दहा चांगल्या दूर्वा घ्याव्या. त्यांच्यांवर गंध, अक्षता व फूल वहावें आणि त्यांतील एकेक दूर्वा पुढील एकेक नांव भक्तिपुरस्सर उच्चारून गणपतीला अर्पण करावी.

१ विघ्नेशाय नमः
२ विश्ववरदाय नमः
३ विश्वचक्षुषे नमः
४ जगत्प्रभवे नमः
५ हिरण्यरूपाय नमः
६ सर्वात्मने नमः
७ ज्ञानरूपाय नमः
८ जगन्मयाय नमः
९ ऊर्ध्वरेतसे नमः
१० महाबाहवे नमः
११ अमेयाय नमः
१२ अमितविक्रमाय नमः
१३ वेदवेद्याय नमः
१४ महाकालाय नमः
१५ विद्यानिधये नमः
१६ अनामयाय नमः
१७ सर्वज्ञाय नमः
१८ सर्वगाय नमः
१९ शांताय नमः
२० गजास्याय नमः
२१ चित्तेश्वराय नमः
२२ विगतज्वराय नमः
२३ विश्वमूर्तये नमः
२४ अमेयात्मने नमः
२५ विश्वाधाराय नमः
२६ सनातनाय नमः
२७ सामगाय नमः
२८ प्रियाय नमः
२९ मंत्रिणे नमः
३० सत्त्वाधाराय नमः
३१ सुराधीशाय नमः
३२ समस्तसाक्षिणे नमः
३३ निर्द्वंद्वाय नमः
३४ निर्लोकाय नमः
३५ अमोघविक्रमाय नमः
३६ निर्मलाय नमः
३७ पुण्याय नमः
३८ कामदाय नमः
३९ कांतिदाय नमः
४० कामरूपिणे नमः
४१ कामपोषिणे नमः
४२ कमलाक्षाय नमः
४३ गजाननाय नमः
४४ सुमुखाय नमः
४५ शर्मदाय नमः
४६ मूषकाधिपवाहनाय नमः
४७ शुद्धाय नमः
४८ दीर्घतुंडाय नमः
४९ श्रीमतये नमः
५० अनंताय नमः
५१ मोहवर्जिताय नमः
५२ वक्रतुंडाय नमः
५३ शूर्पकर्णाय नमः
५४ परमाय नमः
५५ योगीशाय नमः
५६ योगधाम्ने नमः
५७ उमासुताय नमः
५८ आपद्धंत्रे नमः
५९ एकदंताय नमः
६० महाग्रीवाय नमः
६१ शरण्याय नमः
६२ सिद्धसेनाय नमः
६३ सिद्धवेदाय नमः
६४ करुणाय नमः
६५ सिद्धाय नमः
६६ भगवते नमः
६७ अव्यग्राय नमः

६८ विकटाय नमः
६९ कपिलाय नमः
७० ढुंढिराजाय नमः
७१ उग्राय नमः
७२ भीमोदराय नमः
७३ शुभाय नमः
७४ गणाध्यक्षाय नमः
७५ गणेशाय नमः
७६ गणाराध्याय नमः
७७ गणनायकाय नमः
७८ ज्योतिःस्वरूपाय नमः
७९ भूतात्मने नमः
८० धूम्रकेतवे नमः
८१ अनुकूलायः नमः
८२ कुमारगुरवे नमः
८३ आनंदाय नमः
८४ हेरंबाय नमः
८५ वेदस्तुताय नमः
८६ नागयज्ञोपवीतिने नमः
८७ दुर्धर्षाय नमः
८८ बालदूर्वांकुरप्रियाय नमः
८९ भालचंद्राय नमः
९० विश्वधात्रे नमः
९१ शिवपुत्राय नमः
९२ विनायकाय नमः
९३ लीलासेविताय नमः
९४ पूर्णाय नमः
९५ परमसुंदराय नमः
९६ विघ्नांधकाराय नमः
९७ सिंदूरवरदाय नमः
९८ नित्याय नमः
९९ विभवे नमः
१०० प्रमथपूजिताय नमः
१०१ दिव्यपादाब्जाय नमः
१०२ भक्तमंदराय नमः
१०३ शूरमहाय नमः
१०४ रत्नसिंहासनाय नमः
१०५ मणिकुंडलमंडिताय नमः
१०६ भक्तकल्याणाय नमः
१०७ अमेयाय नमः
१०८ कल्याणगुरवे नमः
१०९ सहस्रशीर्ष्णे नमः
११० महागणपतये नमः

★

आरती गणपतीची

सुखकर्ता दुःखहर्ता वार्ता विघ्नाची ॥ नुरवी पुरवी प्रेम कृपा जयाची ॥ सर्वांगीं सुंदर उटि शेंदुराची ॥ कंठीं झळके माळ मुक्ताफळांची ॥ १ ॥ जय देव जय देव जय मंगलमूर्ती ॥ दर्शनमात्रें मनकामना पुरती ॥ ध्रु० ॥ रत्नखचित फरा तुज गौरीकुमरा ॥ चंदनाची उटी कुंकुमकेशरा ॥ हिरेजडित मुकुट शोभतो बरा ॥ रुणझुणती नूपुरें चरणीं घागरिया ॥ जय० ॥ २ ॥ लंबोदर

पीतांबर फणिवरबंधना ॥ सरळ सोंड वक्रतुंड त्रिनयना ॥ दास रामाचा वाट पाहे सदना ॥ संकष्टीं पावावें निर्वाणीं रक्षावें सुरवर-वंदना ॥ जय देव जय देव जय मंगलमूर्ती ॥ दर्शनमात्रें० ॥ ३ ॥

आरती शंकराची

लवथवती विक्राळा ब्रह्मांडीं माळा ॥ वीषें कंठ काळा त्रिनेत्रीं ज्वाळा ॥ लावण्यसुंदर मस्तकीं बाळा ॥ तेथुनियां जळ निर्मळ वाहे झुळझुळां ॥ १ ॥ जय देव जय देव जय श्रीशंकरा ॥ आरती ओवाळूं तुज कर्पुरगौरा ॥ ध्रु० ॥ कर्पुरगौरा भोळा नयनीं विशाळा ॥ अर्धांगीं पार्वती सुमनांच्या माळा ॥ विभुतीचें उधळण शितिकंठ नीळा ॥ ऐसा शंकर शोभे उमा वेल्हाळा ॥ जय० ॥२॥ देवीं दैत्यीं सागरमंथन पैं केलें ॥ त्यामाजीं अवचित हालहल उठिलें ॥ तें त्वां असुरपणें प्राशन केलें ॥ नीलकंठ नाम प्रसिद्ध झालें ॥ जय० ॥ ॥ ३ ॥ व्याघ्रांबर फणिवरधर सुंदर मदनारी ॥ पंचानन मनमोहन मुनिजनसुखकारी ॥ शतकोटीचें बीज वाचे उच्चारी ॥ रघुकुळटिळक रामदासा अंतरीं ॥ जय देव जय देव जय श्रीशंकरा० ॥ ४ ॥

आरती देवीची

दुर्गे दुर्घट भारी तुजविण संसारीं ॥ अनाथनाथे अंबे करुणा विस्तारीं ॥ वारीं वारीं जन्ममरणांतें वारीं ॥ हारीं पडलों आतां संकट नीवारीं ॥ १ ॥ जय देवी जय देवी महिषासुरमथिनी ॥ सुरवरईश्वरवरदे तारकसंजिवनी ॥ ध्रु० ॥ त्रिभुवनभुवनीं [illegible] तुजऐसी नाहीं ॥ चारी श्रमले परंतु न बोलवे कांहीं ॥ [illegible] विवाद करितां पडिले प्रवाहीं ॥ ते तूं भक्तांलागीं पावसि [illegible]

जय० ॥ २ ॥ प्रसन्नवदने प्रसन्न होसी निजदासां ॥ क्लेशांपासुनि सोडीं तोडीं भवपाशा ॥ अंबे तुजवांचून कोण पुरविल आशा ॥ नरहरि तल्लिन झाला पदपंकजलेशा ॥ जय० ॥ ३ ॥

आरती श्रीदत्तात्रेयाची

त्रिगुणात्मक त्रयमूर्ती दत्त हा जाणा ॥ त्रिगुणी अवतार त्रैलोक्यराणा ॥ नेती नेती शब्द न ये अनुमाना ॥ अखंड समाधी ध्यान मुनिजना ॥ १ ॥ जय देव जय देव जय श्रीगुरुदत्ता ॥ आरति ओवाळीतां हरली भवचिंता ॥ ध्रु० ॥ सबाह्य अभ्यंतरीं तूं एक दत्त ॥ अभाग्यासी कैंची कळेल ही मात ॥ पराहि परतली तेथें कैंचा हेत ॥ जन्ममरणाचा पुरलासे अंत ॥ जय० ॥ २ ॥ दत्त येऊनीयां उभा ठाकला ॥ साष्टांग नमुनी प्रणिपात केला ॥ प्रसन्न होऊनी आशीर्वाद दिधला ॥ जन्ममरणाचा फेरा चुकवीला ॥ जय० ॥ ३ ॥ दत्त दत्त ऐसें लागलें ध्यान ॥ हारपलें मन झालें उन्मन ॥ मीतूंपणाची झाली बोळवण ॥ एका जनार्दनीं श्रीदत्त-ध्यान ॥ ४ ॥ जय देव जय देव जय० ॥

आरती विठ्ठलाची

युगें अठ्ठावीस विटेवरी उभा ॥ वामांगीं रखुमाई दिसे दिव्य शोभा ॥ पुंडलिकाचे भेटी परब्रह्म आलें गा ॥ चरणीं वाहे भीमा उद्धरी जगा ॥ १ ॥ जय देव जय देव जय पांडुरंगा ॥ रखुमाई [illegible] राईच्या वल्लभा पावें जिवलगा ॥ ध्रु० ॥ तुळसीमाळा गळां [illegible] ठेवुनी कटीं ॥ कांसे पीतांबर कस्तुरी लल्लाटीं ॥ देव सुरवर [illegible] येती भेटी ॥ गरुड हनुमंत पुढें उभे रहाती ॥ जय० ॥ [illegible] ॥ [illegible] अनुक्षेत्रपाळा ॥ सुवर्णाचीं कमळें वनमाळा गळां ॥

राई रखुमाबाई राणीया सकळा ॥ ओंवाळीती राजा विठोबा सांवळा ॥ ॥ जय० ॥ ३ ॥ ओंवाळूं आरत्या कुर्वंड्या येती ॥ चंद्रभागेमाजी सोडुनियां देती ॥ दिंड्या पताका वैष्णव नाचती ॥ पंढरीचा महिमा वर्णावा किती ॥ जय० ॥ ४ ॥ आषाढी कार्तिकी भक्तजन येती ॥ चंद्रभागेमाजीं स्नानें जे करिती ॥ दर्शनहेळामात्रें तयां होय मुक्ती ॥ केशवासी नामदेव भावें ओंवाळीती ॥ जय देव० ॥ ५ ॥

प्रार्थना

घालीन लोटांगण वंदीन चरण ॥ डोळ्यांनीं पाहिन रूप तुझें ॥ प्रेमें आलिंगिन आनंदें पूजिन ॥ भावें ओवाळिन म्हणे नामा ॥ १ ॥ त्वमेव माता च पिता त्वमेव त्वमेव बंधुश्च सखा त्वमेव ॥ त्वमेव विद्या द्रविणं त्वमेव त्वमेव सर्वं मम देवदेव ॥ २ ॥ कायेन वाचा मनसेंद्रियैर्वा बुद्ध्यात्मना वा प्रकृतिस्वभावात् ॥ करोमि यद्यत्सकलं परस्मै नारायणायेति समर्पयामि ॥ ३ ॥ अच्युतं केशवं रामनारायणं कृष्णदामोदरं वासुदेवं हरिम् ॥ श्रीधरं माधवं गोपिकावल्लभं जानकीनायकं रामचंद्रं भजे ॥ ४ ॥ हरे राम हरे राम राम राम हरे हरे ॥ हरे कृष्ण हरे कृष्ण कृष्ण कृष्ण हरे हरे ॥ ५ ॥

मंत्रपुष्पांजलि

ॐ यज्ञेन यज्ञमयजंतदेवास्तानिधर्माणि प्रथमान्यासन् । तेहनाकं महिमानः सचंत यत्र पूर्वेसाध्याः संति देवाः ॐराजाधिराजाय प्रसह्य साहिने नमो वयं वैश्रवणाय कुर्महे स मे कामान् कामकामाय मह्यं कामेश्वरो वैश्रवणो ददातु कुबेराय वैश्रवणाय महाराजाय नमः ॐ स्वस्ति साम्राज्यं भौज्यं स्वाराज्यं वैराज्यं पारमेष्ठ्यं राज्यं महाराज्यमाधिपत्यमयं समंतपर्यायीस्यात् सार्वभौमः सर्वायुष आंतादापरार्धात्

पृथिव्यै समुद्रपर्यंताया एकराळिति तदप्येष श्लोकोभिगीतो मरुतः परिवेष्टारो मरुत्तस्यावसन् गृहे । आविक्षितस्य कामप्रेर्विश्वेदेवाः सभासद इति ॥

प्रार्थना

विघ्नेश्वराय वरदाय सुरप्रियाय
लंबोदराय सकलाय जगद्धिताय ।
नागाननाय श्रुतियज्ञविभूषिताय
गौरीसुताय गणनाथ नमो नमस्ते ॥ १ ॥
भक्तार्तिनाशनपराय गणेश्वराय
सर्वेश्वराय शुभदाय सुरेश्वराय ।
विद्याधराय विकटाय च वामनाय
भक्तप्रसन्न वरदाय नमो नमस्ते ॥ २ ॥
नमस्ते ब्रह्मरूपाय विष्णुरूपाय ते नमः ।
नमस्ते रुद्ररूपाय कलिरूपाय ते नमः ॥ ३ ॥
विश्वरूपस्वरूपाय नमस्ते ब्रह्मचारिणे ।
भक्तप्रियाय देवाय नमस्तुभ्यं विनायक ॥ ४ ॥

निरोप गीत

जाहलें भजन आम्ही नमितों चरणा, नमितों तव चरणा ॥ [illegible]लिया विघ्नें देवा रक्षावें दीना ॥ ध्रु० ॥ दास तुझे आम्ही देवा [illegible]लाची ध्यातों, देवा तुजलाची ध्यातों ॥ प्रेमें करुनियां देवा [illegible] गातों ॥ जा० ॥ १ ॥ तरी न्यावी सिद्धी देवा हेची वासना देवा, [illegible]सना ॥ रक्षूनीयां सर्वां द्यावी आम्हांसी आज्ञा ॥ जा० ॥ २ ॥ [illegible] आतां एकची आहे, आतां एकची आहे ॥ तारुनियां

सकळां आम्हां कृपादृष्टी पाहें ॥ जा०॥ ३ ॥ जेव्हां सर्व आम्ही मिळे ऐशा या ठाया, ऐशा या ठाया ॥ प्रेमानंदें लागूं तुझी कीर्ती गाया ॥ जा०॥४॥ सदा ऐशी भक्ती राहो आमुच्या मनीं आमुच्या मनीं ॥ हेची देवा तुम्हां असे नित्य विनवणी ॥ जा० ॥ ५ ॥ वारुनियां संकटें आतां आमुचीं सारीं, आतां आमुचीं सारीं ॥ कृपेची साउली देवा दीनावरि करीं ॥ जा० ॥ ६ ॥ निरंतर आमुची चिंता तुम्हां असावी, चिंता तुम्हां असावी ॥ सर्वांची लज्जा देवा तुम्हीं रक्षावी ॥ जा० ॥ ७ ॥ निरोप घेतों आतां आम्हां आज्ञा असावी आज्ञा असावी । चुकलें आमचें कांहीं त्याची क्षमा असावी ॥ जा०॥

जय जय गजानना (भजन)

जय जय गजानना गजानना ।
चुकवा भवयातना । जय जय गजानना ॥ ध्रु० ॥
१ गणराया । दावीं सत्वर पाया ॥ जय० ॥
२ मयूरेशा । पूर्णकरीं मम आशा ॥ जय० ॥
३ सुखकंदा । निरसीं रे प्रतिबंधा ॥ जय० ॥
४ विघ्नेशा । तोडीं सकलहि पाशां ॥ जय० ॥
५ भगवंता । वारीं सारी चिंता ॥ जय० ॥
६ विनायका । मारुं तुज किती हांका ॥ जय० ॥
७ गणनायका । राहो तव पदिं माथा ॥ जय जय गजानना ॥

[सज्जनगड प्रकाशनावरून]

स मा प्त